

ВОЈНО ДЕЛО

ОПШТЕВОЈНИ ТЕОРИСКИ ЧАСОПИС

БРОЈ 6

ЈУН

ГОДИНА XII

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

Милинко БУРОВИЋ, Буро ЛОНЧАРЕВИЋ, Симо МИКАШИНОВИЋ,
Рудолф ПЕТОВАР, Иван РУКАВИНА, Фрањо ТУЂМАН, Зденко
УЛЕПИЋ, Јефто ШАШИЋ, Милисав НИКИЋ (одговорни уредник)

ВОЈНОИЗДАВАЧКИ ЗАВОД ЈНА

„ВОЈНО ДЕЛО“

БЕОГРАД

1960

С А Д Р Ж А Ј

	Стр.
✓ Генерал-потпуковник авијације Виктор Бубањ: Значај и проблеми савремене противвазду- шне одбране земље — — — — —	279
Генерал-потпуковник Рајко Танасковић: Јединице родова у партизанским дејствима — — —	289
Генерал-мајор Шпиро Срзентић: О методу рада руководстава СКЈ — — — — —	304
✓ Потпуковник Ђорђе Косановић: Нека искуства из организације ратне привреде у Народносло- бодилачком рату — — — — —	312

ПРИКАЗИ КЊИГА

Перо Морача: Санитетска служба у партизанским условима ратовања од др. Ђорђа Драгића —	321
---	-----

PRIKAZI STRANIH KNJIGA I ČASOPISA

Major R. E. Simpkin: Obuka buduće britanske armije — Lj. H. — — — — —	327
Pukovnik Vilijem Habord: Štab i savremeni rat — S. M.	330
Nova divizija mornaričke pešadije SAD — M. I.	334
Potpukovnik Enco Fazanoti: Protivminobacačka dejstva — SeŠ — — — — —	339
General Paolo Supino: Razmišljanja o koncentraciji moći — K. B. — — — — —	342
Bibliografija — — — — —	345
Poziv na saradnju u ediciji: Ustanak naroda Jugoslavije 1941 — — — — —	348

Генерал-потпуковник авијације ВИКТОР БУБАЊ

ЗНАЧАЈ И ПРОБЛЕМИ САВРЕМЕНЕ ПРОТИВВАЗДУШНЕ ОДБРАНЕ ЗЕМЉЕ

Људи, градови, оружане снаге, економика, саобраћај — цела земља — могу се данас најлакше, најбрже и најфикасније нападати и уништавати оружјима ваздушног напада. Цео арсенал разноврсног оружја, почев од авиона до балистичких пројектила и ракета, стоји на располагању за такав напад. Сва та оружја поседују огромне маневарске способности, велике брзине кретања и способност ношења атомских и класичних бомби или атомских зрна. Опасност која прети свакој земљи од ових средстава и рушилачка снага коју поседују имале су за последицу да је значај ПВО порастао до једног од највећих стратемских проблема одбране земље у целини. Уствари, данас нема (или не би требало бити) таквог питања одбране једне земље, било оно стратемско или тактичко питање, чијем би се решавању требало приступити без претходног проналажења иоле повољног решења за ПВО.

Може се данас, чак без претеривања, тврдити да се до основне стратемске концепције одбране (или вођења рата у целини) једне земље долази првенствено решавањем проблема ПВО, а тек затим осталих проблема. То је данас тачно бар из два разлога: први је тај што би одбрана земље која не би водила рачуна и о овим снагама и оружјима која су најопаснија по ту земљу, њене људе, добра и градове изгубила свој пуни смисао; и други, што је тешко водити успешну борбу против нападачевих снага на копну, ако браничеве снаге, добра и становништво нису на неки начин заштићени од напада из ваздуха.

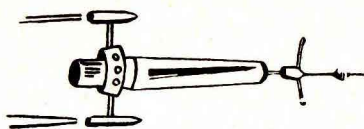
Друго је питање о којем ће бити говора — како се може решавати проблем ПВО једне земље.

Постоје велике и многе разлике између ПВО из II светског рата и оне каква се захтева данас. Довољно је бацити летимичан поглед на преглед нападачких средстава (датих у шеми) којима се данас мање-више масовно располаже, и уочити између њих битну разлику, а то је: суштина ПВО из II светског рата, кад искључимо немачке V-2 ракете и „А“ бомбе бачене при крају рата на Јапан, сводила се на борбу против релативно спорих авиона, наоружаних класичним бомбама, који су летели углавном (у 90%) на висинама до 6000 метара. Поред тога што су ови бомбардери били у домету ПАА и ловачке заштите, они нису чак ни у условима тако масовних напада (са неколико

НАПАДАЧКА СРЕДСТВА

АТМОСФЕРА У КМ. ВИСИНЕ

1000

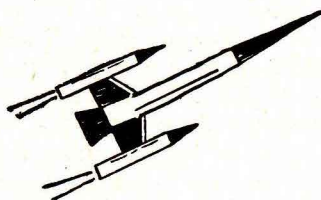

Космички сателит (брод):
 $H = 300-1000$ км, извиђач
 или носач А и Х бомби

500

400

300

Интерконтинентални пројектил:

$V =$ до 25.000 км/ч
 $H =$ до 1.000 км
 Домет 10—15.000 км
 Носи А или Х бомбу

200

150

100

Пројектили средњег домета:

$V = 5-15.000$ км/ч
 $H = 40-200$ км
 Домет 300—1000 км
 Убојна глава атомска

50

20

Пројектил малог
 домета

Авиони - летеће бомбе

Врхунски авиони

15

10

Млазни ловац-
 бомбардер

Тешки бомбардери

Клипни
 авиони

Хеликоптери

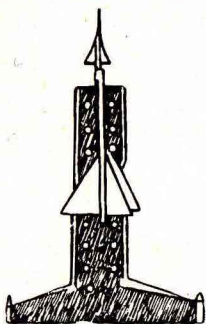
5

МОГУЋНА ОДБРАНБЕНА СРЕДСТВА

Управљиве ракете са или без посаде наоружане пројектилима

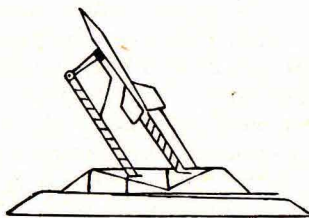
Тешки пројектили (ракете) земља-ваздух са атомском бомбом и уређајем за управљање са командног центра

Средњи пројектил земља-ваздух са атомским зрном. Једноступена ракета са уређајем за управљање са командног центра

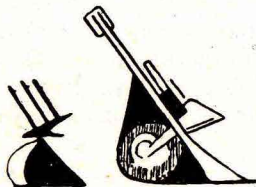

Врхунски ловац 2,5 Маха, наоружан ракетама или диригованим пројектилима V-V

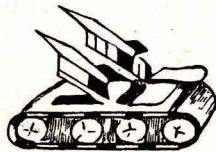

Пројектили земља-ваздух (самонавођење)

Класична ПАА

Млазни ловац 1-2 Маха, наоружан топовима или ракетама

Лаки пројектили земља - ваздух (самонавођење)

хиљада тешких бомбардера) какви су били на поједине циљеве у Немачкој, могли постићи ефект који би брзо и битније утицао на општу способност те земље за вођење рата. Па чак и разарања и људске жртве били су још увек сношљиви. Другим речима, напади из ваздуха у току II светског рата, маколико претендовали на стратeгиски значај, нису га никад у пуном значењу тог појма достигли. Данас, насупрот томе, стратeгиски значај напада и дејства из ваздуха уопште не подлеже сумњи.

Друга разлика је у висини и брзини којом се нападачка средства крећу у атмосфери.

У II светском рату, као што је познато, висина се кретала до 8 км, а данас прелази и преко 1000 км. Брзина тешких супер-тврђава из II светског рата кретала се између 450 и 500 км на час, те је омогућавала ПВО одбрани (посебно ловцима) да се припреми и концентрише за одбрану. Могла се припремити и одбрана по дубини у низу узастопних ловачких и пав линија. Данас је то у врло малом опсегу још могућно једино против атомских бомбардера ако дејствују недиргованим (обичним) атомским бомбама, те морају летети до циља. Пресретање осталих нападачких средстава, због брзине кретања и висине (путање) лета, постало је најсложенији проблем савремене ПВО. Његово решење треба тражити у организовању аутоматизоване службе ВОЈИН, врло снажне по даљини и висини осматрања, навођења и управљања ватром (путањом ПВО пројектила и ловаца).

Трећа врло важна разлика је у томе што су средства напада, чак ако узмемо само „А“ зрна и бомбе, толико опасна да више не задовољавају норме из II светског рата кад је наношење губитака нападачу (бомбардерима) од 5 и више посто значило успех одбране. Данас, чак и под условом да се обори 70% нападачевих средстава, а 30% који нападају атомским бомбама или зрнима погоде циљ, може се пре говорити о успеху напада него одбране. То значи да савремена атомска ПВО мора код прорачунавања потребних снага тежити апсолутној, стопроцентној одбрани.

Следећа разлика је и у значају и месту пасивне заштите. Док се у II светском рату тај проблем сводио на изградњу мањих склопишта, ојачање подрума у већим зградама, или регулисање поступака у гашењу пожара и помоћ рањеницима, данас је то проблем заштите нације, питање живота или смрти милиона људи.

Вреди напоменути и разлику која данас усложњава проблем ПВО и кад је реч о класичном средству напада — авиону. Уз повећану брзину и висину лета, атомски бомбардер или други авион са атомском опремом не треба више да долази до циља, већ може са удаљености, рецимо, од 80—100, или чак 400 км да испали на циљ пројектил са „А“ главом. Суштински, на циљ ће морати да долазе само они авиони (углавном ловци-бомбардери) који нападају мале — покретне и непокретне — објекте (углавном на фронту) класичним бомбама и лаким ракетама. То значи да више нису добра класична решења где се ПАА поставља око објекта у једном или више појасева кад је у питању одбрана стационарног, важног објекта, изузев постављања најнужнијих

пав средстава против могућних класичних напада. Другим речима, непосредна активна одбрана објеката постала је *помоћна*, док су територијална заштита или правовремено „пресретање“ пројектила, авиона или летећих бомби далеко од циља, постали главни начин.

Мислим да су овим дате главне разлике између ПВО II светског рата и данас, које истовремено указују и на суштину проблема. Ипак, да би проблем у целини био осветљен, треба нешто казати и о активним средствима одбране, о променама у том правцу, као и о управљању ПВО.

АКТИВНА СРЕДСТВА ОДБРАНЕ

Разлике у нападачким средствима и начину дејства захтевају и темељиту измену у активним средствима одбране. Ловачка авијација, некад главна активна снага ПВО, све више губи своју вредност. Већ данас је она сведена само на помоћну дефанзивну снагу за дејство против лаких бомбардера и ловаца-бомбардера, извиђача или хеликоптера и других врста авијације које дејствују на копненим или поморским ратиштима. Међутим, ловачка авијација је немоћна ако је реч о летовима авиона на врло великим висинама (15—20.000 и више м) или о средствима веће брзине од ловаца (пројектили), а то су данас особине и најопаснијег дела средстава за напад.

Додуше, вероватно ће се и ловачка авијација временом трансформирати у неку врсту ловачких ракета са посадом, али то је бар за ближу перспективу само теорија.

И друго главно средство дефанзивне одбране из II светског рата — ПАА, нарочито тежи калибри — данас је застарело. Пошто нема ни ону могућност маневра коју имају ловци, а зона ефикасног дејства и за најбоље и најтеже топове завршава се на 8—10.000 м висине, ПАА остаје још дејство против оних летилица које морају ићи испод те висине и доћи до самог циља, односно ПАА је корисно средство одбране за оне објекте на територији који ће се и убудуће најбоље уништавати обичним бомбама и са средњих висина. То су: мостови, складишта, бране, радарске станице, аеродроми итд. Ти ће се објекти у првом реду бранити помоћу ЛПАА, а мање СПАА.

Значи, и улога ПАА се своди на врло ограничену и помоћну дефанзивну снагу и то првенствено за потребе самозаштите јединица КоВ од нисколетећих ловаца-бомбардера, извиђача итд.

Концентрација стотине тешких топова око градова или других објеката велике важности је беспредметна и данас некорисна. Постављање запречних линија од тих топова далеко од објеката, на вероватним прилазима нападача, такође је неефикасно, јер ће увек бити могућно било прескочити их, било заобићи. Преостаје једино да се и већина ПАА која служи за територијалну одбрану трансформира у пав ракетне јединице мањих и већих калибара које ће повећати свој домет и маневар путањама на висини изнад 10.000 м до

100, 200 и више км исто толико у даљину. Таква пав средства, јасно, уз аутоматизовано навођење испаљеног зрна, постају све више главно средство активне дефанзивне ПВО земље.

УПРАВЉАЊЕ ПВО

Један од најтежих проблема који прати ПВО још из доба II светског рата, а почео је са појавом масовне авијације, је проблем управљања динамиком ваздушног рата.¹⁾

Ваздушни рат захтева специфичан начин управљања и командовања, врло различит од оног на копну или мору. То је непрекидно и брзо проучавање нових ситуација које се мењају буквално у сваком минуту и брзо доношење одлука у току неколико секунди, којима се, иако су донесене у тако кратком времену, могу често ангажовати снаге које одговарају ватреној снази целе тенковске дивизије на земљи. Али то није све. Да би се одлука спровела треба је брзо (у току неколико секунди) пренети одговарајућим командним степенима или средствима активне одбране (ловцима, ракетним батеријама). Па и тада није све готово, јер треба утицати на кретање одбранбених снага, маневрисати њима (ако су ловци), иако се крећу брзином коју још увек тешко можемо замислити. С друге стране, треба увек знати и где је нападач који се такође креће великим брзинама и довести одбранбене снаге у повољан положај за напад, или, ако су у питању пав ракете, до поготка.

Да би се пав ракетом успешно гађао нападачев пројектил, треба га осматрити и одредити му правац, брзину и висину најмање неколико стотина километара испред објекта (територије која се штити) и то је, због његове велике брзине и висине кретања и релативно малих димензија, једва довољно да се изврше сви прорачуни и један до два напада пав ракетом. Значи, ПВО мора располагати врло сложенем службом ВОЈИН, богато опремљеном савременим електронским средствима, великим и малим радарима, центрима за аутоматско регистровање и контролу свих појава у огромном пространству око територије и увис. Не да се ни замислити, а поготово постићи, успех у обарању, ако не постоји или ако није потпун овај систем осматрања и контроле простора. Тек пошто је усмерен од снажних електронских средстава службе ВОЈИН, ловац или пав пројектил може укључити и искористити и властиту савремену електронску опрему за извршно дириговање на нападачева средства. То се може применити, с обзиром на велике даљине савремених бомбардера и кад је у питању класична ловачка заштита објеката или ПАА, јер визуелно осматрање и откривање не долази у обзир.²⁾

¹⁾ Тај термин употребљавам намерно зато што је заиста реч о посебном аспекту рата у целини, и што се он води паралелно са онима на мору и копну и утиче на њих.

²⁾ Додуше, има још људи који тврдоглаво верују да ће осматрач који гледа у небо бити врло користан.

Данас још нигде у свету не постоји служба ВОЈИН која би могла бити ефикасна и за висине веће од 40—50 км. Она се тек ствара у САД и СССР. А све док ње не буде, балистички пројектили не могу бити заустављени. Али нико више не сумња да је стварање такве, или бар делимично такве, службе једини пут да се створе услови за управљање одбранбеним средствима (пројектилима земља-ваздух) и да се нападач правовремено открије. (У суштини, та је служба већ потребна до висине од 30 км и за успешно дејство супербрзих ловаца.)

Зато се управљање и командовање ПВО ВОЈИН и активним средствима (изузев оних која имају локалан значај као што је класична ПАА и пав средства јединица КоВ и РМ) све више морају обједињавати по простору. Данас то у блоковским земљама прелази границе националних територија.

ДА ЛИ ТЕРИТОРИЈАЛНА ИЛИ ПВО ОБЈЕКТА?

Уобичајено је да се говори о ове две врсте активне дефанзивне ПВО — територијалној и ПВО објекта. Да бисмо били потпуно тачни, навешћемо да постоји и ПВО јединица, или тзв. покретних објеката. Због тога што је реч о једном виду одбране, само различито постављеном и са разним циљем, може се, зависно од тога с каквих се позиција полази, дати приоритет једној, другој или трећој врсти, а тиме и наћи одговарајућа решења у подели одговорности и управљању снагама ПВО. Не улазећи у разматрања какве су могућности постојале раније, све чињенице указују да данас (а још мање сутра) не постоји друга значајна врста активне дефанзивне одбране до оне која је организована на бази заштите територије. Активна ПВО објеката и јединица може данас имати само помоћни значај као средство самозаштите од оног малог броја авиона или других летилица који непосредно и са малих и средњих висина нападају или извиђају тај објект (јединицу). Основну заштиту објектима и јединицама може пружити само територијална ПВО. Због начина напада и пресретања данас ће ретко бити могућно у непосредну врсту заштите укључити чак и фронтоске ловце, јер и њих, ако патролирају над објектом заштите, морају водити радарске станице, које се можда налазе стотине километара од тог објекта, и упућивати усусрет *могућном* нападачу (јер се никад не зна који нападач иде баш на тај објект) на десетке км од њега.

Другим речима, ако постоји савремена активна дефанзивна ПВО, онда је она данас *необходно територијална и јединствена у смислу употребе и управљања снагама одбране, обавезно одвојена као засебан вид одбранбене организације земље*. Директна самозаштита јединица или објеката на територији једне армије којима се користи КоВ (мостови, складишта итд.) може да има помоћну, ограничену улогу и о њој се брину одговарајуће команде копнене војске. Евентуално решење да се у састав већих формација КоВ убаце такве снаге ПВО као што су пројектили или врхунски ловци и тако обје-

дини заштита територије и трупе, није добро, јер целокупна организација која омогућује да се таква средства (ако би се и налазила на територији те армије) употребе прелази по размерама и начину организовања простор једног војишта. С друге стране, данас више није ни могућно таквим средствима дати задатак заштите неког објекта, а да уствари не штите територију или, боље речено, далеке прилазе објекту линијама пресретања које су стотинама км удаљене од објекта (или линије фронта).

ЗНАЧАЈ ПОЈЕДИНИХ ВИДОВА ПВО

Решавање проблема ПВО земље је могућно на више начина, зависно од њених способности, снаге и могућности. Најидеалније и најкомплетније решење је ако нека земља има могућности да примени сва три вида ПВО тј.:

— офанзивна дејства по базама, лансирним станицама, електронским средствима управљања итд.;

— дефанзивна активна дејства пав пројектилима ПАА и ловцима-пресретачима;

— пасивну заштиту становништва и важних постројења, оружаних снага применом свих мера уковавања, маскирања, кретања ноћу, расељавања великих градова, изградом подземних склоништа и тако даље.

Као што видимо, комплексно решење тог проблема захтева врло разнолику активност и ангажовање, поред армије, и већег дела врхунских цивилних органа и целокупног апарата државе, појединих установа, предузећа и института, што само по себи, да би се успешно решавала поједина питања, захтева и врло ауторитативан централни орган ПВО земље, састављен од војних и цивилних органа, као што то и постоји у многим земљама.

Анализирајући односе и значај појединих начина ПВО, одмах се може закључити следеће: да је офанзиван начин најбољи, јер решава проблем још у зачетку тј. удара по могућном нападачу баш кад је најосетљивији.³⁾ Предност напада над одбраном у том смислу је данас тако изражена да је довело до познате приправности ваздухопловних снага (атомских бомбардера) и балистичких пројектила. Међутим, то је истовремено и начин који захтева да се располаже одговарајућим средствима за напад и довољним снагама. То су, кад се разматра стратемски оквир такве офанзиве, атомски бомбардери и интерконтинентални пројектили, или, снажна тактичка авијација и лаки пројектили кад се желе уништити средства ваздушног напада на фронту једне армије (групе армија).

³⁾ Рачуна се, например, да је за уништење једног бомбардера на аеродрому довољно два ловца-бомбардера, док је за обарање у ваздуху потребно 10 и више полетања — просечно. Ако узмемо, пак, балистички пројектил који се, кад је једном кренуо, врло тешко обара, предност офанзиве је јасна.

Други вид ПВО — активна одбрана ловцима и пав пројекти-лима и ПАА — је слабији начин одбране и, што је данас и најгоре, он није много јевтинији или приступачнији (за разлику од II светског рата кад је то био ефикасан метод слабијег — например: битка за Лондон), јер захтева да се управљање и осматрање организују помоћу врло скупе електронске опреме и да се за одбрану користе средства слична онима за напад (види шему). Међутим, тај начин одбране има ту предност што отклања неизвесност због могућног неуспеха напада и што се снаге употребљавају на стварно активне нападаче. То је врло важан начин за мирно време и нема те земље која га се може одрећи, а да не буде извргнута непрекидном нарушавању свог ваздушног пространства.

Пасиван начин је данас обавезан, без обзира да ли постоје и јаке снаге ПВО за офанзивна и дефанзивна дејства — штавише он је данас животно питање нације и нико га не може занемарити без тешких последица по земљу.

Кад се анализира шта би све данас требало подвести под појам пасивне заштите на основу могућности и разорне моћи средстава за напад и ефикасност активне одбране, морамо се сложити да би то требало да буде нешто сасвим различито од познатих класичних схватања — да становништво зна гасити пожар, завезати рану и употребити гасмаску.

Савремена пасивна заштита мора обухватити врло широке припреме земље и становништва за „атомски рат“. Овде у првом реду долази:

- заштита становништва изградњом склоништа и расељавањем,
- припрема система снабдевања становништва храном и опремом у условима атомског дејства,
- заштита резерве хране,
- заштита важнијих просторија и објеката укопавањем у земљу,
- обезбеђење система веза,
- обука становништва у целини у поступцима итд.

Многе од ових делатности још увек су ван оквира ПВО и спадају у друге врсте заштите и обезбеђења — иако се све своди на разне фазе и начине борбе против ваздушних напада.

Проблеми које треба решавати да би се у данашњим условима заиста заштитили становништво, оружане снаге и добра неке земље, захтевају да се све те „пасивне“ мере обједине у засебну „професионалну“ и добровољну руководећу организацију, уз одговарајућа решења која по неким питањима морају имати снагу савезних закона или, чак, уставних одредби.

Однос између појединих видова ПВО може бити различит. Неки видови активног дејства могу бити јаче или слабије развијени, што све зависи од снаге те земље. Може се неки проблем пасивне

заштите решавати расељавањем људи (или производње), или укопавањем, или комбинацијом, и да буде добар, ако је то чврсто и јасно решење и ако се доследно и упорно спроводи.

Мислим да се на крају може поновити да значај ПВО земље данас долази у први план свих разматрања и да снажно утиче на сва остала решења — чак у великој мери и на мирнодопске планове изградње неке земље, на обавезе које се намећу људима свакодневно. Постоји много решења ПВО и многа од њих могу бити добра ако се доследно спроведу.

ЈЕДИНИЦЕ РОДОВА У ПАРТИЗАНСКИМ ДЕЈСТВИМА

Пре разматрања улоге родова војске у партизанским дејствима, потребно је да се у најкраћим цртама укаже на неке основне карактеристике партизанског рата и борбених дејстава у њему. Сваки рат, па према томе и партизански, на одређен начин је специфичан, како у погледу циљева који се њиме желе постићи, тако и по облицима вођења рата и извођења борбених дејстава.

Познато је, пре свега, да у основи партизанског рата лежи борба наоружаног народа против страних завојевача и контрареволуционарних елемената, у циљу ослобођења земље. За успех организовања и вођења партизанског рата одлучујућу улогу имју два фактора: морална спремност широких народних маса да се одупру непријатељу без обзира на услове у којима се нађу и на жртве, и постојање напредне и снажне политичке организације, која је у стању да организује и поведе народ у борбу. Поред тих постоје и други чиниоци који могу имати већи или мањи утицај на успех партизанског рата. Реч је о извесним спољним факторима као што су: општа међународна војно-политичка ситуација, карактер општег сукоба, тј. да ли је у питању светски или локални рат, помоћ савезника и форме те помоћи и сл.

Партизански рат може се организовати и водити у условима окупације целокупне државне територије и без икаквог ослонца на снаге оперативне армије, до чега долази углавном кад је оперативна армија тотално поражена и, *de facto*, више не постоји (Југославија 1941), што свакако претставља најтежи случај за једну земљу. С друге стране, партизански рат се може водити и само на појединим деловима окупираних територија са ослонцем на тзв. регуларну армију (Русија 1812 и СССР у Другом светском рату), што претставља знатно повољнију оклоност за успех партизанског рата.

Партизанске јединице могу, али и не морају, да буду унапред предвиђене и фиксно одређене организациске структуре и формациског састава. Зависно од услова и начина вођења рата, партизанске снаге сукцесивно расту, а то значи да у процесу борбе, формирањем или преформирањем, долази до стварања све нових и нових јединица. На неким деловима територије могу још пре окупације постојати одређене партизанске снаге, док ће се у другом случају њиховом

формирању приступити тек онда кад цела територија или поједини њени делови буду окупирани и сл.

Партизански рат се води, по правилу, у условима апсолутне техничке, а у појединим етапама рата и на појединим деловима територије и релативне бројне надмоћности непријатеља, што је од пресудног утицаја на проналажење адекватних тактичко-оперативних облика извођења борбених дејстава. Ако се овоме дода да је у партизанском рату основни, а најчешће и једини начин снабдевања сружјем и опремом плећење од непријатеља, онда је потпуно јасно зашто се и проблеми могућности оснивања родова и формирања родовских јединица морају посматрати под специфичним углом.

Партизанска дејства се изводе на читавој територији, без постојања крутих, континуелно повезаних и „неповредивих“ фронтова. То су врло динамична и активна дејства у којима свака партизанска јединица, од најмање до највеће, мора бити тако оргнизована да је способна успешно дејствовати на сваком терену, у свако доба дана и године и у свим временским приликама. Значи, не постоји више типова јединица од којих би, рецимо, једне биле намењене за борбу само у равници, а друге у планини, из простог разлога што би то било сасвим нереално. Јер, партизанске јединице које се данас боре на равничастом и откривеном терену, сутра ће морати да пренесу своја дејства на планинско и пошумљено земљиште, и обратно.

Наведене карактеристике партизанског рата, поред низа других, одлучујуће утичу на одређивање улоге, места и задатака родова војске у борбеним дејствима партизанских јединица у савременом рату. Овај напис је покушај да се обраде само неки проблеми родова војске који су специфични у партизанским дејствима, не улазећи у све детаље и појединости њихове тактике у борби. Јединице АБХО као род војске не обрађују се не зато што би биле мање важне, рецимо, од тенкова, већ у првом реду због тога што не би било сасвим реално рачунати да ће партизанске јединице поседовати нека већа формациска средства АБХО, због којих би требало формирати јединице АБХО. То је једно. А друго, оно што у погледу заштите од атомских експлозија важи за све остале јединице оружаних снага, важи и за партизанске јединице које су, и то треба нагласити, баш због карактера дејства и положаја у односу на непријатеља мање осетљиве на његова АБХ средства, наравно, у релативном смислу.

АРТИЉЕРИЈА

С обзиром на то да у структури наоружања партизанских јединица доминантну улогу има пешадиско оружје чија је ефикасност ватре ограничена углавном на откривене или слабо заштићене циљеве, и то на релативно блиским отстојањима, неопходно је да свака партизанска јединица јачине чете, а нарочито већа, располаже са што више лакопокретљиве артиљерије, нарочито минобацача, брдских топова итд. Ово је нужно због тога што се партизанске једи-

нице у борбеним дејствима често сусрећу са објектима против којих може да се успешно бори само артиљерија. То су обично бункери од бетона, камена и цигле, или, пак, утврђене зграде. Оне се, истина, могу освајати и без артиљерије, употребом експлозива, јуришним групама, бомбашима и сл., али све је то скопчано са приличним ризицом, релативно дугим припремама и често са озбиљним губицима. У нашем Народноослободилачком рату, нарочито у почетку, кад поједине партизанске јединице нису располагале ни једним артиљериским оруђем, у доста случајева смо пред непријатељским бункерима губили најхрабрије борце — бомбаше, а притом ипак нисмо овладали објектом (Купрес упролеће 1942 год., ж. ст. Оборци улето 1942 год. и др.). Међутим, кад су наше јединице располагале артиљеријом довољно је било, понекад, да се избаци једна или неколико граната па да утврђени објект буду уништен и јединицама отворен пут за наступање, и да се започета акција заврши потпуним успехом (Јајце 1942 год., Ливно 1942 год. итд.).

У зависности од јачине партизанских јединица и количине оруђа, артиљерија може бити формирана у самостална одељења, водове, батерије и дивизионе. Већој партизанској јединици одговара и већа артиљериска формација. Тако, на пример, за чете су најподеснија одељења, за батаљон вод или батерија, а за бригаду батерија или дивизион. У саставу крупнијих партизанских јединица (ако се формирају дивизије и корпуси) могу се формирати артиљериске бригаде или пукови. Да ли ће нека партизанска јединица имати више ил мање артиљерије зависи, поред материјалних могућности, у првом реду од услова у којима се бори и величине слободне територије на коју се, у одређеном времену, наслања. Тако, на пример, једну партизанску чету која дејствује у дубокој непријатељевој позадини, без слободне територије, и која се такоређи перманентно пребацује са једног места на друго, није препоручљиво оптерећивати виликом артиљеријом, јер би веома брзо могла да остане без ње (сем уколико постоје повољни услови за скривање). Код партизанских бригада, дивизија или већих јединица ситуација је у том погледу квалитативно друкчија. Ове јединице саме по себи претстављају јаку ударну и ватрену снагу, оперишу на ширим подручјима и изводе борбена дејства најчешће са ослонцем на слободне територије. Код њих могу и треба да постоје и веће артиљериске јединице.

Но, без обзира на величину и друге околности о којима је било речи, карактер партизанских дејстава и партизанског рата уопште захтева да се партизанске јединице наоружавају претежно лаком артиљеријом која ће бити покретљива и на беспутном терену, тј. да буде опремљена оруђима подешеним за товарење и запрежну вучу. За партизанске јединице, нарочито мање, најподеснији су противоклопа и брдска артиљерија калибра 76 мм, минобацачи 82 мм, а и већи калибри подешени за брдски транспорт. Наравно, ни у ком случају не треба искључити наоружање партизанских јединица, нарочито виших, артиљеријом већих калибара од 76 мм. Само, у том

случају формираће се начелно посебне самосталне артиљериске јединице, које се могу успешно користити у борби. Овакве јединице имају привремен карактер, јер су везане за одређену територију и добре путеве, као и за постојање повољних услова за њихово склањање и маскирање после употребе, ако из било којих разлога буду угрожене.

Минобацачи су најподеснији за партизанске јединице јер се лако преносе, испољавају јако дејство на површинске незаклоњене циљеве, дејствују из мртвих углова и врло су прецизни. Минобацачима се првенствено наоружавају чете, одреди, батаљони и бригаде. Минобацачке јединице формиране у одељења, водове и чете, најчешће су у органском саставу одговарајуће партизанске јединице и чине њен интегрални део. Ово се односи и на артиљериске јединице мањих калибара.

Свака партизанска јединица, без обзира да ли тренутно располаже артиљеријом или не, требало би да има у свом саставу бар једног стручњака артиљерца, оспособљеног у руковању артиљериским оруђима разних система која се налазе у наоружању непријатеља. Њихов задатак је да још у процесу борбених дејстава заплењена оруђа користе за извршење добијеног задатка, да их касније евакуишу и формирају у одређену јединицу, или, пак, униште ако нема никаквог другог излаза.

Све артиљериске старешине партизанских јединица од командира одељења па навише треба оспособити за самостална дејства. Баш због тога што артиљерија у партизанским дејствима извршава борбене задатке најчешће под неповољним околностима од других јединица, дух самоиницијативе, смело и енергично дејство треба код артиљериских старешина развијати до максимума. Јер, не сме се изгубити из вида да се од артиљерије у партизанским дејствима захтева: да често гађа из борбеног поретка своје пешадије, да гађа непосредно, да штити отступање пешадије, а такође да се и сама повуче. Друкчије речено, она је у партизанским јединицама претежно у улози пратеће артиљерије, али у знатно сложенијим и тежим условима. Она се, такође, мора оспособити за самоодбрану, јер често може доћи у ситуацију да се бори и на тај начин.

Основни принцип дејства партизанске артиљерије треба да буде изненадно, краткотрајно и прецизно гађање, јер ће само на тај начин моћи успешно да изврши постављени задатак а да се притом не изложи уништењу, у првом реду од дејства непријатељеве артиљерије, обично бројније и јаче од партизанске. За партизанску артиљерију биће најбоље ако гађа непосредно и ако притом често мења ватрене положаје. Веома је важно да се партизанска артиљерија оспособи за дејство и кретање ноћу с обзиром да ће у тим околностима најчешће долазити до њене употребе. Па ипак, кад год је то могућно, ватрене положаје треба бирати у току дана, уредити их, и припремити елементе за ноћно гађање.

Артиљерија већих калибара, која може бити формирана у посебне јединице, обично ће дејствовати посредно и са заклоњених ва-

трених положаја. Ове јединице могу извршавати задатке на тај начин што ће подржавати напад неке веће партизанске јединице, например, бригаде или дивизије, или што ће јој се у одређеним околностима придати за ограничено време. Ова артиљерија може се употребити и за специјалне задатке као што су: гађање по непријатељевим гарнизонима, аеродромима, саобраћајним чворовима и др.

Ако непријатељ својим дејствима принуди партизанске јединице да напусте одређену територију, а оне из било којих разлога нису у могућности да повуку своју артиљерију, приступа се склањању, тј. закопавању оруђа. Наша ратна пракса је показала да се у том случају треба придржавати ових принципа:

Пре свега, склањање артиљерских оруђа треба поверити што мањем и најпоузданијем броју лица из састава одговарајуће артиљерске или неке друге јединице. Најбоље ће бити ако се закопавају у најстрожој тајности, обрађајући нарочиту пажњу уклањању свих трагова. Није пожељно да се на једном месту закопа више од једног оруђа. Нишанске справе и затварачи начелно се не закопавају већ се носе ради комплетирања ново заплених оруђа, а и због тога да непријатељу, уколико их открију, не падну у руке комплетна оруђа. Остали делови, кад за то постоји могућност, добро се подмазују, увијају у навлаке, облажу даскама, а затим покривају земљом.

Ради довођења непријатеља у заблуду препоручљиво је да се разним мерама маскирања претстави лажно уништење оруђа (остављање трагова до провалија или стрмих обала река, показивање лажних тргова у правцу супротном од места где су оруђа закопана и сл.). Уколико је, пак, ситуација таква да не дозвољава тајност закопавања и ако постоји најмања сумња да ће места бити откривена, артиљерију треба уништити.

Најбоље је да командовање артиљеријом буде подељено, а артиљерски старешина непосредно потчињен старешини оне партизанске јединице у чијем се саставу артиљерија налази. Старешина партизанске јединице командује артиљеријом преко начелника или референта артиљерије (називи могу бити и други), што није битно, али је важно да је старешина артиљерске јединице одговоран за правилно искоришћавање артиљерије, снабдевање и обуку послуге. Код већих партизанских јединица као што су дивизије, корпуси и др., које имају већу слободну територију, за поједине операције артиљерија се може објединити у групе и дејствовати по принципима употребе артиљерије у оперативним јединицама које дејствују на фронту.

Основни извор снабдевања муницијом и материјалом артиљерских, као и осталом и свих других партизанских јединица, је непријатељ. Искуства партизанских ратова, посебно нашег, говоре да је отимање оружја од непријатеља знатно поузданији и солиднији начин снабдевања од, например, чекања да се помоћ добије са стране и сл. Наравно, не треба искључити ни могућности као што је дотур

од оперативних јединица које дејствују на фронту, помоћ савезника ваздушним путем или на неки други начин, из властите производње са слободне територије и др. Али, ипак, нарочито кад је у питању скупа, тешка и гломазна артиљериска муниција, артиљериске старешине партизанских јединица могу бити сигурни да ће је имати довољно само ако изводе успешна борбена дејства.

Све што је досад речено о артиљерији недвосмислено показује да је њена улога у партизанским дејствима веома значајна и да у погледу организације, формације и задатака које артиљерија извршава има доста оригиналности и специфичности, о чему се мора водити рачуна у свакој прилици.

ИНЖИЊЕРИЈА

Због карактера партизанских дејстава, задатака које извршавају партизанске јединице, оскудности у другим техничким средствима и сл., у партизанским дејствима инжињерија добија прворазредну улогу и значај. Због тога она треба да буде широко заступљена у свакој партизанској јединици. И у најмањој партизанској групи или мањем одреду треба имати појединце односно групе инжињераца (минера) за извршавање одговарајућих задатака. У развијеном партизанском рату често неће бити могућно да се и најмањој партизанској јединици обезбеде квалификовани специјалисти инжињерци, јер их неће бити у толиком броју, али то не би требало да буде разлог да партизанске јединице остану без инжињераца и да чекају попуну са стране. Оне имају широке могућности да тај проблем самоиницијативно и врло успешно реше. Ако нема стручњака инжињераца увек се могу наћи људи таквих професија чија се знања за врло кратко време могу успешно користити за послове које обављају инжињерци (рудари, ковачи, механичари, бравари, електричари и др.). Ови људи су врло спретни за разне импровизације: демонтажа мина и бомби, вађење експлозива из неексплодираних зрна и др., што ће наћи врло широку примену у партизанским дејствима, с обзиром да свака партизанска јединица не може рачунати на тзв. формациску опрему и апарате.

У већим партизанским јединицама, кад то дозвољавају материјалне и кадровске могућности, препоручљиво је формирати родовске инжињериске јединице: водове, чете, а понегде и батаљоне. Веће инжињериске јединице од батаљона није пожељно формирати, јер карактер дејства партизанских јединица готово потпуно искључује централизовану употребу крупнијих инжињерских јединица. Нарочито то не долази у обзир код оних партизанских јединица које дејствују у дубокој непријатељевој позадини. Начелно је боље имати већи број мањих инжињерских јединица на више места, него мањи број већих само на појединим местима.

Поред инжињерских јединица које су интегриране у пешадиске партизанске јединице, у оквиру сваког партизанског одреда, као самосталне формације, корисно је имати посебне диверзантске групе, чији је искључив задатак вршење диверзантских акција на комуникацијама, у градовима, важним привредним и војним објектима итд. Диверзантске групе везане су обично за одређену територију на којој стално дејствују, што, наравно, никако не значи да у случају потребе не могу бити пребачене и на неко друго подручје. То се обично догађа у време великих непријатељевих офанзива кад је неопходно сасредити диверзантска дејства по најосетљивијим непријатељевим комуникацијама или другим важним објектима.

Искуство је показало да је за диверзантске одреде најбоље ако имају своје посебне базе, чуване у највећој тајности, обезбеђене храмом и диверзантским средствима. Врло често биће потребно да се формирају посебне диверзантске групе само за непрекидне акције на појединим важним железничким линијама, путевима и економским објектима.

Диверзантске групе формирају се обично од инжињераца као језгра и осталих родова (у потребној мери), на првом месту пешадије, која служи за обезбеђење дејства диверзантске групе или одреда.

Искуство нашег Народноослободилачког рата показало је да је најцелисходније ако се још одмах у почетној фази дејства партизанских јединица обезбеди да у сваком воду један до два бораца буду обучени за минирање и разминирање. Поред тога, корисно је да и сви командири и команданти партизанских јединица, а и друге старешине, знају користити минерске таблице за прорачунавање потребних количина експлозива и средстава за паљење, за рушење железничких постројења, возног парка, мостова, путева и објеката на њима, индустријских постројења, рудника, машина, оруђа итд. Такође је корисно да борци партизанских јединица знају употребити разна приручна и формациска средства за прелаз преко река, а старешине да науче како се израђују и маскирају земунице и, уопште, подземна склоништа. Поред тога, посебно је важно да сваки борац партизанских јединица постане мајстор у самоукопавању и маскирању, што нарочито долази до примене код заседа, а и у свим другим приликама кад борац на положају дочекује непријатеља.

Ваља имати на уму и то да је корисно ако је што више бораца партизанских јединица, уопште, оспособљено за разне задатке које извршава инжињерија. Они тиме, поред лакшег извршавања властитих задатака, могу много помоћи оперативним јединицама кад с њима садејствују (прелаз преко река, оспособљавање комуникација, откривање и означавање минско-експлозивних препрека, разминирање итд.

Уопште узевши, улога инжињерије у партизанским јединицама је велика, јер је она, поред извршавања других задатака, у могућности да у већини случајева надокнади недостатак артиљерије и да преузме задатак рушења експлозивом, дејствујући у борбеном поретку јединице као јуришни одред.

БЕЗА

Повећан значај везе у партизанским дејствима произилази у првом реду из сложености командовања, које се у приличној мери разликује од командовања јединицама на фронту, бар што се тиче броја потребних веза и распложивих средстава за њено организовање и извођење. Док оперативна јединица на фронту, без обзира на величину, треба да одржава везу начелно највише са 3—4 кореспондента: претпостављени, потчињени, суседи и садејствујући, дотле партизанска јединица која дејствује у непријатељевој позадини (чак и партизанска чета, а да и не говоримо о већим јединицама) има потребу за знатно већим бројем веза. Партизанска јединица, поред редовних веза са претпостављеном командом, потчињеним јединицама и суседима, мора да одржава сталну везу са базама, гарнизонима у којима се налази непријатељ, политичким руководством на терену, болницама и разним другим пунктовима на просторији на којој дејствује. Ако се овоме дода да су услови за организовање сигурне и непрекидне везе у позадини непријатеља знатно тежи него на фронту, и ако имамо у виду оскудност модерних средстава везе у партизанским јединицама, онда постаје сасвим јасно како је велик проблем који треба решавати.

Тешко је са сигурношћу рећи које је од средстава везе најважније, с обзиром да партизанске јединице примењују све врсте средстава и да ни једно од њих, узето само за себе, не би могло да успешно реши проблеме веза у борбеним дејствима. И поред тога што треба поћи од основе да је у партизанским јединицама не само могућна, него и неопходна примена свих средстава везе, од оних најмодернијих (електроника, радио, хеликоптер и др.), па до најобичније импровизације, *ипак чини се да су курири — поред радија — најпогоднија и најсигурнија веза у условима партизанског ратовања.* Ево из којих разлога:

Прво, партизанске јединице, нарочито мање, најчешће не могу рачунати са модерним средствима, јер их никада неће бити у довољном броју да би се задовољиле потребе свих јединица. Чак ако би их нека јединица и имала, озбиљан проблем претстављају специјалисти — стручњаци за рад на тим средствима.

Друго, модерна техничка средства, и поред неоспорних предности (неограничен домет, велика брзина међусобног општења кореспондената, рад на месту са малим бројем људи и др.), имају сва један велики недостатак који се састоји у ограниченим могућностима размене детаљних обавештења, извештаја и директива између нижих и виших команди, што је неопходно у партизанском рату.

Треће, курири се регрутују у свакој партизанској јединици, бирају од постојећег људства, а њихов број је такорећи неограничен, јер се сваки борац-партизан може оспособити и употребити за курирске дужности. Курир је у стању не само да пренесе писмену или усмену поруку, већ и да на лицу места објасни све што би у вези с њом могло бити нејасно. И не само то. Партизански курир, због

природе и деликатности посла који обавља веома је поверљиво и најчешће врло добро информисано лице, па је у стању да знатно шире од писменог документа објасни ситуацију у јединици из које је упућен. Истина, треба рећи да је курирска веза спорија од других, но и то је релативно јер зависи од превозног (преносног) средства које курири користе.

Четврто, модерна техничка средства везе подложна су кваровима, за њихову успешну примену потребни су одговарајући услови итд., док су курири имуни од свих таквих слабости, и једина опасност која им прети је директан напад непријатеља. Но, ако се има у виду да је курир наоружан борац, да боље од било кога другог познаје територију којом се креће и да су то храбри и сналажљиви људи, може се са сигурношћу тврдити да су партизански курири у стању да преброде сваку тешкоћу на извршавању повереног задатка.

Зависно од величине јединице и броја потребних веза, у свакој партизанској јединици и на свим степенима командовања треба организовати курирске везе. Курири се обично формирају у одељења, водове, чете, а код крупних партизанских јединица могу се формирати и курирски батаљони. Највећу примену имају курири пешаци и курири коњаници, али се веома успешно могу користити и мотоцикли, смучке, авиони, хеликоптери и аутомобили. Које ће средство бити употребљено зависи од тога чиме се у датом моменту располаже, а пре свега од конкретне ситуације у којој се курири упућују.

За организовање курирске службе у партизанским дејствима постоји више начина и могућности, а примениће се они који ће најбоље одговарати конкретним условима. Пошто је, као што је речено, број курирских веза у партизанским јединицама замашан, што захтева велико расхоровање људства, потребно је нагласити да постоје становите разлике у организовању тих веза унутар јединице и тзв. спољних курирских веза. За обезбеђење везе, у оквиру партизанске јединице, са деловима на положају, маршу, одмору и сл., није потребно одређивати посебне курире. За тај посао може се одредити било који борац; он је курир само за време извршења конкретног курирског задатка, а после чега се одмах враћа у борбу. То је могућно и потребно из два разлога: прво, веза унутар јединица није тако често и одржава се на релативно кратким отстојањима, и друго, ако би свака чета, поред других веза, одредила, рецимо, још по два курира за сваки свој вод, њена борбена моћ би знатно ослабила. Што се тиче спољних курирских веза, неопходно је предвидети посебне, специјалне курире, који ће бити употребљени искључиво за тај задатак. Њихов посао је знатно тежи, стално су у покрету и прелазе велика отстојања.

У погледу организовања курирских веза веома су значајна и поучна искуства из нашег рата. У Словенији, на пример, поред редовних курирских веза унутар и између партизанских јединица, постојала је и централизована територијална курирска организација под непосредним руководством Главног штаба НОВ и ПО Словеније. То је била широка мрежа релеја тзв. теренских водова која је обухватала

читавау Словенију, укључујући и оне делове територије који су били под контролом непријатеља. Курирске станице теренских водова биле су распоређене у свим правцима на међусобном отстојању око 50 км, а служиле су за одржавање везе између Главног штаба и штабова партизанских јединица у покрајинама: Штајерска, Приморска, Горњеска и др. Ове станице су биле у најстрожој конспирацији. За њихова места знао је веома ограничен број људи, без обзира да ли су биле лоциране на слободној или окупираној територији. Теренске водове сачињавала је група од 10 — 15 курира, наоружаних претежно аутоматским оружјем и бомбама и готово искључиво чланова КПЈ и СКОЈ-а, пробраних и врло храбрих бораца. Но и поред тога теренски водови су избегавали борбу, јер им она није била циљ.

Курире не би требало оптерећивати сувишном опремом и, пред оружја и муниције, треба их снабдети сувом храном (најпогодније су конзерве), тако да се због набавке намирница за исхрану не задржавају по селима. Упротивном могло би се догодити да их непријатељ открије, или, пак, да се дуже баве на путу, што не би ишло у прилог успешном извршењу добијеног задатка.

Радиовеза налази, такође, широку примену у партизанским јединицама, али то су скупа средства, захтевају високо квалификоване стручњаке, а партизанских јединица је велик број. Због тога не треба рачунати да ће свака јединица имати радиостаницу, иако томе треба увек тежити.

Радиостаницама треба да буду опремљени у првом реду штабови великих партизанских јединица. Али и поред тога што, на пример, свака партизанска чета не може одмах рачунати на то да буде снабдевена радиостаницом, сем уколико је не заплени, могућно је набавити обичне пријемнике, тако да и најмања јединица може слушати и примати поруке виших штабова и команди. Радиовеза се одржава, начелно, по устаљеном распореду и у одређено време, а при њеном организовању неопходно је предвидети и одговарајуће мере радио маскирања, наравно, кад за то постоје материјалне и друге могућности.

Иако постоје различита мишљења у погледу ефикасности жичне везе у партизанским јединицама, наше искуство је недвосмислено потврдило да се и она може врло добро искористити, под претпоставком да је солидно организована, са посебним нагласком на мере контроле и обезбеђења. Мора се водити рачуна и о томе да ће у појединим борбеним ситуацијама коришћење жичне везе бити готово потпуно искључено, док ће у другим то бити најефикасније средство.

Имајући у виду добре и лоше стране жичних средстава везе, изгледа да ће њихова примена бити могућна нарочито у следећим случајевима: на ослобођеним територијама и уопште на подручјима која контролишу партизанске јединице, стим што и за ове услове треба обезбедити довољно пољског кабла и покретних централа, јер се често догађа да поште не функционишу и да су сталне линије потпуно уништене; приликом напада већих партизанских јединица на насељено место или непријатеља који је окружен на већем простору; за

време преласка преко река; у ситуацији кад већа партизанска јединица, на пример, бригада, изводи одбрану, тј. кад привремено отсудније брани неки правац који има већу дубину; у заседама и сл.

Иначе, у неким приликама као што су: повлачење, ноћни маршеви, борба у окружењу (нарочито мањих јединица), у препадима, краћим одбранбеним борбама, у нападним дејствима мањих партизанских јединица на отвореном пољу, за време чишћења терена и гоњења непријатеља, жична веза није много ефикасна.

Без обзира на то када ће се некој јединици пружити прилика да у борби организује жичну везу, неопходно је да свака партизанска јединица располаже минимумом средстава како би их у погодном тренутку могла искористити. Из искуства је познато да су тактичке ситуације код партизанских јединица толико подложне променама да би било нереално претпоставити да нека партизанска јединица, од чете па навише, неће баш никада доћи у ситуацију да ефикасно употреби жична средства везе. Претпостављене команде треба да о томе размишљају кад приступају формирању јединица, а саме јединице дужне су да се борбом снабдеју жичним средствима, не чекајући да их добију „по надлежности“.

Независно од система који ће бити примењен код организације жичне везе у партизанским јединицама, посебна пажња мора се поклонити обезбеђењу и контроли кабловских линија, и то на читавој дужини трасе, посебно на критичним и осетљивим деловима и местима. С тим у вези ваља напоменути да ће бити корисно ако свака партизанска јединица издвоји неопходан број војника (најбоље је ако су то везисти, али може и сваки други борац) који ће патролирати дуж линије. Њихов је задатак да отклањају кварове и да истовремено обезбеђују канал од евентуалних напада непријатељских диверзаната, пете колоне и сл. Број патрола зависи од дужине линије и њене осетљивости, чији карактер не одређује само евентуално присуство непријатеља, већ и низ других фактора као: протезање по неприступачном и тешком терену; ноћни покрети наших јединица; вучни и товарни транспорт и слично, дакле, све оно што може довести до оштећења линије, а самим тим и до прекида везе између јединица.

ТЕНКОВИ

Употреба тенкова у партизанским дејствима је ограничена и специфична, али је и поред тога могућна и корисна. Да ли ће се, када и у ком обиму тенкови моћи ангажовати у борби зависи од обостране оперативно-тактичке ситуације и положаја супротстављених снага, броја тенкова којима се располаже, величине слободне територије на коју се наслањају партизанске јединице, величине саме јединице и карактера земљишта на коме се изводе борбена дејства. Сваки од наведених фактора може у становитим приликама више или мање утицати на могућност употребе тенкова у партизанским јединицама. Да ли ће јединице и са колико тенкова располагати ствар је у првом

реду општих могућности у датој етапи партизанског рата и оцене руководства. Тако, например, мање партизанске јединице које у почетку рата дејствују у дубокој непријатељевој позадини, а немају чвршћег ослоња на оперативне јединице на фронту, ређе ће имати могућности да употребљавају тенкове. Такође, ако партизанске јединице немају слободне територије, ако се често пребацују са једног места на друго и слично, оне не могу рачунати на ефикасно искоришћавање тенкова, чак и кад би их имале у свом саставу. Због тих и сличних околности (непроходан терен, непријатељске офанзиве) тенкови налазе ширу примену само у крупнијим партизанским јединицама (дивизијама и корпусима), и то првенствено кад изводе офанзивна дејства са ослоњем на већу слободну територију. У овим јединицама могућно је формирати тенковске чете и батаљоне и укључити их у њихов органски састав или их задржати под командом вишег штаба, па према потреби додељивати појединим партизанским јединицама. Први начин организовања тенковских јединица и њихово тактичко потчињавање долази у обзир кад је слободна територија угрожена и кад је карактер задатака такав да дуже омогућује употребу тенкова. Упротивном биће боље да се тенкови задрже у рукама више командне инстанције, поготову ако је слободна територија чврста и ако партизанске, рецимо, дивизије, само привремено и за краће време могу ефикасно користити тенкове. То ће, можда у партизанском рату бити чешћи случај. Наравно, обе ове форме могу се комбиновати, мењати и допуњавати. Оно што непрекидно треба имати у виду јесте да тенкови могу бити брзо изгубљени ако се неразумно користе, тј. ако се не обезбеде бар минимални услови за њихову употребу, што у партизанском рату није ни лако ни једноставно.

Мање партизанске јединице, водови, чете, батаљони, мањи одреди па и бригаде, за које смо рекли да због карактера својих дејстава неће, по правилу, добијати тенкове од вишег штаба, остаје да се користе тенковима заплењеним у борби, што неће бити редак случај у партизанском рату.

Поједине заплењене тенкове, искључиво лаке, који имају гориво само за неколико часова, могућно је (на краћим отстојањима) привући до полазног положаја и уопште до објекта за напад коњском или воловском вучом и на тај начин обезбедити више горива за саму акцију, као и тајност припрема. Уколико заплењени тенкови немају горива и муниције онда их је најбоље закопати, склањати у шуме или на друга скривена места, а када се дође до горива поново их користити у акцијама.

Међутим, ако је акција брже изведена и ако је заплењено више тенкова, а непријатељске снаге су још јаке, па је због тога тенкове немогућно извући, онда их треба на лицу места запалити, разбити експлозивом или на неки други начин уништити. За време непријатељских офанзива, ако партизанске јединице остану без горива или буду присиљене да дејствују ван комуникација, тенкове

треба благовремено склонити да не падну непријатељу у руке или уништити ако за склањање нема никакве могућности. Међутим, заплењено гориво, мазиво и тенковску муницију треба на сваки начин сачувати било закопавањем, било слањем на слободну територију или давањем мештанима на чување. Ово је нужно због тога што ће партизанска јединица често запленили тенкове, а неће имати горива или муниције. Сем тога, овај је материјал знатно лакше сачувати него тенкове.

За све време трајања партизанског рата, треба водити такав курс да се у свакој, па и најмањој, партизанској јединици непрекидно налази по неколико шофера, тако да се не догоди да се исправан тенк, заплењен у борби, мора уништити или оставити зато што нема ко да га вози. У случају нужде за возаче се могу употребити пребегли непријатељски војници, али зато остала послуга мора обавезно да буде партизанска. Наравно, у првом реду треба користити оне пребегле непријатељске војнике који су већ учествовали у борби на страни партизанских јединица.

АВИЈАЦИЈА

Учешће авијације у партизанским дејствима у зависности је од конкретних материјалних могућности, тј. да ли се и са колико авијације располаже, од величине слободне територије за њено базирање, општих стратемских услова у којима се води рат и од улоге партизанских јединица у оквиру опште стратегије рата. Ако се дејства партизанских снага одвијају у комбинацији са ослоном на оперативне јединице које дејствују на фронту, услови за употребу авијације биће релативно повољнији, у првом реду због тога што у таквим околностима постојање властите авијације претставља реалност. Међутим, уколико се рат, из било којих разлога, води само и искључиво снагом партизанских јединица, услови за употребу авијације биће знатно неповољнији.

Задаци које авијација може да извршава за рачун партизанских јединица су скромни, привремени и често је у питању више морални ефект, али и поред тога они су за партизане веома корисни. У почетку рата, па и касније, авијација може партизанским јединицама дотурати материјал, у првом реду муницију и лекове, нарочито онима код којих је ситуација у датом моменту најкритичнија. Следећи задатак је евакуација тешких рањеника и болесника, при чему је потребно имати стално на ум да потреба партизанских јединица у том погледу знатно превазилазе могућности авијације. За тај задатак најподеснији су хеликоптери, а затим транспортни авиони. Да би који било од ова два задатка могли бити успешно извршени, а поготову евакуација рањеника, биће потребно да партизанске јединице пронађу и осигурају аеродроме, ако не веће оно бар за успешно слетање и узлетање појединих авиона. За материјал који се баца падобранима, што неће бити редак случај, потребно је видним знацима обележити

места прихвата и предузети одговарајуће мере да материјал не падне у руке непријатеља. Нарочито је важно да се на уговореном месту постави довољно људи који ће прикупити и однети бачени материјал. Овим послом руководе наоружани борци, док се за преношење материјала могу употребити и мештани. Пошто се материјал баца обично ноћу, често под дејством непријатељевих средстава противваздушне одбране и сл., партизански авиони неће бити увек у могућности да спусте материјал тачно на одређено место. Због тога је неопходно да партизанска јединица организује патролирање у ширем рејону, како би евентуално разбацини материјал био прикупљен још у току ноћи и однет на сигурно место.

Поред наведених задатака авијација се може успешно користити и за подршку борбених дејстава партизанских јединица, првенствено кад више њих (бригада или дивизија) изводи обједињена офанзивна дејства са јединственим циљем, било самостално или у садејству са јединицама на фронту (напад на градове или већа насељена места, маневар у циљу обухвата крупнијих непријатељских снага и слично). Биће, наравно, и таквих ситуација кад ће авијација садејствовати само једној партизанској јединици, на пример, бригади, ако она извршава задатке већег значаја као што су: подршка јединици која брани мостобран на реци преко које треба пребацити већи број рањеника, нарочито за време непријатељских офанзива, садејство јединици на правцу пробоја главних снага из непријатељског обруча, учешће у ликвидацији окружених непријатељских снага, било непосредним дејством по окруженој групацији или по резервама које интервенишу споља, итд.

Полазећи од претпоставке да је партизанска авијација малобројна и да њена егзистенција зависи првенствено и готово искључиво од постојања слободних територија на којима земљиште омогућује стварање аеродрома, треба нагласити да чак ни веће партизанске јединице не могу увек рачунати на подршку авијације, без обзира на важност и тежину задатка који извршавају. Одлуку о томе доноси она команда којој је у оперативно-тактичком погледу потчињена авијација, а то су обично корпуси и веће командне инстанције.

Као што авијација може успешно да подржава партизанске јединице, могућности су још веће кад је у питању садејство партизанских снага са авијацијом. Тако, на пример, приликом дејства сопствене авијације партизанске јединице су у могућности да пруже најтачније податке о ефекту тих дејстава. Партизанске јединице такође могу да прихвате и потпомогну ваздушни десант и да сачувају од рушења непријатељеве аеродроме, које ће овај нормално при свом повлачењу настојати да уништи или онеспособи. Даље, партизани обавештавају своју авијацију о организовању нових непријатељевих аеродрома и базирању његове авијације, омогућују навођење сопствене авијације приликом борбених дејстава, јављају о наиласку непријатељевих авиона и тиме употпуњују службу ВОЈ, прихватају

посаде својих авиона које су се принудно спустиле у непријатељевој позадини, итд.

Један од основних задатака партизанских јединица, као што је познато, биће свакако напад на непријатељске аеродроме, па према томе нормално је претпостављати да ће бити и заплениених авиона. У таквим случајевима њихово искоришћавање могућно је само ако партизанска јединица располаже пилотима који су обучени за дотични тип авиона. Упротивном, апарате и сав други материјал који се не може искористити треба запалити или на неки други начин уништити. Употреба заробљених непријатељских пилота, па чак и оних који су из непријатељских редова пребегли на страну партизана, уопште не долазе у обзир. Уколико, пак, партизанске снаге развијају велика офанзивна дејства на широком фронту и освојени непријатељски аеродроми остану у саставу чврсте слободне територије, заплениене авионе не треба уништити. Али, ако из било којих разлога не постоји могућност да се моментано употребе, треба их извући из објеката на аеродрому, склонити у страну и маскирати.

Из досадашњег разматрања може се закључити:

Прво, родови војске у партизанским дејствима добијају пун значај само ако се њихово место и улога посматрају у вези са општим карактеристикама и особеностима партизанског рата који се квалитативно разликује од других облика рата.

Друго, принципи који важе за употребу родова војске у другим јединицама, без обзира на то колико су општи и универзални, не могу се шаблонски применити у партизанским јединицама. Оригинаалне организациске форме, карактер задатака и методи тактичких поступака јединица родова у партизанским дејствима толико су специфични да заслужују посебну пажњу и напор у теориској обради.

Треће, било би погрешно ако би се због ограничених материјалних могућности у техници и наоружању поставило питање да ли у партизанским јединицама треба имати родове војске или не, као што би било депласирано и питање који је од њих важнији и колико су сви скупа важни. Родови могу и треба да постоје. Њихова улога је несумњива, а суштина проблема састоји се у томе како их, када и на који начин организовати и како употребити.

Генерал-мајор ШПИРО СРЗЕНТИЋ

О МЕТОДУ РАДА РУКОВОДСТАВА СКЈ

Овогодишње изборне конференције организација СКЈ у јединицама показале су да су све организације постигле значајне резултате у раду. Мада је дискусија била управљена, у првом реду, на откривање и анализу слабости, ипак се могло јасно уочити да се одређени проблеми постављају на друкчији начин него раније, да се јасније и одређеније расправља о задацима комуниста.

Очигледно је да су VII Конгрес и Програм СКЈ били она идејна снага и извор који су посредно и непосредно утицали на побољшање квалитета рада организација СКЈ. Ако се томе дода и околност да је у прошлој години слављена јубиларна 40-годишњица КПЈ, СКОЈ-а и Синдиката, може се потпуно сагледати како су велике могућности за рад организација СКЈ постојале.

Најзначајнији успеси организација СКЈ јесу, пре свега, висока политичка свест и монолитно морално-политичко стање јединица, што се нарочито манифестовало на покретним логоровањима и при извршавању других сложених задатака. Показало се да комунисти и остали припадници јединица могу са успехом решавати веома сложене и тешке задатке, ако је њихова свесна делатност усмеравана, потстицана и подржавана. А то је, уствари, био и јесте основни задатак организација СКЈ.

Може се рећи да није било значајнијег задатка јединице или установе, ни важнијег догађаја из нашег друштвеног развитака или међународних односа, а да о њима нису расправљале организације Савеза комуниста и одређивале конкретне задатке за политичку активност комуниста. Оне су се посебно старале о својој унутрашњој изградњи, негујући и подижући квалитет критике и самокритике, водећи сталну бригу о пријему нових чланова, усавршавајући метод и стил рада.

С обзиром да се непосредна активност комуниста одвија и усмерава преко основних организација, то се нарочито тежило да се оне што боље оспособе за своје задатке. У том циљу одржавани су семинари са секретарима и секретаријатима основних организација. Руководства су чешће утицала на садржај и метод рада, чланови комитета су врло често присуствовали састанцима основних организација итд. Несумњиво је да су и на том пољу остварени значајни резултати: састанци основних организација су конкретнији и експедитивнији, диску-

сија зрелија и непосреднија, закључци реалнији. Из тога је произишла већа одговорност и активност комуниста. Не треба, разуме се, сматрати да још нема слабости у раду основних организација, али треба утврдити да је направљен значајан напредак.

И руководства СКЈ су доста подигла квалитет свога рада и унапредила метод руковођења, што се, у првом реду, види из постигнутих резултата и помоћи основним организацијама.

Руководства СКЈ у јединицама су стално настојала да што боље себе оспособе за усмеравање активности комуниста на најзначајнија питања живота и рада јединица. Отуд се у дневним редовима састака комитета редовно појављују битни задаци који стоје пред командом или јединицом (установом). То очигледно говори о најужој повезаности политичке акције комитета и мера команди. Преовладала је бојазан како о томе да се комитет може уплитати у надлежност команди, тако и о томе да ће уз мере команде активност комитета бити непотребно понављање и дуплирање акције. Неоспорно је да у току године има доста задатака команди и јединица који безусловно захтевају политичку анализу и одговарајућу активност. Било би, разуме се, погрешно ако би се комитети сматрали обавезним да по сваком задатку команде држе састанке, јер не само што би тиме ограничили своју делатност, већ би и команда престала да предузима одговарајуће политичке мере при извршавању задатака. Према томе, може се рећи да је правилна оријентација оних комитета који су на својим састанцима претресали битна питања из живота и рада јединица и то не ради тога да „политички“ обезбеде извршење неког задатка, већ да свестраном анализом усмере политичку активност комуниста на одређена питања. С друге стране, није добра пракса оних комитета који теже да сваки задатак који стоји пред јединицом расправљају и на свом састанку. Ови случајеви су ређи, али их има. Тако се, на пример, у прошлој години код неких комитета налазио на дневном реду сваког састанка понеки задатак команде, те је разумљиво што су заостављена друга политичка питања (међусобни односи, друштвено-политичка активност итд.).

Исто тако је необично важно на који начин руководства СКЈ претресају и третирају актуелна питања и проблеме. Мада су и у томе постигнути извесни резултати, намеће се потреба да се далеко више тежи таквом претресању које ће јасно довести до суштине проблема, откривања слабости и њихових узрока, као и до мера политичке природе које треба предузети да би се подигла свест о значају одређеног питања, одговорност и иницијатива и мобилисало читаво чланство СКЈ и сви припадници јединица. Разуме се да се то не може одједном постићи, већ је потребан сталан напор. Јер, ако већ уводна анализа једног питања даје потребне елементе за сагледавање суштине, онда је непотребно да се на састанцима комитета у дискусији износе све нови и нови примери који потврђују оно што се већ сагледало. Уствари, у дискусији је боље оријентисати се на предлоге за решавање одређеног проблема, сем у случају, разуме се, кад се неко не слаже са изнетом оценом стања или кад треба нешто посебно истаћи. Овакав начин пре-

тресања питања која су на дневном реду захтева веома солидну припрему састанака, тако да одређено питање буде целовито обрађено.

Уочено је, такође, да неки комитети на једном састанку претресају више питања, на пример, о морално-политичком стању, о материјалном пословању, о спровођењу закључака са заједничког састанка ЦК Народне омладине и Управе за МПВ итд. Очигледно је да се сва та питања не могу одједном добро претрести. Чињеница што се у току прошле године у дневним редовима неких комитета појављује једно питање и по четири пута вероватно се може објаснити и тиме што се на једном састанку претресају 3—4 сложена проблема, који су довољно размотрени па, према томе, није била обезбеђена потребна политичка активност. Пракса неких комитета је потврдила да је далеко боље и корисније на састанку темељито претрести једно питање. (По себи се разуме да ће на састанку комитета бити вероватно још нешто на дневном реду: информације, доношење неке одлуке итд.).

Може се рећи да је у прошлој години знатно учињено на томе да се сви чланови комитета осећају одговорним за стање и рад организације у целини. Такође је далеко боља колективност у раду комитета, уз једну напомену: намеће се потреба да се у спровођењу закључака руководства више ангажују сви чланови комитета, а не само чланови секретаријата.

Веома важно питање из рада руководства јесте и доношење закључака и одређивања задатака. С једне стране, тежи се да закључци буду конкретни, а са друге, да претстављају политичко усмеравање за комунисте. Све је мање појава да се, на пример, због слабог рада команди на састанцима комитета одређују задаци које би нормално било да предузимају односно постављају команде. Неоспорно је разлог томе побољшан рад команди и старешина, као и добро функционисање војног механизма, те се може рећи да се и у том погледу знатно напредовало. Има, међутим, још случајева да се не води довољно рачуна о томе какви ће се закључци донети, да се превише иде у свеобухватност, да се задаци не одређују у циљу решавања битних елемената неког проблема. Неопходно је да се и путем закључака и задатака јасно утврди тежиште деловања комуниста или, другим речима, да се одреди шта је у датој ситуацији најважније. Исто тако, закључци и задаци треба да буду довољно конкретни и јасни, да би претстављали основу за претстојећу организовану и свесну активност комуниста. Уопштени и нејасни задаци по правилу не омогућују организовану делатност и успешну активност, чиме се умањује одговорност у раду, а врло мало се доприноси борби за стално јачање јединица. Отуд одређивање задатака од стране руководства СКЈ, а још више њихово спровођење у живот, захтева посебну пажњу.

Једно од значајних питања из рада комитета је свакако који се задаци и на који начин постављају на састанцима. Сваком састанку руководства, или, боље рећи, анализи сваког питања, треба да следи одређена и усмеравана акција. Без тога би састанци комитета били од мале користи. Код тога је погрешна пракса комитета који запостављају рад око доношења закључака и одређивања задатака, сматрајући то

формалним актом. Уствари, закључци и задаци треба да претстављају обавезну основу од које полази организована и конкретна делатност.

Није најважније у којој форми се обликују закључци и задаци, већ је, пре свега, неопходно да они садрже све елементе за активност која претстоји. Зато је потребно да закључци садрже оно што је за одређено питање, за баш ту јединицу и у том периоду најбитније, другим речима, да буду актуелни. Може се догодити да неко руководство постави исто питање и више пута у току године на дневни ред свог састанка, али не би било добро ни корисно да се доносе и исти закључци, јер се, сасвим сигурно, изменио низ елемената, као и однос између третираног питања и осталих проблема. Узгред буди речено, понављање закључака је могућно кад се они не спроводе у живот, па се на разним састанцима по истом питању расправља на исти начин. Стога се може рећи да закључци у суштини претстављају одређивање тежишта за активност по одређеном питању. Тако, на пример, ако се претресају проблеми материјално-техничког карактера (што се иначе доста често и оправдано чини у јединицама), онда би на основу изнетог стања, утврђивање постојећих слабости и позитивних искустава, као и откривања узрока тих слабости, било неопходно одредити да ли је тежиште на недовољној одговорности материјалних и техничких органа, недовољној техничкој култури старешина, слабој штедњи, недовољном интересовању војника, слабом политичком раду итд. итд. Није добро сматрати да је све подједнако важно и да по свему треба деловати, већ се мора одредити шта је најважније и решавањем тога решавати и друге задатке.

На основу одређених закључака постављају се и задаци који, уствари, претстављају директно усмеравање активности комуниста. Они, свакако, треба да буду конкретни али не у толикој мери да садрже непосредна задужења чланова комитета и међусобну поделу рада. То не значи да можда неће бити случајева да се на састанку комитета неком члану одреди и конкретан задатак. Напротив, таквих случајева ће често бити. Али, неће бити систем у раду да се сваки члан руководства задужи конкретним задатком. Тако, на пример, ако се на састанку комитета расправља о дисциплини и унутрашњем реду, онда је сасвим конкретно ако се одреди да се посебно ради с командирима одељења, да се у политичком и културно-просветном раду говори о примерима из НОБ, да се више примењују стимулативне мере и т.сл. То су јасни и конкретни задаци, чије спровођење у живот, разуме се, захтева организовану акцију. Но, о томе касније.

Неки комитети практикују да закључке и задатке заједнички формулишу и то се показало добрим, јер се избегава понављање, упрошћава се стилизација, а суштина остаје иста.

Такође се показало корисним да се не набраја мноштво задатака по једном питању, већ да се одреде они најбитнији, а да се њиховим извршењем обухвате они од мањег значаја.

Најважније питање у методу рада руководства СКЈ је свакако спровођење у живот закључака и задатака. На састанку комитета се могу одредити веома добри закључци и задаци, али би било погрешно

сматрати да ће сви чланови комитета сада сами по себи организовано деловати на њиховом спровођењу у живот. Доста примера из јединица сведочи да се у том погледу најчешће налази на слабости.

Већ је речено да је неопходно да комитет одреди јасне и конкретне задатке. На основу њих се организује планска делатност. То је у првом реду задатак секретаријата комитета. У том смислу рад неких секретаријата није задовољавајући. Суштинско питање је у томе на који начин се закључци спроводе у живот. У неким комитетима се не уме објаснити како се то чини, тако да се добија утисак о пракси да се доношењем задатака завршава и активност комитета. Секретаријат је онај изабрани орган који је најчешће дужан да задатке комитета разради и да их — да се тако каже — материјализује. (Тиме се, разумљиво, не искључују комитети да — зависно од питања како је је на дневном реду — донесу јасне, конкретне и разрађене задатке.) На састанку секретаријата расподељују се задаци и чланови руководства конкретно задужују. На тај начин он обезбеђује да се одређени задатак изврши, руководи активношћу комуниста у току извршења и подноси извештај комитету како је спроведен у живот. Не може се спровођење задатака препустити само индивидуалној свести чланова комитета, што је досад била понегде пракса, већ је неопходна организована, усмеравајућа и систематска делатност секретаријата комитета.

Прелиставајући записнике са састанка секретаријата комитета, уочава се, понегде, да се они често одржавају само ради одређивања дневног реда за састанак комитета. Свакако да је и то важно, али је неоспорно да је далеко најважније бити носилац и организатор борбе за спровођење одређеног задатка комитета.

Ако секретаријати комитета не делују плански и организовано могућно је да се исто питање поставља сваких 2—3 месеца поново на дневни ред, да се утврђује да задаци са прошлог састанка нису извршени и да се притом обично критикују они који су у основним организацијама.

Уколико секретаријат комитета буде ефикасније деловао на спровођењу у живот задатака постављених на састанку комитета, утолико ће се више испољавати и активност сваког комунисте, јер ће бити руковођена и усмеравана. Ваља рећи да је то у овом тренутку за метод рада руководства чворно питање, од чијег решавања зависи добрим делом и рад комитета у целини.

Посебно је питање на који се начин спроводе у живот закључци и задаци виших руководства СКЈ, који су, као што се зна, обавезни за свако ниже руководство. Уколико секретаријат нижег комитета не функционише правилно и овде ће се појављивати разни недостаци, као што је случај у неким организацијама. Тако, на пример, има примера да нижи комитети узимају за садржај свог рада углавном оно што се налази у закључцима вишег руководства, чиме се губи самосталност и иницијатива и долази до наметања садржаја рада одозго. Има понегде и случајева да се закључци виших руководства

формално „приме к знању“, без неког посебног напора да се спроведу у живот. И најзад, најчешћи случај је да се закључци прорађују на састанцима комитета у информативном смислу.

Пошто су закључци виших руководства обавезни за нижа руководства, то је неопходно да их секретаријат нижег комитета проучи на свом састанку те да одлучи са којим ставовима треба упознати комитет, што се може решити на разне друге начине, што би евентуално требало посебно да се проанализира на састанку комитета итд. Једном речју, закључци вишег руководства СКЈ треба да буду спровођени на начин и путевима који су најприкладнији за одређену организацију СКЈ. Тако, на пример, ако више руководство разматра материјално-техничке проблеме и у том смислу донесе одговарајуће закључке, а ниже руководство је у својим оквирима у суштини исто питање претрело на свом прошлом састанку, тада би, свакако, било непотребно да ниже руководство поново разматра исто питање, али ће зато из закључака вишег руководства видети шта би евентуално требало још учинити, што треба да буде задатак секретаријата и комитета.

Из свега изнетог очигледно је да је потребно далеко више пажње посветити тако значајном делу метода рада руководства као што је спровођење у живот закључака и задатака комитета и да у свему томе главну улогу имају секретаријати комитета.

Уско повезан са досад изнетим мислима и ставовима јесте и начин руковођења комитета основним организацијама. То је значајно питање кад је реч о методу рада руководства, а већ данас има примера који упозоравају и захтевају раширишавање извесних схватања.

Пре свега, готово редовно се на састанцима комитета доносе закључци којим се основне организације обавезују да по њима одрже састанак. Тако, на пример, на састанку једног пуковског комитета донето је девет таквих задатака. Разуме се да то основне организације нису у стању да изврше, а и да могу, такав метод рада комитета потпуно би спутавао њихову самосталност, јер би се по правилу одржавали састанци по налогу комитета. Да би основне организације биле што више усретсређене на решавање својих проблема, да би се самосталност и одговорност основне организације подигле, неопходно је укинути такву праксу. Али, не само ради тога.

Кад комитет донесе неки закључак и одреди задатке, неопходно је да се он у већини случајева појави и као њихов реализатор. То значи да се на састанку секретаријата разрађује шта се може спровести командном линијом и то нема потребе да се преноси доле, већ улази у план деловања команде. Други део задатака се може извршити путем идеолошко-политичке делатности, активности домова и клубова, повезивањем са руководством на терену итд. У сваком од тих случајева комитет се јавља као непосредан реализатор одређених задатака.

По правилу, основне организације не би требало обавезивати да држе састанке по задацима које одређује комитет, изузев кад је реч о битним питањима нашег друштвеног развитка, међународне ситуа-

ције, унутрашњег стања јединице и о спровођењу значајних парти-ских директива.

Још је деликатнији метод деловања батаљонских комитета који, такође, доста често своје закључке на обавезивање основних организација да претресу одређено питање. Батаљонски комитет свакако руководи основним организацијама, али не једино и не првенствено на тај начин што ће само одређивати задатке основним организацијама, већ што ће анализирати најважнија питања из целе јединице и што ће се сам појавити као носилац активности у решавању одређеног проблема. А све то он ради у далеко већој мери него пуковски комитети. Уствари, на састанку секретаријата батаљонског комитета требало би да се сагледа шта је заједничко за целу јединицу па да се по томе предвиде одређене мере на нивоу комитета, односно команде.

Исто тако, доста често се сусрећемо са проблемом спровођења задатака комитета командном линијом. Већ је речено да је добра пракса у раду комитета што на својим састанцима претресају значајна питања из живота и рада јединица, што их политички анализирају и доносе закључке и задатке срачунате на подизање одговорности комуниста и развијање њихове активности. Многобројни примери сведоче о незаменљивој улози коју су одиграла руководства, основне организације и комунисти у целини при решавању разних задатака у јединицама. Таква пракса ће свакако бити и убудуће саставни део метода рада руководства.

Међутим, може се каткад наићи и на примере да се одређени став партиског руководства не реализује путем конкретне делатности команди, што може само да значи да секретаријати комитета при разради задатака не обавезују своје чланове који су на командним дужностима.

Треба поћи од тога да је сваки комунист на командној дужности обавезан да спроводи одређене задатке комитета и то не само тиме што ће се, евентуално, присуством на састанку основне организације заложити да се они изврше, већ што ће, у првом реду, обављањем своје дужности то обезбедити. Понекад се може уочити да се на састанцима комитета доносе веома добри и врло корисни закључци, у чијем спровођењу, међутим, изостаје акција команде. На тај начин задаци се не извршавају и рад комитета не доноси плодове. Тако, на пример, неколико комитета је претресало рад командира одељења и донело сасвим корисне закључке, али неке команде нису на основу таквих анализа и закључака израдиле своје планове рада са командирима одељења. Свакако да за то носе кривицу, у првом реду, секретаријати комитета, који би заправо били дужни да обезбеде неопходну акцију команди.

У великом броју комитета се води дискусија о томе да ли су комитетима потребни планови рада и, ако јесу, какви. Ова дискусија очигледно произилази из потребе да комитет усмерава делатност организација и комуниста, а не да дође у положај да само реагује на одређене слабости и негативне појаве. Она, сем тога, сведочи о узрасту наших комитета и бољем квалитету рада.

Неопходно је, свакако, да комитети имају план рада, но не за дужи период, рецимо, преко пола године, јер би се тиме рад укалупио и можда би изгубио везу са стварношћу.

Планови комитета треба да су оријентациског карактера и за период око три месеца. Такве планове је могућно састављати, јер се располаже потребним елементима како из области нашег друштвено-политичког развоја, тако и из стања и задатака јединице. Они ће омогућити да се састанци боље припреме, основне организације ће знати кад ће комитет претресати поједина питања, а комитет ће стварно правовремено деловати на развијање активности чланова СКЈ, не чекајући да се испоље озбиљне слабости па да тек тада приступи претресању неког проблема.

Уз планове комитета нужно је да и секретаријати имају своје планове помоћу којих ће обезбеђивати како извршавање било задатака комитета или оних који су добијени од виших руководстава, тако и праћење одређених појава у јединици ради благовремене акције.

У сваком случају данас можемо одређеније говорити о неопходности планова као саставног дела метода рада руководстава захваљујући, пре свега, постигнутим резултатима.

Изнети проблеми из метода рада руководстава захтевају и од виших руководстава целисходну делатност. Тако, например, неопходно је да виша руководства усмере тежиште своје помоћи на рад комитета, а у првом реду секретаријата комитета. На тај ће се начин унапређивати метод рада како комитета, тако и основних организација.

У том циљу су пожељни и повремени семинари са секретарима или секретаријатима комитета на којима би се уопштавала стечена искуства.

Метод рада руководстава СКЈ није шаблон. Он се стално унапређује и подиже на виши ниво, а директно је зависан од узраста њихових чланова, постигнутих резултата и организоване помоћи виших руководстава.

Потпуковник ЂОРЂЕ КОСАНОВИЋ

НЕКА ИСКУСТВА ИЗ ОРГАНИЗАЦИЈЕ РАТНЕ ПРИВРЕДЕ У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ

Устанак 1941 године наговестио је борбу са окупатором и домаћим издајницима на ширем фронту. Организован и плански вођен од стране КПЈ, покрет је имао одређен политички програм и циљеве. Одмах после окупације земље од стране непријатеља а нарочито после прогласа ЦК КПЈ за дизање народног устанка, почеле су се формирати партизанске јединице: групе, водови, чете и одреди чији су даљњи развој и свакодневно извођење акција захтевали да се још у почетку устанка приђе и решавању питања снабдевања. Извори снабдевања су били: помоћ народа, ратни плен, војна привреда и, касније, савезници.

Пошто се у чланку говори о војној привреди, то ћемо се у погледу снабдевања путем ратног плена и преко народноослободилачких одбора ограничити само на неке напомене. Снабдевање партизанских јединица запленом војних материјалних средстава од непријатеља текло је од првог до последњег дана рата. То је био основни начин снабдевања НОВ и ПОЈ наоружањем, а делимично се тако снабдевала и војна привреда основним и обртним средствима.

Снабдевање јединица преко народноослободилачких одбора текло је на више начина. Обавезе нове народне власти према војним јединицама сусрећемо још у првим документима и прописима о раду народноослободилачких одбора. Тако, на пример, *Борба* од 19 октобра 1941 године у чланку „Народноослободилачки одбори морају постати истински привремени носиоци народне власти“ истиче и овај задатак: „1.— да организују активност целог народа, тако да би се нашим борцима на фронту обезбедило све што је потребно...“ Овај задатак је већ у *Фочанским прописима* био конкретније разрађен: „Народноослободилачка војска снабдева се у првом реду од онога што народ сам од добре воље приложи у народноослободилачки фонд и куповањем за готов новац. Куповину за војску врше НОО-и или војни интенданци и комесари за храну. Ови последњи чине то или преко НОО-а или непосредно од свих села која имају за продају“. Сличне задатке само са више детаља сусрећемо и у доцнијим прописима виших органа власти (Септембарска наредба о изборима 1942; Упутство за организацију и рад НОО-а у Хрватској итд.).

Проблем организовања исхране партизанских јединица био је, дакле, постављен већ пред првоосноване НОО-е у устанку и они су учествовали у његовом решавању заједно са војним командама током целог рата. Храна сакупљана за војску предавана је командама позадинских јединица или се издавала интендантима јединица које би долазиле на дотични терен. Често су сељаци за мање јединице припремали храну код својих кућа. Поред хране одмах се почело и са сакупљањем одеће, обуће и новца за партизанске јединице. Сакупљали су углавном нижи НОО-и — сеоски, општински — преко својих народноослободилачких фондова и предавали то средским НОО-има који су од сакупљених количина одређени процент давали за потребе војске (обично 30—50%), а остатак употребљавали за издржавање незбринутог становништва, запосленог радништва и људства које је радило у разним установама (НОО, АФЖ, УСАОЈ) итд.

Поред сакупљања хране, одеће и обуће од становништва, и у радионицама и предузећима који су радили у режији НОФ НОО-а или под њиховим надзором одвајан је део производње за војне потребе.¹⁾ Одвајала се новоизрађена одећа, обућа, производи од дрвета, разни алат, вршена је оправка оружја итд. Колико ће чега бити одвојено зависило је од потреба становништва и војске за одређеним производима. Приоритет снабдевања одређивали су НОО-и у заједници са војним штабовима. Упоредо са ширењем територије и ослобођењем већих места и градова расле су и материјалне могућности НОО-а, па су они могли и више да одвајају за НОВ. У почетку су главни извори били: добровољна давања становништва, порези (порез на ушур, самодопринос), зајмови и конфискација, али су се доцније одбори све више ослањали и на дохотке из привреде: радионица и предузећа у индустрији и обрађивања земљишта, у режији народноослободилачких фондова, у пољопривреди.

Мада је народна власт преузела на себе и снабдевање партизанских јединица, ипак се, с обзиром на перспективу њиховог развоја и масовност устанка, пришло већ у почетку и стварању војне привреде. Ово се нарочито морало учинити и због специфичности које су се појавиле у снабдевању војних јединица, као и због стварања солиднијег економског ослонаца који ће омогућити даљњи плански развој јединица и олакшати у економском смислу, извођење већих акција и операција. Зато се већ у почетку устанка истиче и значај стварања војне привреде за даље ширење устанка. Борба од 27 децембра 1942 године у чланку под насловом „Стварање материјалне базе за војску и поза-

1) „Како пирана у Хашанима нема балвана, а за које је врло потребно, зато ће општина Суваја, Српска Јасеница и Поткалиње да одмах пошаљу по 10 кубика балвана на пилану у Хашане. Другови велика је потреба за балванима... јер су потребни за војне сврхе... „Вој. ист. институт“ бр. рег. 1/1-32, К 1968.

„Код нас у Вос. Петровцу, постоји једна радионица која ради и прерађује кожу за војничке потребе за обућу“. VII бр. рег. 44/9 К 163 А.

„У Фочи је машинско-браварска радионица оправљала оружје, разна возила и тенкове за војску. Такође је делимично радио за војску и парни млин са 120 радника“. Музеј Народне револуције, Сарајево, бр. 18464.

дину“ подвлачи следеће: „Сваком борцу мора постати јасно да без машинских каишева, без разног ситног браварског алата, који се, такође, често разноси и разбацује, без разних прибора, као манометри, микрометри итд. ми не можемо оправити ни затварач на заплењеној хаубици, нити оспособити ни митраљез ни пушку... У нашим редовима има доста стручњака за све врсте радова, другова који то и сада стварају, уколико имају за то материјалне могућности...“

Војну привреду су сачињавали: радионице, предузећа, и економије, а формирала се на територијалном принципу. Организовање производних јединица заснивало се на тактичким принципима које су спроводиле оперативне јединице. У условима кад нису држани крути фронтви, кад се брзо прелазило из одбране у напад, непрекидно маневрвало, а оперативне јединице груписале тамо где ће се постићи најбољи успеси, постојала је могућност да и непријатељ често упадне на слободну територију, да врши офанзиве и сл. Таква ситуација је захтевала еластично руковођење, одговарајући распоред, локацију и решење питања безбедности капацитета војне привреде.

Врховни штаб и главни штабови покрајина, команде корпуса и војна подручја били су главни организатори свих економских активности на својим територијама и руководили су изградњом војне привреде и њеном производњом. Све до формирања АВНОЈ-а, при ВШ се налазио Привремени управни отсек, а доцније Позадински отсек, који је преко команди подручја, корпуса или директно руководио војном привредом. У наређењу ВШ НОП и ДВЈ од 21 априла 1942 Главном штабу НОП одреда за Црну Гору и Боку стоји и ово: „Задатак је команди подручја: мобилизација људства, старање о исхрани, снабдевању и смештају оперативних трупа, прибивање хране у магацине, санитарска служба у позадини, обезбеђење санитарских установа, успостављање свих врста саобраћаја и старање о транспорту трупа и материјала... образовање војних радионица, слагалишта, старање о транспортним колонама...“ Значи да се примењивао углавном принцип децентрализованог, а понекад и централизованог, руковођења војном привредом. Све је зависило од ситуације у појединим деловима земље, развоја НОР-а консолидације слободних територија, привредне развијености појединих делова територије и тсл. Појединим радионицама — предузећима које су производиле или поправљале средства за борбу, а чија је производња била значајна за већи део слободне територије, руководили су директно ВШ или главни штабови покрајина. Војној индустрији у Ужицу и Централној војно-техничкој радионици у Босни главне задатке је давао ВШ. На територији Хрватске јужно од реке Саве, у једном периоду, војно-техничким радионицама је руководио Главни штаб Хрватске, да би се доцније то руковођење пренело на подручја. У Славонији су војном привредом руководила војна подручја. Радионицама и предузећима која су производила одећу, обућу и прехранбене артикле углавном се руководило децентрализовано. Оба принципа обезбеђивала су максимално коришћење локалних могућности (производних средстава, сировина, радне снаге и осталих услова рада).

Развој војне индустрије, био је, углавном, усмерен на изградњу следећих радионица — предузећа:²⁾

— радионице и предузећа за оправку и производњу наоружања и опреме;

— радионице и предузећа за израду одеће и обуће;

— радионице и предузећа прехранбене индустрије.

Настојало се да се по покрајинама као што су западна Србија, Славонија, Далмација, источна Босна и сл. гради таква индустрија која ће омогућавати оперативним јединицама да се снабдевају и у случају кад су непријатељским офанзивама привремено одвојене од осталих слободних територија. Приликом одређивања локације радионицама — предузећима, поред извора сировина и радне снаге, захтевало се да се задовоље одређени географски и услови безбедности. Тежило се да се изграђују у релативно сигурнијим и теже приступачнијим деловима слободне територије као што су, например, планински крајеви богати шумом, водом, угљем итд. Планински кланци и остале природне препреке, као и изградња просторија под земљом, штитили су предузећа од наглих упада непријатеља омогућујући производњу и онда кад су се водиле борбе у непосредној близини. Но, поред оваквих радионица које су биле разасуте по шумама, где им је безбедност осигуравала непрекидну производњу, много њих је радило и по ослобођеним градовима и то свуда где су била затечена производна средства (Ужице, Дрвар, Фоча и др.).

Још у самом почетку устанка, приликом запленивања првих средстава за борбу, показала се потреба за предузећима која ће оправљати оружје, израђивати ново, производити муницију, бомбе и тсл. Зато се одмах и пришло изградњи војно-техничких радионица и предузећа. Поред тога што су се за производњу и оправку средстава за борбу користила већ затечена предузећа (Ужице), многа су била адаптирана за ту сврху, а често се у исто време прикупљала производна опрема и почело са изградњом грађевинских објеката (најчешће барака, бајти) да би се могло прићи оправци и изради опреме. О томе говори и Наредба бр. 2 Команде НОП одреда Кордуна и Баније: „У Петровој Гори се организује централна радионица и пушкарница где ће се израђивати бомбе, преправљати „Манлихер“ пушке и вршити поправке оружја. Нека сви одреди пошаљу у Црну Локву мајсторе вјеште томе послу који су вољни да раде у тој радионици. За правилан рад те радионице потребно је прикупљати и слати у Црну Локву следећи материјал: разноврсне железне турпије, борер нарочито од 1—8 мм, челичну жицу, денатуризовани алкохол, машинско и цилиндарско уље, брзорезани челик (рапидштал), боракс, цинк (калај, коситар), соне киселине и салмијак“.

2) Појам предузеће — радионица различито се третира у теорији статистике и економици привреде и индустрије. Као границу радионици и предузећу неки теоретичари узимају број запосленог особља, други величину и квалитет основних средстава, трећи комбинују једно и друго и сл. те се зато у овом чланку употребљавају оба термина.

Ретко се у ком ослобођеном месту затекла радионица — предузеће комплетна, са алатом и радницима. Обично се организовало све испочетка. Тај процес је био постепен. Није се чекало да се радионица комплетира па да се почне са производњом. Две-три алатке су биле довољне да се отпочне са поправком пушака; доцније, како се која алатка набављала или направила, она је одмах и проширила асортиман производње. Борба од 17 јануара 1943 године овако описује постанак једне радионице: „Та радиона је почела од ничега. У почетку се сакупљало с брда с дола, кљешта и чекиће, турпије. Сада је већ модернија, опремљена је приличном количином алата. Први пионир те радионице је друг Антић. Сада радионица има и инжењера, друга Ота, који непрестано шестаром и трокутом црта разне нацрте убојних средстава која непријатељу задају јада“. Ова карактеристика одговара постанку доброг дела наших радионица, а доцније и предузећа. Настојало се да се оспособи свака радна машина која је могла бити од користи у ма којој грани производње. Било је и случајева да се од делова 2—3 дотрајале машине комплетира и оспособи за рад једна. Радионице које су грађене ван насеља по шумама, имале су и своје локалне електричне централе. Фабрика оружја у Ужицу, 1941 године, задовољавала је потребе партизанских јединица у Западној Србији. У њој се производила муниција, ручне бомбе и пушке, а поправљали митраљези и тенкови. Војно-техничка радионица оперативног штаба за Босанску Крајину, 1942 године, израђивала је ручне бомбе, нагазне мине, гранате за бацач, артиљериска зрна и тромблонске бомбе. Позната је била радионица за израду и оправку оружја у Славонији поред Вучјака, као и радионице на Пљешевци, Петровој Гори, Козари и у Фочи, затим у Словенији итд. Друг Кардељ у писму Иви-Лоли Рибару овако описује рад једне војно-техничке радионице у Словенији: „Кад дођеш у наше шуме, изненадићеш се кад будеш видео механичку радионицу која поправља и чак израђује оружје итд. شناјдерску, шустерску, столарску итд. радионицу-складиште, кухињу — једном речју право дрвено село усред дубоке шуме. А доста су на великој висини. Израдили су већ неколико сасвим целих минобацача, тј. сасвим изнова, израдили читаве делове за митраљезе и пушке, израђују ручне бомбе, а сада смо већ доста далеко у припремама за ручно израђивање пушчане и митраљеске муниције. Прикупљамо чачуре, а метке ћемо сами штанцовати и пунити оловом. У нацрту имамо и некакав једноставан бацач ватре (помоћу нафте) што ће нам нарочито бити од користи код уништавања бункера...“

Следствено овоме, током устанка постепено су се формирале на читавој територији и друге радионице — предузећа као што су: коларске, столарске, радионице за производњу кланфи, тесарске, зидарске, ковачке, пилане и др. које су задовољавале низ војних потреба: прављење и оправка кола, прављење бачава и остале амбалаже, намештаја, подизање барака, болница, насеља за радионице, одржавање саобраћаја и тсл. „Ми настојимо да организујемо рад пилане и да отпочнемо израду типских барака, тако да ћемо моћи да израђујемо

брзо већи број ових и да их расејемо по планини...³⁾ Динамика и процес стварања радионица и предузећа били су веома живи, а еластичност прилагођавања условима толика да се многим радионицама стално мењала локација, вршила фузија или преоријентација производње итд. Док је у једном крају непријатељ у офанзивама уништавао поједина предузећа, у другим крајевима већ су радила нова. Партизански дух, смелост и самоиницијатива — биле су карактеристичне особине организатора производње. Знало се ручно израђивати и оне предмете који су дотад рађени само на индустриски начин. Понекад је производња била и минимална, било због несташице сировина или јачих оштећења основних средстава, али су увек коришћене и најмање могућности за рад. Таква пракса је омогућила да се задовоље најнеопходније потребе војске и позадине.

Ширењем устанка јачале су и бројно расле партизанске јединице, тако да већ крајем 1941 броје око 91.000 бораца, да би се наредне године тај број удвостручио. У почетку јединице су се снабдевале одећом и обућом плећењем од непријатеља и преко одбора путем добровољних давања становништва. Али, већ крајем 1941 ти извори снабдевања су се показали недовољним због све већег прилива нових бораца па се приступило оснивању радионица одеће и обуће које су радиле само за војне сврхе. У њима је оправљана дотрајала одећа и обућа; шивен је креветски веш, рубље, ћебад; израђивани су нове титовке, војничка одећа, шињели и џемпери. Све је то достављано командама подручја, а од ових оперативним јединицама и болницама. Као пример истицао се добар рад велике војне кројачке радионице у Горажду, затим кројачке и опанчарске радионице у Шековићима, а доцније неколико кројачких и обућарских радионица у Тузли. Поменуте радионице су претстављале читава предузећа. У саставу радионица за одећу налазила су се, поред ткачница, и штрикерска одељења која су производила џемпере, чарапе и рукавице. Производило се, делимично, и по сеоским кућама, где је по неколико стотина омладинки и старијих жена, нарочито у зимске дане, плело џемпере и рукавице за војску. О томе су се бринуле масовне организације (АФЖ, УСАОЈ). Запажено је да су и у осталим радионицама одеће гро радне снаге сачињавале жене и девојке. „Млађи људи отишли су у војску а девојке раде или у болници или у великој војној кројачкој радионици којом руководи Ксена Танасковић паметна и енергична жена...“⁴⁾ Таквом расподелом рада омогућено је да што већи број мушкараца иде у јединице или ради послове који су тражили већа физичка напрезања.

Упоредо са изнетим предузећима и радионицама стваране су радионице и у области прехранбене индустрије. Њих су сачињавали млинови, пекаре, кланице и меснице. Ова врста предузећа стварана је при свакој команди места и подручја. Обично су пекаре и млинови

³⁾ Зборник докумената и података о НОР Југословенских народа. Том II, књига 5.

⁴⁾ Родољуб Чолаковић „Записи из Ослободилачког рата“, књига I, стр. 642.

били посебно, а кланице и меснице заједно груписани. Уколико су били лоцирани по шумама, око њих су се развила читава насеља, као што је то био случај у Кричком Брду и у Вучјаку у Славонији. Поред прераде житарица у брашно, печен је хлеб и двопек. Месарске радионице су топиле маст и прерађивале месо у разне сувомеснате производе који су доцније, ускладиштени у магацинима команди подручја, служили као резерва за случај офанзива. Сем тога, њима су редовно биле подмириване болнице и веће оперативне јединице уколико се на терену нису нашли одговарајући артикли исхране. Поред житарица и меса прерађивало се и воће, истина, доста примитивно, али толико масовно да су се производи мерили на тоне. Вешто су коришћене примитивне сушнице и хлебне пећи за сушење шљива, јабука и крушака. За то су писана и читава упутства. У ракиским котловима печен је пекмез који се могао очувати и до две-три године. Тим производима обилато су снабдевене болнице и они су били драгоцену допуну а онако сиромашној ратној исхрани.

Неће бити на одмет ако укажемо на једну специфичност у погледу ускладиштења свих индустријских и прехранбених производа. Наиме, у циљу веће сигурности магацини се нису изграђивали у близини места производње и прераде сировина. Они су били расејани на читавој територији, просторно удаљени једни од других, по плану команде подручја или корпуса. За њих је знао најнужнији број људства. Таквим мерама била је осигурана безбедност, а уколико би неки магацин и био откритвен остали су били сачувани. Особље се толико извештило у прављењу подземних магацина да су они, поред тога што су одговарали основним захтевима за ускладиштење робе (да су суви, оцедити), били тако маскирани да је окупаторова војска по неколико пута прелазила преко њих у стрељачком строју а ипак их није открила. Било је случајева да су понеке магацине сељаци случајно откривали неколико година после рата и у њима наилазили на прехранбене артикле у таквом стању да су се могли одмах употребити.

Поменућа предузећа, радионице, снабдевала су се сировинама из ратног плена и преко одбора. Било је и војних економија, а знале су омладинске организације да у заједници са одборима и командама подручја засеју напуштена земљишта чије би плодове доцније сабрали и уступили командама позадинских јединица на прераду и расподелу војсци. Већ 1942 године на пространим испасиштима планинских масива на тремеђи Босне, Црне Горе и Србије било је организовано 19 сточних фарми од којих су 10 биле под непосредним руководством партизанских стража, а радну снагу сачињавали су реконвалесценти из оперативних јединица. Ове фарме су снабдевале јединице, болнице и команде стража свим млечним и месним производима.

Основна средства су се набављала из ратног плена, имовине војске бивше Југославије и конфискацијом од народних непријатеља. Најбоља могућност за набавку основних средстава било је заузимање градова којом приликом би се конфисковала сва предузећа која су радила за окупатора или би се вршила реквизиција уз доцнију накнаду. Поред тога, добар део средстава набављан је илегално, из оку-

пираних градова, где су масовне организације куповале поједине делове потребне за производњу или их добијале од родољуба као помоћ народноослободилачкој борби. На поменут начин нарочито су се набављале дефицитарне сировине. Треба нагласити и умешност и снажљивост другова из производње који су рационализацијом и регенерацијом већ дотрајалог парка успевали да производе чак и оне артикле који се иначе нису производили на поменутим машинама ни кад су биле нове. Сем тога, за потребе радионица подизале су се електричне централе, алатнице и остала помоћна одељења којима је био осигуран непрекидан рад.

Предузећа и радионице су имали разне производне могућности. Број запослене радне снаге такође је био неједнак. Он се кретао од 1—2, најмање, па до 300 радника. Већа предузећа су се делила на одељења. Уз обућарску радионицу често је било и одељење за штављење коже, или су се овакве радионице делиле на одељења за израду ципела, за производњу опанака, за прераду коже и тсл. Слична подела је важила и за остале радионице: браварске, ковачке, коларске итд. Углавном није се тежило за неком гломазношћу већ се настојало да предузећа и радионице буду што мобилнији, способни да се брзо евакуишу или законспиришу у погодним подземним просторијама (за време офанзива). Дobar пример је брза евакуација ложионице Шипадове пруге у Дрвару и локомотива ускотрачне железничке пруге код Вучјака у Славонији.

Управнике и људство постављале су команде подручја. Њима су слати извештаји и по њиховим наређењима или наређењима корпуса и виших штабова је вршена поправка оружја или израда одеће и обуће. Запослени радници су имали статус партизана као и они који су били у борбеним редовима. Сва правила су била прописана од стране војних органа и сваки члан колектива је био обавезан да их се савесно придржава. Сваком запосленом раднику је била осигурана лична исхрана, одећа и обућа, а уколико је имао незбринуту породицу одбори су јој додељивали потребну помоћ у новцу, храни, огреву, одећи и обући. Радници су се регрутовали са села или из градова, а стручно оспособљавали за време производње или путем краћих курсева при предузећима. Важно је уочити да се, било да је реч о војним предузећима или онима која су радила у режији одбора, однос према радницима већ у почетку устанка мењао. Многа питања из области организовања производње решавали су сами радници. Уведене су радне конференције, на којима су радници предлагали и доносили низ одлука у погледу рационализације и повећања капацитета производње. Тиме је био обележен почетак нових односа како према раднику, тако и радника према средствима за производњу.

Треба истаћи и сарадњу између војних предузећа и предузећа која су радила у режији одбора. Она се огледала у обостраном уступању појединих дефицитарних сировина, изради појединих делова производа и тсл. Била је честа појава да се у војним радионицама за потребе незбринутог становништва и избеглица поправља одећа и обућа или израђује нова. Ова координација у раду задржала се током

целог рата и помогла је да се успешно преброди низ тешких, заједничких проблема материјалне природе.

Сумирајући све што је изнето могу се уочити следеће карактеристике војне привреде у периоду НОБ:

— позадински органи, радионице и предузећа су изграђивани на територијалном принципу. Тежило се да предузећа буду расута по целој слободној територији, а њихова разноврсност је омогућавала да свака територија понаособ може да снабдева оперативне јединице најнужнијим потребама;

— тежило се за стварањем већег броја мањих и средњих предузећа која су, с једне стране могла да што боље задовоље захтеве оперативних јединица а, са друге, евентуалним уништењем поједине радионице производња се надокнађивала појачаним радом осталих радионица истог смера;

— вешто су коришћени природни услови за безбедан рад предузећа, те је било и таквих која су и поред седам великих и низа мањих непријатељских офанзива остала неоткривена читавог рата;

— у циљу безбедности складиштење готових производа и сировина било је просторно удаљено од самог места прераде и дораде;

— само активном сарадњом народних одбора и органа војне позадине могли су се до максимума искористити људски потенцијал и извори сировина;

— рад војне привреде био је од великог значаја за нашу НОВ и за вођење рата у целини.

ПРИКАЗИ КЊИГА

0.50

Др. ЂОРЂЕ ДРАГИЋ: САНИТЕТСКА СЛУЖБА У ПАРТИЗАНСКИМ УСЛОВИМА РАТОВАЊА

Издање ВИЗ ЈНА „Војно дело“ 1959 г.

Организација и рад санитарске службе, због осјетљивости задатака које извршава, свакако је један од најсложенијих и најтежих проблема с којим се срећу војска и народ у условима партизанског ратовања. Већ сама концепција тога ратовања са неким својим основним принципима као што су захтјев за покретљивошћу, невезаност за територију, деконцентрација снага, ослонац на мјесна средства и сл. стоји у супротности са неким основним захтјевима санитарског збрињавања — захтјевом за мировањем рањеника, односно захтјевом за непокретним болницама, захтјевом за концентрацијом рањеника ради обезбјеђења што боље њега и, с тим у вези, концентрацијом санитарског особља и санитарског материјала. Суочен са таквим противурјечностима партизански санитар је позван да рјешава и иначе у сваком рату сложене проблеме збрињавања рањеника и болесника. Када имамо у виду од колико је општег значаја у рату рјешавање тога проблема, какав позитиван или негативан утицај оно може имати на морално-политичко стање људства, онда тек можемо сагледати каква одговорност лежи на командама и санитарском особљу у организацији санитарског збрињавања у партизанским условима. Због тога није случајно да се у нашем Народноослободилачком рату развила таква брига свих фактора — од команди и санитарског особља, преко организација КПЈ и СКОЈ-а до народа — за рјешавање тога проблема да се ту слободно може говорити о култу рањеника. Ништа није могло бити тешко и неизводљиво ако је у питању спас рањеног друга. Такво схватање произишло је из дубоко хуманистичких, револуционарних и ослободилачких циљева Народноослободилачког рата и оно је било једна од моћних полуга високих моралних квалитета наше војске, оно што је чувало ту војску од колебања и деморализације и у најтежим борбеним условима, којима је обиловао наш рат. То је била основа на којој се развило изванредно стваралаштво и иницијатива у рјешавању проблема санитарског збрињавања у нашем рату, које је др. Драгић приказао у својој књизи „Санитарска служба у партизанским условима ратовања“.

То стваралаштво дало је обиље најразноврснијих рјешења међу којима има и таквих за које ће и учесник у НОР-у први пут чути чи-

тајући ову књигу. Један од највећих квалитета књиге је управо у томе што је писац успио да прикупи веома богат материјал о начину и формама санитетског збрињавања у НОР-у. Колико у тим разноврсним примерима има специфичног за сваку покрајину и област, специфичног за сваку фазу развитка наших оружаних снага! Већ је то довољно па да свакоме постане јасно да у условима таквог динамичног рата какав је био НОР, као, уосталом, и у условима сваког покретног и маневарског рата, нема нити може бити готових шема и шаблона за рјешавање проблема санитетске службе. Зато је и писац књиге — макар колико настојао да рад санитетске службе у нашем рату уоквири у један цјеловит систем — остао на неколико најкрупнијих проблема рада санитета, држећи се правила да тај рад илуструје самом праксом НОР-а. А та пракса јасно илуструје изванредан напор и пожртвовање санитетског особља и његову инвентивност у рјешавању сложених задатака који су се пред њега постављали. Драгићева књига илуструје оно што је НОР показао — да је било могућно без икаквих претходних материјалних, организациских, кадровских и других услова изградити санитетску службу која је часно извршавала своје сложене обавезе.

Послије општите разматрања о условима партизанског ратовања и њиховог утицаја на организовање санитетског обезбјеђења писац је у овој књизи обрадио све основне проблеме санитетске службе. Приступајући обради проблема санитетског обезбјеђења партизанских јединица, он нас одмах суочава са неким начелним разликама у погледу рјешавања тих проблема у условима партизанског и фронталног ратовања. Ту је на првом мјесту оно што смо у нашем рату тако тешко искусили — да „непријатељ често не поштује одговарајуће одредбе постојећих међународних уговора који се односе на заштиту рањеника и болесника, када су у питању партизански борци“. Одмах затим писац истиче да збрињавање рањеника и болесника у партизанском рату, у упоређењу са одговарајућим системом у фронталним условима ратовања, „има свој специфичан карактер“. У условима стабилних или стабилнијих фронтава последице указане медицинске помоћи рањеник се упућује „у мање или више стационаране установе ближе или даље позадине“, док у партизанским условима постоји у том погледу већа разноликост: рањеник може бити збринут искључиво у покрету, у мање или више стационарним болницама на ослобођеним територијама, у болницама у позадини оперативне армије, код народа, у санитетским установама под непријатељском контролом. Ради се, дакле, о таквом шаренилу које је у разним условима већ истакла пракса партизанског ратовања (зашто је наш НОР опет најљепши примјер), да је тешко или боље рећи немогућно, говорити, као што је то случај у условима фронталног ратовања, о неком релативно прецизираном систему санитетског збрињавања. И, одмах затим треба додати да већ из тога очигледно произилази да су проблеми санитетског збрињавања у партизанским условима неупоредиво сложенији и далеко више ствар осталих фактора — почев од команди, преко органа власти до народа — него у случају фронталног ратовања.

Анализирајући процес указивања медицинске помоћи писац истиче низ карактеристика за партизанске услове. Код прве помоћи посебно указује на већи значај узајамне помоћи и самопомоћи и, аналогно томе, на потребу да се „целокупно људство стручно обучи у правилном указивању прве помоћи“. Врло су интересантна и поучна пишчева описивања разноврсних форми организовања санитарске службе у првом периоду НОР-а. Изванредна разноликост о којој говори низ наведених примјера доводи до закључака да је у почетку у НОР-у „већа пажња била посвећена организацији збрињавања рањеника ван састава јединица и према томе њиховој евакуацији, а мање санитарској служби самих јединица“. Касније, када се из партизанских одреда развијају формације НОВ — бригаде, дивизије и корпуси, тај однос се све више мијења тако да је честа појава да се рањеници — и лакши и тежи — задржавају искључиво у санитарским установама оперативних јединица.

У књизи су, такође, обрађене и са више примјера илустроване карактеристике указивања квалификоване хируршке помоћи. За указивање ове помоћи у предњим линијама у НОР-у показале су се „као најпогоднија хируршка формација“ хируршке мобилне екипе (ХМЕ). Аутор је њихов рад детаљно размотрио и илустровао низом карактеристичних примјера из НОР-а.

И санитарска евакуација у партизанским условима обилује низом специфичности. Како нема стабилне позадине, „пре би се могло, каже писац, говорити о транспортовању рањеника, тј. сталном покретању рањеника, са једног места на друго, него о евакуацији“, сем у случајевима евакуације ваздушним транспортом у „позадину оперативне армије“ или у конспиративне болнице. Та специфичност одлучује условљава сложеност проблема збрињавања рањеника. НОР је показао са колико је тешкоћа скопчано транспортовање рањеника и истовремено њихово лијечење у току покрета јединица често по беспућу или по комуникативном терену, али без одговарајућих транспортних средстава. Проблем транспортних средстава повлачи за собом још једну специфичност евакуације у партизанским условима — умјесто принципа евакуације „к себи“, у тим условима доминира принцип евакуације „од себе“. На то утиче и низ других фактора — удаљеност појединих јединица од болнице у коју се врши евакуација и често већа самосталност јединица у дејствима. Писац је, затим, детаљније обрадио разне форме евакуације рањеника у партизанским условима и њихове карактеристике износећи низ примјера из НОР-а, који пружају изванредно шаренило у рјешавању, зависно од конкретних услова, проблема евакуације и указују на сложеност тога проблема, на његов утицај на борбена дејства у цјелини, али и на сналажљивост коју су испољавале команде и њихови санитарски органи.

Посебну форму и за партизанске услове изразито специфичну претставља збрињавање рањеника и болесника у покрету. Познато је да покрет у динамичном партизанском ратовању заузима посебно мјесто. И то усиљени, обично ноћни покрет и најчешће по најтежем терену. У таквим условима је лијечење рањеника свакако један од нај-

сложенијих проблема санитетске службе. Указујући на неке основне захтјеве у рјешавању тога проблема, писац као примјер других и напорних покрета болница наводи оне из похода пролетерских бригада за Босанску Крајину средином 1942 и из Четврте непријатељске офанзиве почетком 1943 године, који пружају јасне податке о тешкоћама које је било нужно савладати да би се осигурао транспорт рањеника и болесника и старање о њима у току покрета.

Писац је, даље, опширно и свестрано обрадио питање збрињавања рањеника и болесника у партизанским стационираним установама — болницама. Из читавог тога приказа, што се праксе из НОР-а тиче, очигледно произилази да су, и поред његове изванредне динамичности, поред непостојања фронтова и стабилних ослобођених територија, улагани максимални напори у правцу стварања што повољнијих услова за лијечење рањеника и болесника. Ту су изложене разноврсне форме смјештаја и изградње болница — у насељима, у посебно подигнутим објектима, у шаторима, шпиљама и под отвореним небом. Наведени су многи и по начину рјешења најразноврснији примјери из НОР-а из разних периода и разних области. Обрађена су уз примјере и питања снабдјевања болница и њиховог обезбјеђења од напада, као и облик збрињавања путем склањања рањеника и болесника у подземна склоништа. На примјерима из НОР-а писац је обрадио и форму збрињавања рањеника и болесника њиховом евакуацијом ваздушним путем у позадину савезничких армија.

У поглављу о хигијенско-епидемиолошком обезбјеђењу писац је пошао од чињенице да заразна обољења, с обзиром на тешке услове, могу бити веома озбиљна опасност у условима партизанског ратовања, док су губици од таквих обољења „у савременим армијама практично сведени на минимум“. Истичући примјере из НОР-а који показују да су и крупније јединице (батаљони, бригаде, па и дивизије) биле за извјесно вријеме услјед појаве заразних болести, избаћиване из строја, писац указује на разноврсне форме борбе против заразе у условима партизанског ратовања и на разна импровизирана средства која су се у недостатку других нормално користила („партизанско буре“, „туристичка чаша“, разна средства против шуге, суве коморе итд.).

И проблеми санитетског снабдјевања у партизанским условима морају да се рјешавају кроз специфичне форме, јер не постоје извори санитетског материјала из којих би се јединице благовремено снабдјевале. То снабдјевање врши се претежно из мјесних средстава и, поготово, из плијена. Сем тога, недостатак материјала налаже најрационалнију његову употребу, а затим, опет, импровизације, тј. израду љекова и друге опреме у властитим радионицама.

Обрађујући проблеме организације територијалне службе писац им прилази од једне веома утицајне карактеристике партизанских услова — да се обезбјеђење јединица од заразних болести „не може ни замислити без спровођења одговарајућих мера у њиховој позадини“. И због тога, као и због прихватања рањеника и болесника у условима који пружају могућност растерећења јединица од рањеника и болесника и њихов смјештај у болницама, нужно је организовати

територијални војни санитет. Писац указује на његову појаву већ у почетку НОР-а при командама мјеста у појединим ослобођеним градовима, да би затим приказао организацију територијалног војног санитета у оквиру већ изграђене мреже војно-територијалних органа — команди мјеста и подручја у току 1942 и, касније, корпусних војних области. У исто вријеме писац подвлачи и потребу организовања цивилног санитета на ослобођеним територијама, коју су у току НОР-а преузимали органи народноослободилачких одбора.

У посебном поглављу обрађени су проблеми санитетских кадрова и наставе у партизанским условима. Позивајући се на искуства и праксу НОР-а писац указује на сложеност тих проблема и на напоре који су улагани да би се санитетска служба обезбједила бар најминималнијим бројем санитетског особља.

На крају књиге су пишчева разматрања о могућности коришћења искустава НОР-а у евентуалном будућем рату. Полазећи од већ усвојених схватања — да би евентуалан будући рат био више покретан, више маневарски, са мање стабилним фронтovima, па и без фронтова у старом смислу и да би у одбрани малих земаља у одређеним условима можда највише одговарала концепција у много чему блиска партизанској — писац указује на корисност и поучност искустава НОР-а гледаног у цјелини, као и разних форми рјешавања проблема санитетског збрињавања, указивања медицинске помоћи, хигијенско-епидемиолошког обезбјеђења, санитетског снабђевања и санитетских кадрова.

Општа карактеристика књиге: у много чему то је успјешна обрада праксе санитетске службе и њеног развоја у НОР-у, са много изванредних и разноврсних примјера, који илуструју сву сложеност рјешавања проблема санитетске службе у партизанским условима и са многим вриједним и корисним поставкама о организацији и раду те службе у таквим условима.

Кад прочита књигу читаоцу се као прво намеће питање наслова и о томе треба нешто рећи. Наиме, далеко највећи дио садржаја књиге испуњен је обрадом праксе НОР-а и многобројним конкретним примјерима из те праксе. Сам писац у првим реченицама свога предговора истиче да његов рад „претставља покушај да се само делимично обраде богата искуства из Народноослободилачког рата“. Из тога произилази да би било адекватније да је наслов књиге непосредније везан за НОР. Али садашњи наслов књиге није случајан. На једном мјесту писац каже да је на основу НОР-а покушао да да „извесне санитетско-тактичке поставке из ове области“. Тој тежњи је очигледно саображен начин компоновања материје и третирања појединих проблема санитетске службе. У сваком поглављу излажу се уопштене поставке које, према писцу, важе за партизанске услове, па се онда износе и обрађују примјери и пракса НОР-а. Произилази, дакле, да је овдје пракса НОР-а била база да се формулишу начелне поставке о организовању и раду санитетске службе у условима партизанског ратовања. То је свакако смион покушај. Иако НОР својом динамиком, својим богатством рјешења итд., пружа заиста богат извор за уопштавање,

ипак се ради о једном одређеном рату, који је вођен под специфичним околностима и са специфичним циљевима. Његова пракса би несумњиво много допринјела да се обради организовање и рад санитетске службе у партизанским условима, али би то сигурно било непотпуно ако се не би узели у обзир пракса и искуства других партизанских ратова, вођених под другим условима, са другим војним и политичким циљевима.

Друго питање које се читаоцу намеће односи се на начин обраде искустава из НОР-а, с обзиром на ону бурну еволуцију у сваком погледу карактеристичну за његов развитак. Познато је да смо у сваком погледу — па и у погледу санитетске службе — доживјели такву еволуцију да се између дејстава партизанских одреда уљето 1941 и корпуса НОВ 1943 и 1944 године никако не може стављати знак једнакости, да су се проблеми тактике, организације, рада појединих служби, постављали у много чему различито. На то и писац указује у својим општим разматрањима у првом поглављу своје књиге. Међутим, није био досљедан у анализама тих етапа развитка НОР-а, што би се нормално очекивало у раду који се искључиво на њега односи (како је истакнуто у пишчевом предговору). Јасно је да санитетска служба у условима док доминирају дејства многобројних, оперативно неповезаних, територијалних партизанских одреда (засједе, диверзије, препади, „фронтови“ и „мртве блокаде“) и у условима када дејствују дивизије и корпуси, није једнако организована нити на исти начин обавља своје задатке. То не значи да се из излагања у књизи не виде и елементи поменуте еволуције и њихов утицај на метод и форме рада санитетске службе. Овдје то истичемо због тога што би систематизовање излагања и материјала и по том критеријуму олакшало праћење развитка санитетске службе, пружило њен вјернији приказ и још више истакло вриједност и богатство стечених искустава.

На крају треба истаћи да ова књига недвосмислено потврђује оно што је било изразито и карактеристично за праксу НОР-а далеко више него у условима фронталног ратовања — да је брига за рањенике и болеснике била ствар не само санитетског особља, већ сваког старјешине, свих команди, свих позадинских установа, органа власти, организација и руководства КПЈ и масовних антифашистичких организација. Утолико ова књига др. Драгића и није намјењена само санитетском особљу нити може остати само предмет њихове пажње. Својим садржајем она управо потврђује да је брига за рањенике и болеснике нераздвојни дио активности свих старјешина и због тога је природно очекивати да ће наићи на њихово најшире интересовање. Она то својим садржајем и заслужује.

Перо МОРАЧА

Major R. E. Simpkin

14

OBUKA BUDUĆE BRITANSKE ARMIJE¹⁾

Članak pretstavlja nagrađenu temu na konkursu. Kandidat je imao zadatak da očima trupnog oficira razmotri probleme obuke ljudstva za eventualni nuklearni rat, koji pored vojne zahtevaju i svestranu analizu psihološke nastave i obuke. Iz članka se vidi da je već i sam tekst konkursa sadržavao izvesne aluzije u pogledu zastarelosti nekih britanskih metoda (na primer, dril kao pokretač discipline itd.), s obzirom na mišljenje pisca da za eventualno nuklearno bojište treba izgrađivati borce sasvim novog tipa.

Pisac u početku konstatuje da koncepcija savremene obuke ne obuhvata samo aktivnosti koje su neposredno vezane za tehniku borbenih dejstava, pošto uspeh u borbi zavisi mnogo više od volje za borbu, moralne čvrstine, fizičke kondicije, prilagodavanja i snalažljivosti — osobina koje su, svaka pojedinačno, značajnije od same tehnike rukovanja oružjem.

Iako se nema stvarna slika nuklearnog bojišta, organizacije, formacije i taktike koje bi tom bojištu najbolje odgovarale, pisac smatra da se već sada na nivou puka može mnogo učiniti u pogledu duhovnog i fizičkog izgrađivanja vojnika — u smislu njegove pripreme za nove zadatke i izgrađivanja kod njega novih shvatanja.

Kao osnovu svojih razmatranja pisac je uzeo jednu malu regularnu armiju V. Britanije, na bazi dobrovoljne popune, čije bi jedinice bile snabdevane raznom opremom i materijalom i namenjene izvršenju raznovrsnih zadataka u raznim oblicima eventualnog budućeg rata.

Po njegovom mišljenju nuklearni rat bi V. Britanija vodila u uslovima velike brojne nadmoćnosti protivnika. Poznati uslovi rasturanja snaga i sredstava, velike pokretljivosti izvan borbe i brzine tempa

u borbi, zahtevaju male grupe koje mogu duže vreme biti bez ličnog kontakta sa višim starešinama. Ovakva situacija povećava odgovornost najnižih starešina, a čvrstini i snalažljivosti svakog pojedinog borca daje poseban značaj.

Pisac smatra da su nuklearna oruđa povoljnija za zaprečavanje i uništenje nepokretnih instalacija i uređaja nego za blisku podršku. Stoga vojnik mora biti osposobljen da se za duži period vremena zadovoljava samo najnužnijim količinama hrane i vode, koje će često morati i sam pribavljati. Ujedno će biti primoran da svoja borbena sredstva održava pomoću svakovrsne improvizacije i da efikasno koristi zapljenjeni materijal.

Što se tiče osećanja straha na bojištu, nuklearno oružje će verovatno povećati uobičajene nelagodnosti i to uglavnom zbog: a) velikog psihološkog uticaja na borca posle iznenadnog uništenja znatnog broja njegovih drugova, odnosno zbog povećanog broja ranjenika oko njega koji će otežavati hitnu sanitetsku pomoć; b) postavljanja problema šta da se radi, posle zatrovavanja radijacijom i pojave smrtnih oboljenja, sa beznadežnim slučajevima kada nedostaju hrana, voda i lekovi. Ovde opet dolazi do izražaja čvrstina i samostalnost i to u mnogo većoj meri nego što je to bio slučaj u prošlosti.

Ova razmatranja pisac zaključuje konstatacijom da će *prisična disciplina*, makako ona bila diskretna i efikasna, morati opasti, pošto u nuklearnom ratu ne postoje uslovi za njenu primenu. Prema tome, naglasak iz biti izrazito na *svesnoj disciplini* i *iznad svega na samodisciplini i kolektivnom duhu*.

S obzirom na mogućnost da bi eventualni termonuklearni napad na V. Britaniju, usled uništenja porodica i kuća u metropoli, mogao poljuljati osnove na kojima je izgrađen moral britanskih vojnika koji se bore u sastavu prekomorskih snaga, nameće se potreba pronalaženja

¹⁾ Training in the Future British Army, by Major R. E. Simpkin, *The Army Quarterly*, V. Britanija, januar 1960.

metoda izgrađivanja takve psihe kod ljudi koja bi ove održala u borbi čak i kada bi njihova zemlja bila uništena.

Ciljevi novog sistema obuke. — Pisac nabrjava ciljeve koje treba postići obukom, čija suština proizilazi iz onoga što je već dosada rečeno. To su u prvom redu moral, disciplina, komandovanje, fizička izdržljivost, profesionalna vještina i snalažljivost. No, u ovim ciljevima, kako kaže i sam pisac, nema ničeg novog i originalnog, pošto su oni i ranije predstavljali osnovu obuke. Novina leži samo u obimu i stepenu primene tih metoda, jer u nuklearnom ratu ova načela moraju biti sprovedena na planu armije kao celine.

Osnovi izgradnje morala. — Izgleda da tradicija i dosadašnji osnovi morala, kako ističe pisac, neće u budućnosti biti dovoljni. Pre svega, pripadnici armije dolaziće iz društva u kome religija više ne predstavlja moćnu silu, niti nešto ustaljeno bez čega se ne može; idealno zamišljen patriotizam je zastareo i mnogi ljudi ne priznaju više vrednost izvan svojih materijalnih potreba i interesa. Zatim, u sveopuhvatnom ratu uobičajeni motivi patriotizma i odbrane svoga doma su mnogo izgubili od svog značaja. Najzad, na nuklearnom bojištu biće malo prilike za održavanje morala pomoću ličnog primera i uticaja, izrazitijim delovanjem kolektivnog duha i prinudnom disciplinom.

Pisac priznaje da osnova moralnog problema više leži u društvenom nego u vojnom okviru ali zasada britanska armija mora biti spremna da preduzme dobar deo posla koji bi se inače mogao bolje svršiti kod kuće ili u školi.

Primena prinudne političke nastave i psihološkog pritiska se potpuno isključuje, pošto ne bi dala nikakve rezultate. Međutim, ako bi se ipak primenio kakav oblik pritiska, verovatno bi se, po mišljenju pisca, pribeglo fatalizmu i fanatizmu. Bitno u fatalizmu, koji spada u primitivizam, jeste prihvatanje bez pogovora svega što se može dogoditi. No, pisac smatra da se on iz dva razloga ne može uzeti za *credo* britanskog vojnika: zato što bi minirao svaku pojedinačnu moralnu vrednost, kao i zato što ako bi fatalizam uspeo da vojnik pripremi za borbu i da ih u njoj održi bez obzira na okolnosti, ovakvo negativno verovanje teško bi moglo stimulirati samostalnost i inicijativu koje traži nuklearno ratovanje. Fanatizam ima slična svojstva, te ga pisac takođe isključuje.

Tradicija i kolektivni duh. — Britanski vojnik, pored »odanosti kruni i državi«, veoma je snažno vezan za tradiciju i kolektivni duh svog puka. Pisac smatra da će taj duh uvek zadržati svoj značaj za britanskog vojnika, ali on sam po sebi ne može podržavati ljude u nuklearnom ratu.

Profesionalni ponos. — Pominjući neke primere iz ranije istorije i savremenog doba, pisac kaže da je najveća moralna snaga najamničke vojske (pored pohlepnosti za zaradom) u njenom profesionalnom ponosu. U ovom trenutku opšta vojna obaveza je stvorila armiju koja kao celina u Britaniji nije popularna i koja sadrži puno nezainteresovanih i nezadovoljnih vojnika, pa je stoga primorana da prihvati niske standarde obuke. Profesionalni ponos britanskog vojnika, po mišljenju pisca, nalazi se na nuli. Sada treba naći načina da se on podigne, jer može biti značajan faktor u izgradnji morala i samim tim stimulirati više standarde obuke.

Religija. — Ovde pisac preporučuje korišćenje verske zaslepljenosti i sujeverja kao »najbolje osnove za čvrstinu duha i pod najtežim okolnostima«, pa čak i ako starešina sam nije pobožan i vernik. No, pisac priznaje da svako potencirano povezivanje vere sa političkim i vojnim institucijama više škodi verovanju onog malog broja vernika no što ga stimulira.

Humanizam i težnja za samoodržanjem. — Pod humanizmom pisac ovde smatra svaku filozofiju koja se ne oslanja na verovanje u boga niti na čisto materijalne vrednosti; on smatra da većina misaonih ljudi koji nisu u stanju da priđu kakvom dogmatskom religioznom verovanju mogu u toj filozofiji da nađu svoj oslonac. Međutim, takav humanizam kao moralna osnova armije ima nedostataka. Ljudi se teško mogu neposredno podučavati da prihvate humanističke poglede čija je najprostija forma isuviše bliska povezana sa materijalnim vrednostima da bi mogla predstavljati duhovno pribežište u doba fizičke katastrofe. Međutim, većina ljudi ima u sebi duboko ukorenjenu težnju za samoodržanjem i želju da sebe i svoje vrednosti na neki način »ovekoveči«. Takve tendencije dejuju na paradoksalan način: s jedne strane, one su najjače razvijene kod obrazovanih ljudi, sa visokim životnim standardom, a s druge, često su najhrabriji ljudi, koji najhladnokrvnije gledaju smrti u oči, baš oni koji su dotada obično jedva životarili. Negde u ovom para-

doksu verovatno leži i ključ morala u nuklearnom ratu.

Pisac zaključuje da najbolji način da se dobiju vojnici koji su u stanju da izdrže udarce nuklearnog rata leži pre u razvijanju prirodnih osobina i stavova, nego u nametanju standardne i sintetične filozofije.

Sredstva za obuku

Obuka regularne armije za nuklearni rat može uzeti nekonvencionalne oblike, ali se još uvek mora oslanjati na mirovdopska sredstva; primena novih oblika i sredstava mora se prethodno dobro ispitati.

Fiskultura i sport. — Pisac smatra da se interesovanje za fiskulturu u užem smislu (gimnastičke vežbe sa nastavnikom i sl.) brzo gubi kod onih koji nisu pravi gimnastičari. Fiskultura se upražnjava uglavnom u toku regrutske obuke, gde predstavlja osnovu fizičke kondicije i sigurnosti čoveka u samog sebe i uvodi ljude u sport. Planska fiskultura treba da bude kombinovana sa podučavanjem u borbi bez oružja i samoodbrani. U britanskoj armiji se zasada, u kategoriji borbe udvoje, redovno praktikuje jedino boks. Iznoseći poznate nedostatke boksa, pisac ističe da je *džu-do* mnogo bolje sredstvo za formiranje fizičke kondicije vojnika za nuklearni rat.

Skupne igre i atletika razvijaju fizičku kondiciju i karakter u smislu zahteva koje nameće masovna borba; no, one ne podvrgavaju ljude stvarnim tegobama ili opasnostima za život. Stoga bi najbolji sportovi za čeličenje ljudi za nuklearni rat, po mišljenju pisca, bili oni koji ih odvođe u udaljene krajeve i izlažu stvarnom riziku, a naročito oni u kojima nepažnja ili nedostatak pripremnosti i veštine pojedinca dovodi u opasnost čitavu grupu. Takvi su sportovi: planinarenje, patrolno smučanje, trke na vodi i njihovo međusobno kombinovanje. Razna takmičenja, i sve ono što je s tim u vezi, nisu od velike koristi za obuku u celini, pošto ističu nekoliko asova dok ostali ostaju samo navijači. Kolektivni sportski duh se daleko bolje razvija unutar malih grupa (do nivoa čete), pošto u njima učestvuje svaki pojedinac — bez izuzetka. U cilju pravilnog korišćenja sportova kao sredstva za obuku za savremeni rat, pisac predlaže sledeće promene: a) svaki vojnik treba redovno da upražnjava neku

igru ili sport koji ga privlači; b) ceo sistem sportova treba da bude revidiran i finansijsku i moralnu podršku treba da dobiju oni sportovi koji najbolje odgovaraju zahtevima savremene obuke i c) ukoliko se opasni sportovi budu upražnjavali na širokom planu, pukovnici oficiri i podoficiri moraju biti izvežbani — kao instruktori — na osnovnom i višem planu.

Individualna nastava i obuka. — Sadašnji sistem britanske individualne obuke potiče iz Drugog svetskog rata i otada se samo malo izmenio. Prema tome, nije pogodan, kako ističe pisac, za obučavanje male regularne armije visokog kvaliteta. Gro obuke se odigrava izvan vojnikeve uže grupe — u izvesnim centrima (pre dolaska u puik) ili u grupama organizovanim na nivou puka. Ova činjenica podriva odgovornost i kompetenciju trupnih starešina i dovodi do toga da vojnik posmatra sticanje svojih sposobnosti kao nešto izdvojeno od ostalog vojničkog života. Izuzev sa specijalistima, ili na višim tečajevima sličnim instruktorskim, većina individualne obuke bi se mogla bolje izvoditi pojedinačno i sa nastavnikom unutar same trupne jedinice. Pritom se *dril*, iako zastarela forma obuke, po mišljenju pisca, ipak mora i dalje primenjivati da bi se postiglo »vojničko držanje«. Isto se tako ne može potpuno izostaviti ni ceremonijal («parada», isticanje zastave itd.), bar u najnepohodnijoj meri i savremenijoj formi. Specijalistička nastava i obuka moraju se izvoditi u centralnim ustanovama koje raspolazu svim podobnostima i uređajima. Sistem u kome grupa ljudi prolazi kroz sve faze obuke zajedno i stiže u trupnu jedinicu kao celina, bio je dobar kod avioposada, ali nikad nije bio mnogo uspešan u britanskoj KoV. Što se tiče morala i drugarstva, pisac smatra da najidealniju grupu predstavlja vod.

Kolektivna obuka. — U odnosu na konvencionalnu, obuka za nuklearni rat stavlja naročit naglasak na tzv. obuku na nižem nivou. Veće vežbe više obučavaju štabove no trupe. Primena ratnih igara, kombinovanih sa vežbama u oblasti održavanja veze i komandovanja, smanjuje potrebu za održavanjem velikih vežbi sa trupom. Ovo će osloboditi sredstva, vreme i terenski prostor za obuku na nižem nivou. No, problemi obuke mladih starešina za samostalan rad i stvaranje njihove otpornosti prema opasnostima i fizičkim naporima ostaju još uvek aktuelni. U sadašnjim okolnostima, naprimer, vod-

na obuka se izvodi pod neprestanom kontrolom komandira čete; umesto da se komandir voda prepusti samom sebi i tako mu se omogućiti da primeni svoje sopstvene ideje, njega u toku vodne obuke posećuje čitav niz starešina, različitog ranga i funkcije, uvek spremnih da mu daju savete.

Običaj da se kolektivna obuka izvodi u toku godišnjeg doba kada je vreme najpovoljnije, u svakom pogledu smanjuje njenu vrednost, a naročito u pogledu razvijanja fizičke izdržljivosti ljudi. Nepopularnost zimskih vežbi, kao i letnje obuke u tropskim predelima najbolji su dokaz potrebe za njima. Ubuduće kolektivnu obuku treba izvoditi i zimi i leti.

Pisac smatra da bi smanjenje jedinačne obuke i redukcija većih vežbi sa trupom, povećalo vreme koje je bilo posvećeno vodnoj i četnoj obuci za četiri puta. Ovaj period bi trebalo podjednako raspodeliti na povoljna i nepovoljna godišnja doba, a unutar njih pravilno rasporediti vreme za obuku svake vrste.

Srastanje sa borbom. — Prisustvo probama dejstva nuklearnih oruđa, po mišljenju pisca, nema neki naročito efikasan uticaj na obuku trupe za budući rat (mada Amerikanci to primenjuju). Ovo stoga što su potrebne mere obezbeđenja od povreda radijacije i ostalog tako velike (puštinja, okean itd.), da čak i dejstva na ciljeve ne daju neke opipljive i značajne pouke vojniku-borcu. Prema tome, ako se primeni dobar sistem pomoćnih uređaja i sredstava, trupe se mogu upoznati sa nuklearnim ratom i pomoću običnih nastavnih metoda — bez nuklearnih testova.

Da bi privikli trupe na borbenu stvarnost, Francuzi upotrebljavaju bojevu municiju za lako oružje i imitaciju art. vatre; međutim, iako prihvatljiv, broj gubitaka može biti veoma mali, kontrola mora biti tako stroga da ovakvoj obuci oduzima najveći deo njene vrednosti. Sto-

ga pisac smatra da su opasni sportovi i veoma naporne vežbe daleko bolja sredstva za obučavanje ljudstva da gleda opasnosti u oči i podnosi psihološke udare.

U svakom slučaju od izvanredne je važnosti da vojnik uspešno barata svojim sopstvenim oružjem, zbog čega treba da bude dobro obučan. To je ujedno i početak njegove vere u samog sebe i u svoju spremnost za buduću borbu.

Takmičenje u obuci. — Pukovsko takmičenje (u zvaničnim okvirima) nosi u sebi opasnost stvaranja rivalstva i podriivanja sadejstva između jedinica, a odvlači i pažnju starešina sa realističkih ciljeva obuke za rat. Pa ipak, za armiju koja se popunjava putem opšte vojne obaveze, postoje ozbiljni razlozi koji opravdavaju organizovano »zvanično« takmičenje, jer ono daje vojnicima izvesno osećanje ponosa, prestiža i populariše njihove jedinice. Ono je slično sportu. Pored toga, takmičenje je prvoklasno sredstvo za razvijanje kolektivnog duha. Postignuti rezultati bili bi obeleženi odgovarajućim pohvalama i nagradama sa najvišeg mesta.

Period obuke. — Potreba da se kolektivna obuka sprovodi u svako godišnje doba zahteva, po mišljenju pisca, prihvatanje šestomesečnog perioda, što bi bilo izvodljivo s obzirom na smanjeno vreme za individualnu obuku. Pisac zatim daje detaljan pregled kako bi se ova zamisao sprovela u praksi.

Pisac završava članak konstatacijom da su njegovi predlozi najvećim delom evolutivni i da oni koji zadiru u osetljivije stvari treba da budu sprovedeni postepeno. Za prihvatanje i sprovođenje najprikkladnije obuke za nuklearni rat biće potreban izvestan broj godina, a inicijativu u tom smislu treba da dadu oficiri u trupi, u okviru puka.

Lj. H.

Pukovnik Vilibert Habord

ŠTAB I SAVREMENI RAT¹⁾

Pojava nuklearnog oružja i ostalih tehničkih dostignuća u oblasti naoružanja nametnula je, po mišljenju pisca, odgovarajući razvoj i u pogledu taktičkih po-

stupaka i same organizacije. Međutim, uspešan razvoj i usavršavanje u ovim područjima nisu bili praćeni odgovarajućim razvojem i usavršavanjem štapske organizacije, bar ne u onoj meri u kojoj bi štab i komandovanje mogli da odgovore potrebama savremenog bojišta. Pisac tvrdi da sadašnji američki štab nije

¹⁾ The Staff and Modern War, by Colonel William H. Hubbard, *Military Review*, SAD, februar 1960.

pretrpeo bitnije izmene otkako je usvojen 1921 godine. Zbog zadataka koji se postavljaju pred savremeni štab, on ukazuje na neophodnost svestrane analize i studije sadašnjeg američkog štaba.

Komandna i generalštabna škola američke armije uočila je već ovu potrebu i pristupila studiji i kritičkom ispitivanju sadašnjeg štabnog sistema. Ova će studija, po mišljenju pisca, verovatno dati odgovore na mnoge sadašnje i buduće probleme štapske organizacije, od koje se zahteva da bude u saglasnosti s novom organizacijom, naoružanjem i tehničkim napretkom karakterističnim za nuklearno bojište.

Nuklearno naoružanje, sredstva hemiskog i biološkog rata, u čijem je razvoju postignut veliki napredak, projektili, klasično naoružanje, elektronski rat, zemaljska i vazдушna transportna sredstva, kao i sve ostalo što će se još pojaviti na budućem bojištu, postavljaju bezbrojne zahteve pred komandanta i njegov štab. Na budućem bojištu, ističe pisac, snage će dejsstvovati na većim ostojanjima i rastojanjima, koristeći pritom veliku pokretljivost, dejsva će se odvijati munjevitom brzinom, a odlučujući rezultati postizaće se neuporedivo brže nego ikad ranije. Sve ovo stvara velike probleme štabu čiji se proces rada mora pojednostaviti i vremenski znatno skratiti, sa tačno određenim nadležnostima koje eliminišu svaki nesporazum, dupliranje itd., a uz to štab mora biti tako osposobljen i organizacijski postavljen da može koristiti savremenu tehniku.

Pisac smatra da objektivna analiza funkcionisanja sadašnjeg američkog štaba očividno ukazuje na to da je potrebno izvršiti izmene po mnogim pitanjima kako bi se otklonile postojeće slabosti. Neke od njih bile su uočene već i ranije, tako da su bile preduzete izvesne mere da se one otklone. Međutim, sve je to samo delimično rešavalo problem, jer nisu uzeta u obzir osnovna pitanja koja se odnose na komandovanje, kao što su grupisanje funkcija, pitanje broja veza, jedinstvo komandovanja i upravljanja i raspodela nadležnosti. To su ključna pitanja na koja bi, po mišljenju pisca, štab morao da odgovori da bi mogao da zadovolji zahteve pred njega postavlja savremeno bojište.

Brz tempo budućih operacija zahteva od štaba da ih prati, tj. da skрати vreme potrebno za prikupljanje i obradu podataka koje će komandant koristiti pri do-

nošenju odluka. Isto tako štab, svojom organizacijom i procesom rada, treba da smanji broj problema na kojima se komandant mora lično angažovati. Potrebno je, ističe pisac, smanjiti broj individualnih referisanja i predloga komandantu. Da bi se ubrzao proces rada, a da se pri tome ne bi smanjila njegova tačnost, štab mora biti osposobljen za korišćenje modernih elektronskih i mehaničkih sredstava, predviđenih za brzo sređivanje, sravnjivanje, pripremanje i odašiljanje raznih informacija, procena, planova itd. Danas, kada je vreme postalo osnovni element za organizaciju štaba, grupisanje funkcija, kao i raspodelu nadležnosti treba tako postaviti da odgovore ovom zahtevu.

Pri sadašnjoj strukturi američkog štaba, broj komandantovih veza je, po mišljenju pisca, suviše veliki. Tako, naprimer, komandant divizije ima 34 neposredne veze. Na veze sa borbenim jedinicama, koje izvršavaju osnovne zadatke divizije, otpada svega jedna četvrtina svih ovih komandantovih veza, dok ostale tri četvrtine otpadaju na generalštab, specijalni štab i jedinice za snabdevanje. Takav i toliki broj veza i njihov međusobni odnos otežavaju rad komandantu, sputavaju brzo funkcionisanje štaba, pa ih je usled toga, pošto više ne odgovaraju potrebama savremenog bojišta potrebno menjati.

Sadašnja podela američkog štaba na generalštab i specijalni štab ima odlučujući uticaj, ističe pisac, na njegovu operativnost. Naime, takva podela ne obezbeđuje ni harmoniju, ni zajednički rad, ni jedinstvenost. Zbog toga nije ni opravdano grupisanje specijalista u poseban specijalni štab — sa ovakvom samostalnošću kakvu sad imaju. Postojanje samostalnih oficira specijalnog štaba postaje nepraktično, pogotovu kad se uzme u obzir stalno rastući broj specijalnih funkcija karakterističnih za savremeni rat, za koje bi trebalo uvoditi nove specijaliste, a što bi štab učinilo suviše glomaznim.

Prema sadašnjoj koncepciji, nadležnosti načelnika štaba i oficira generalštaba, kao ni međusobni odnosi načelnika štaba, oficira generalštaba i specijalnog štaba, nisu jasno definisani. Tako su, naprimer, oficiri generalštaba pod nadležnošću komandanta, ali njima »upravlja i nadzira« ih načelnik štaba, a oficiri specijalnog štaba su isto tako pod komandantom, ali ih »nadzira« i »upućuje« načelnik štaba, dok ih, pored njega, »koordiniraju« i oficiri generalštaba. Ovakve teorijske postavke, koje svima daju izvesnu nadležnost,

dovode u praksi, po mišljenju pisca, do konfuzije, pa se tu ni iskusni oficiri generalštaba ne mogu lako snalaziti. Da bi štab mogao efikasno funkcionisati. da bi se izbegli nesporazumi, sukobi, nejasnoće i kršenja komandantovih prerogativa, moraju mu se precizirati nadležnosti. Pisac smatra da ono što je dosada zadržano u američkom štabskom sistemu, tj. ono što se odnosi na lična prava oficira generalštaba, ne može više ostati na snazi. Stepem ovlašćenja datih štabu raste sa potrebama brzog reagovanja na bojištu, a to treba obezbediti štabu da bi mogao uspešno funkcionisati.

Što se tiče grupisanja poslova, oni se u komandi, kao i u svakoj drugoj organizaciji, dele na dve osnovne grupe, na poslove operativne i poslove administrativne prirode. U nižim komandama preovlađuju operativni poslovi, dok se u najvišim taj odnos izjednačuje. U vezi s grupisanjem štabskih dužnosti, pisac polazi od toga da se jedinice dele na dve osnovne grupe i to: taktičke i jedinice za taktičku podršku, kao jedna grupa, a ostale jedinice materijalnog i ostalog obezbeđenja i zbrinjavanja, kao druga. Prema tome, da bi se postigla maksimalna efikasnost u radu štaba, potrebno je i štapske organe grupisati u dve osnovne grupe i to grupu za operativne i grupu za pozadinske poslove, koja uključuje i poslove ostalog obezbeđenja. Sadašnja struktura štaba, sa pet organa generalštaba i 17 ili više elemenata specijalnog štaba, ne može više da obezbedi ono što se traži od savremenog štaba, dok bi predloženo grupisanje obezbedilo njegovo efikasnije funkcionisanje, izbeglo bi se dupliranje, štab bi brže reagovao na bojištu i uopšte brže rešavao svoja pitanja iz svoje nadležnosti.

U cilju lakšeg rukovođenja borbenim dejstvima, u sadašnjem štabu postoje Taktički operativni centar i Centar za taktičku podršku. Prilikom funkcionisanja tih centara primećen je čitav niz slabosti koje su proizilazile iz postojeće organizacije štaba. Tako, naprimer, Centrom za taktičku podršku rukovodi artiljerijski oficir — iz specijalnog štaba, iako se u centru nalaze i drugi pretstavnici štaba. Taktičkim operativnim centrom rukovodi načelnik otketka G-3. a u centar ulazi i, G-2, pa se tu stalno pojavljuje težnja za potpunijavanjem G-2. Ministarstvo odbrane je to već uočilo i 1959 godine je odlučilo da ovim centrom rukovodi načelnik štaba, no u praksi je, i pored toga, ostalo i dalje po starom. Jezgro centra treba da sačinjavaju pretstavnici otketka G-2 i G-3,

ali u njegov sastav moraju ući i drugi elementi kako bi on mogao da odgovori mnogobrojnim zahtevima.

Materijalno obezbeđenje i zbrinjavanje, kao i zaštita i obezbeđenje pozadine su funkcije koje su međusobno povezane, odigravaju se na istom području, angažuju iste jedinice i ni jedna se od njih ne može uspešno dovršiti bez izvršenja drugih. Međutim, sadašnji štab, po mišljenju pisca, ne obezbeđuje rukovođenje ovim funkcijama sa jednog mesta, već je to sve isprepletano. G-3 je zadužen za opšti štabni nadzor nad obezbeđenjem pozadine, a jedinice koje to izvršavaju predviđene su i za zadatke materijalnog i ostalog obezbeđenja — što spada u nadležnost G-1, G-4 ili G-5.

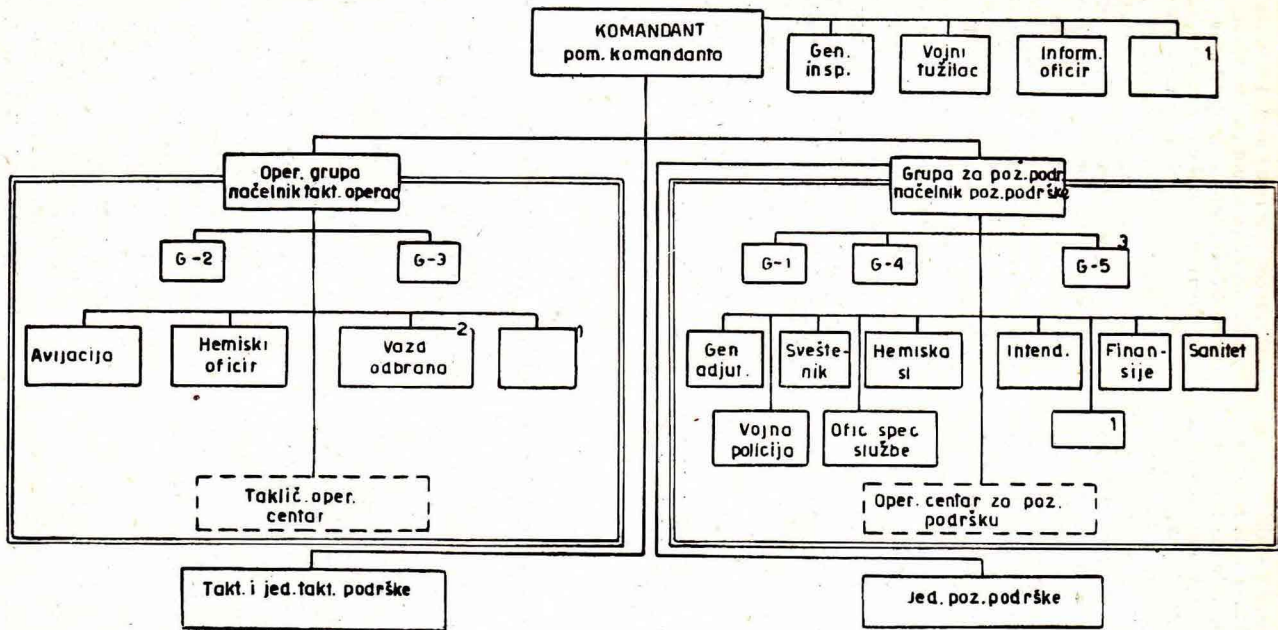
Postojeća koncepcija funkcionisanja štaba stvara komandantima teškoće, pošto oni sami moraju pronalaziti odgovarajuća rešenja u pogledu uspešnog funkcionisanja štaba, pošto njihove potrebe odudaraju od postojeće koncepcije, što im samo oduzima vreme i troši energiju, a što bi normalno trebalo rešiti samom strukturom štaba. Ovakve postavke otežavaju i školovanje, odnosno čine ga besciljnim po nekim pitanjima, jer se u školi uči jedno, a u praksi se traži drugo. Zbog toga koncepcija i nastava moraju ići u korak s potrebama prakse.

Ove bi se slabosti mogle otkloniti ako bi se štab reorganizovao. Po predlogu pisca, reorganizacija bi se sastojala u tome da se svi štabski poslovi, s obzirom na svoju srodnost, grupišu u dve osnovne grupe: operativnu i pozadinsku, stim što bi komandant, u svom ličnom štabu, zadržao samo neke oficire čiji su poslovi svakodnevno vezani za njega.

Iz priložene šeme vidi se kako bi po tome predlogu izgledao štab divizije.

Kao što se iz šeme vidi, na čelu svake grupe bio bi načelnik (direktor), a u grupu bi bili uključeni oficiri generalštaba i specijalnog štaba. Tako bi operativna grupa obuhvatila otek G-2 i G-3 i one oficire specijalnog štaba čiji su poslovi operativne prirode, a u pozadinsku grupu bi bili uključeni otekci G-1, G-4 i G-5, kao i oni oficiri specijalnog štaba čije osnovno dejstvo u suštini ima karakter obezbeđenja.

Pisac smatra da ovakva struktura daje štabu potrebne karakteristike koje odgovaraju zahtevima savremenog rata. Po ovoj šemi svaki načelnik ima veću nadležnost, odnosno prava, nego što ih je dosad imao načelnik štaba ili oficir gene-

NAPOMENA:

- 1) Dodatni organi, ako to situacija zahteva, naprimer, za psihološki rat ili drugo.
- 2) Pretstavnika vazdušne odbrane daje jedinica vazdušne odbrane kad je pridata.
- 3) Povećanje kad je potrebno.

ralštaba. Svaki od načelnika u potpunosti rukovodi delovima svog štaba.

Načelnik taktičke grupe ima rang »prvog načelnika«, s pravom opšte koordinacije rada obe grupe, kao i odlučivanja u slučajevima nesporazuma. Ovakvo bi rešenje bilo u diviziji, dok bi u korpusu i armiji postojao zamenik komandanta — načelnik štaba koji bi rukovodio obema grupama. Pisac smatra da u diviziji nije potrebno posebno lice za ovu funkciju, jer se veći deo poslova odnosi na neposredne operacije, a komandovanje je više lično i neposredno.

Generalštabni oficiri (G) zadržavaju svoj tradicionalni naziv i pojavljuju se kao pomoćnici načelnika grupe. Po ovom predlogu će njihova uloga biti mnogo jasnija, a normalno će im biti dato pravo da, u ime načelnika, rešavaju izvesna pitanja.

Iako oficiri dosadašnjeg specijalnog štaba ne obrazuju posebnu grupu niti specijalni štab, oni ipak zadržavaju svoj status specijalista i ulaze u štab, odnosno svaku grupu štaba, kao »štapski specijalisti«.

Komandanti jedinica rodova i službi ne pojavljuju se više kao oficiri specijalnog štaba. Davanje stručnih saveta spada

u njihovu redovnu dužnost. Ako je potrebno da za neki rod ili službu postoji stalni stručni savetnik u štabu, onda se takvo lice posebno predviđa. Ako se štapski specijalisti nalaze samo u jednoj grupi, oni su obavezni da pružaju svoju stručnu pomoć i drugoj grupi kad joj je takva pomoć potrebna. Ako potreba za nekim specijalistima postoji u obe grupe, onda se mogu dodeliti svakoj od njih.

U zaključku on podvlači da predložena struktura štaba nudi niz prednosti u odnosu na dosadašnji štab. Novom strukturom bolje je rešeno pitanje grupisanja funkcija, raspodele nadležnosti, jedinstva komandovanja i upravljanja, a znatno je smanjen i broj veza. Tako se, naprimer, u pešadiskoj diviziji broj veza smanjuje od 34, po dosadašnjoj strukturi štaba, na svega 13, po novoj. Štab će biti u stanju da brže dejstvuje kako u pogledu taktičkih dejstava tako i obezbeđenja uopšte. Prepuštanjem odgovarajućih nadležnosti štabu, komandant će moći da se mnogo više koncentriše na svoj osnovni zadatak. Predložena struktura štaba, po mišljenju pisca, odgovorila bi efikasno zahtevima savremenog rata.

S. M.

NOVA DIVIZIJA MORNARIČKE PEŠADIJE SAD¹⁾

Sve pripreme u pogledu izmena i dopuna nove organizacione strukture mornaričke pešadije SAD završene su još septembra 1958 godine. Ovom je reorganizacijom divizija mornaričke pešadije pretrpela vrlo ozbiljne promene koje su, u izvesnoj meri, zahvatile i ostale sastave mornaričke pešadije (van diviziskog sastava), kao flotne snage mornaričke pešadije, i uticale na stvaranje novih udarnih formacija kao što su, naprimer, »brze desantne snage«.

Odmah po završetku Drugog svetskog rata mornarička pešadija SAD je, na osno-

vu bogatog ratnog iskustva, pojave atomskog oružja koje je u Japanu pokazalo svoje dejstvo, naglog razvoja ratne tehnike uopšte i, konačno, na osnovu iskustava rata u Koreji, pristupila svestranom izučavanju budućih dejstava. Pri tome su odlučnu ulogu igrali zadaci i obaveze koje su SAD preuzele po završetku rata kao vodeća sila Zapada, namena i zadaci mornaričke pešadije SAD kao prve udarne pesnice namenjene za brze intervencije u bilo kojem delu sveta, i, konačno, nastojanje da ove snage budu opremljene najmodernijim sredstvima i da dejstvuju po najnovijim gledištima vojne veštine kako bi odgovorile svojoj nameni.

Krajem 1955 godine posle niza ispitivanja u toku osam godina i izmena u oružju i sredstvima, izdala je komanda mornaričke pešadije SAD nova uputstva za vršenje desantnih operacija zasnovana na koncepciji korišćenja dvaju pravaca iskrcavanja. Jedan bi pravac bio dosa-

¹⁾ Prema podacima iz:

— The New Fleet Marine Force — R. B. Asprey — *U. S. Naval Institute Proceedings*, avgust 1959;

— New Marine Infantry Battalion — W. A. Wood — *Marine Corps Gazette*, maj 1959;

— The Marines' New Look — T. Mataxis — *Military Review*, februar 1959.

dašnji, tj. klasičan način iskrcavanja s mora, sa konvencionalnim (brodskim) sredstvima ali uz primenu rasturanja, a drugi iz vazduha, tzv. »vertikalni«, pomoću helikoptera. Ova koncepcija, prema tome, zadržava stari način upotrebe »desantnih odreda« sa brzim desantnim brodovima, menjajući ga utoliko što bi se jedan deo jurišnih talasa MP prevezio morem, tj. nosačima helikoptera, do na oko 50 nautičkih milja (oko 90 km) daleko od obale i zatim prebacivao helikopterima u dubini kopna na 15 pa i više kilometara. Ostale snage desantnog odreda iskrcavale bi se na način kako se to i do sad vršilo, tj. u jurišnim talasima i daljim ojačanjima u ljudstvu i tehnici. Smatra se da ova koncepcija omogućuje početne prodore na 70—80 km, pa i više, u dubinu kopna, a isto toliko i po širini divizijskog pojasa. Ona uz to daje veću moć udaru i pokretu na području dejstva, a, s druge strane, prilagođava se potrebama rasturanja.

Kako se iz iznetog vidi, problem korišćenja snažnih masovnih udara uz primenu rasturanja doveo je do izvođenja pomorskog desanta kombinovanim dejstvom s mora i iz vazduha. Pri tome, u prvoj etapi razvoja ove koncepcije helikopteri, preletajući organizovanu odbranu obalskog ruba i napadajući u prvom redu ključne tačke odbrane u pozadini, imaju zadatak da iskrcaju jedan deo prvih jurišnih talasa, a zatim da udaraju po pozadini odbrane na obalnom rubu. Po ovladivanju određenom prostorijom, stvaranju dezorganizacije, a po mogućnosti i dejstvom u pozadini branioca na obalnom rubu, došlo bi iskrcavanje daljih jurišnih talasa desanta pomoću plovnih desantnih sredstava, dalje pothranjivanje iskrcanog desanta živom silom i tehnikom. Ovom koncepcijom se dalje teži da helikopteri u potpunosti izvršavaju ulogu ranijih jurišnih talasa desanta, tj. da u potpunosti ovladaju određenim priobalskim mostobranom, a da svako dalje pothranjivanje desanta na tu osnovicu vrši avijacija.

Ozakonjenjem ovih izmena i dopuna u strukturi MP 1958 godine i stvaranjem izmenjene, nove divizije MP može se smatrati da je prva etapa u posleratnom razvoju završena i da će ona biti dotle na snazi dok niz daljih ispitivanja i uticaja novih oružja ne bude omogućio nova poboljšanja i izmene. Da bi se lakše moglo pratiti izlaganje ovih promena, potrebno je u najkraćim crtama izneti kako je or-

ganizovano komandovanje snagama MP u SAD.

Glavne snage predstavljaju tri divizije MP i tri vazduhoplovne divizije MP. Ove su snage usmerene u pravcu dva eventualna ratišta: Pacifika i Atlantika. Na ovim ratištima postoje mornarički komandanti kao »vrhovni komandant za Pacifik (odnosno za Atlantik)«. Oni na tom ratištu komanduju: flotom, mornaričkom avijacijom i mornaričkom pešadijom. Ova sredstva komandanta Pacifika (odnosno Atlantika) organizovana su u »snage«. Tako je MP organizovana u »flotne snage MP« koje u svom sastavu imaju 1—2 divizije MP, 1—2 vazduhoplovne divizije MP, snage za ojačanje u artiljeriji, oklopnim jedinicama, inženjeriji itd. Prema potrebi i zadacima organizuju se za svaku operaciju desantni odredi sastavljeni od svih potrebnih elemenata iz sastava snaga MP, vazduhoplovstva i flote, koje se po izvršenom zadatku, odnosno kad prestane potreba, vraćaju u svoj stari sastav (tj. MP u flotne snage MP).

Kako je u početku napomenuto, najkrupnije izmene izvršene su u divizije MP:

Opšte izmene. — Novoorganizovana divizija u stanju je da se u potpunosti prevozi vazdušnim putem, dok se njen borbeni deo može u potpunosti prevoziti helikopterima. Ranije brojno stanje od 21.000 ljudi smanjeno je na ispod 19.000 (tačnije 18.513). Diviziji su oduzeta teška oruđa i oprema i u zamenu su joj data nova koja ustvari povećavaju vatrenu moć. Brojno stanje štaba divizije povećano je radi potrebe uspostavljanja glavnog i rezervnog KM i stvaranja novog KM pozadine. Štabovi pukova i bataljona su smanjeni radi povećanja pokretljivosti.

Pešadija. — Pešadijske jedinice zadržale su podelu puk — bataljon — četa. Ovakva struktura objašnjava se ovim razlozima²⁾: »Komandant divizije treba da ima posredan štab (tj. štab puka) radi pogodnog komandovanja (i kontrole) sa svojih 9 bataljona u rastresitom poretku koji divizija usvaja u slučaju eventualnog rata nuklearnim oružjem; važnost pokretljivosti i noćnih dejstava zahteva, kod brzih pokreta i često promenljivih borbenih situacija, potrebu za dobro obučanim i pravilno rukovođenim bataljonima« — i dalje »Pošto je osnovni uslov uspeha u borbi — efektivna obuka — to odgovornost za obuku mora biti stroga, stalna i

²⁾ Marine Corps Gazette, april 1957.

jasno utvrđena. Mada je dopušteno da bataljoni mogu biti grupisani pod borbenom komandom tipa »komande za taktičke operacije«, ipak se može očekivati da će bataljoni koji su se zajedno obučavali pod komandom komandanta puka, dejstvovati kao efikasniji sastav na bojištu.

Ostale promene u jedinicama pešadije su sledeće:

— četvorna koncepcija četa (4 čete u bataljonu),

— uključivanje u bataljon bestrajzних oruđa 106 mm kao protivoklopnih sredstava,

— uključivanje u bataljon novih transportnih sredstava,

— izmene u vezi.

Četvorna koncepcija. — Prihvatanje četvorne koncepcije četa u bataljonu zasniiva se na povećanom stepenu obezbeđenja sa svih strana, tj. na uslovima atomskog rata, u kome je, zbog potrebe za rasturanjem, povećana osetljivost bokova i začelja bataljona. Kombinacija manevara za 4 čete omogućuje 5 osnovnih, pogodnih načina formacije.

Pravouga formacija zahteva upotrebu samo jedne polovine bataljona, pri čemu je svaka četa, u jednakim vremenskim razmacima, u stanju rezerve ili podrške zadržavajući uvek istu udarnu snagu. Pri operacijama dužeg trajanja, ova formacija osigurava jednovremenu popunu, snabdevanje i zamenu polovine bataljona onom drugom polovinom, dok pri učestalim napadima olakšava prelaz četa rezerve u napad kroz »liniju napada« uz održavanje iste jačine napada, što je u trojnoj подели bataljona nemoguće.

Formacija 3 čete napred, a 1 pozadi pogodna je pri upotrebi bataljona za osiguranje jer daje veće mogućnosti izviđanja i povećava širinu osiguranja, kao i postojanje rezerve. Upotrebljena u napadu ova formacija daje koncentraciju od 3/4 snage umesto ranije 2/3 pri trojnoj подели.

Formacija »epsilon« (Y) omogućuje korišćenje 2 čete za napad, sa jednom četom za neposrednu podršku, spremnom za trenutno dejstvo, i jednom četom u rezervi. Ova formacija povećava dubinu bataljona i pogodna je kad se bataljon u nastupanju još razvija, a situacija kod neprijatelja nije potpuno jasna.

Šelonišana formacija se može postaviti uredno ili ulevo, zavisno od toga sa koje se strane može očekivati prvi dodir sa neprijateljem. Omogućuje bataljonu manevar obuhvata u najkraćem vremenu,

a osim toga može se koristiti i za osiguranje.

Formacija »dijamant« predstavlja izrazito odbranbenu formaciju koja pruža podjednaku sigurnost sa svih strana.

Pored iznetih prednosti četvorna predela omogućuje odvajanje 1 čete radi zasebnog zadatka, uz zadržavanje — još uvek upotrebljive-trojne strukture bataljona. Ovo je od posebne važnosti pri dejstvima »vertikalnog« desanta, gde će zbog rasturenosti biti potrebno sve više odvajati streljačku četu od njenog bataljona. Ove potrebe obuhvataju: samostalna helikopterska dejstva, upotrebu bataljona pri odbrani mesta iskrcavanja na obali, posebne zadatke izviđanja i, konačno, osiguranje.

Smatra se da bataljon ovakvog sastava daje najpovoljnije rešenje i najveću udarnu moć koju traži savremeni rat od osnovne taktičke jedinice MP. Ovakav bataljon ustvari predstavlja kičmu »bataljonske grupe za iskrcavanje«³⁾, koja se načelno sastoji od bataljona pešadije, baterije teških minobacača, vođa pionira, protivoklopnog ONTOS voda, kao i odgovarajućih manjih pozadinskih delova i koja je sposobna kako za samostalna dejstva, tako i za dejstva u sastavu »pukovske grupe za iskrcavanje«.

Bestrajzna oruđa 106 mm. — Uključivanje 8 bestrajzних oruđa 106 mm (koja su postavljena na džipove) u sastav bataljona daje ovome dovoljnu snagu da može uništiti ili zaustaviti bilo koje oklopno vozilo. Pored taktičkih prednosti ova oruđa utiču donekle pozitivno i na moral bataljona, povećavajući osećanje sigurnosti kod ljudi, iako ova oruđa imaju i izvesnih nedostataka kao što su, naprimer, dejstvo vatrenih gasova unazad i stoga najčešća njihova upotreba samo na boku čete, kao i brzo otkrivanje ovih oruđa pri noćnim gađanjima.

Ova oruđa ulaze u sastav štabne čete (ier je ranija četa pratećih oruđa uklonuta). Pored toga, u sastavu ove čete nalazi se: vod minobacača 81 mm, odeljenje plamenobacača i odeljenje za specijalne zadatke (naoružano sa 11 mitraljeza i 8 raketnih bacača 89 mm).

U konačnom poređenju sa ranijim naoružanjem bataljona, on je umesto odu-

³⁾ Ovakva grupa, formirana za vežbe, sastojala se od 61 oficira, 1390 podoficira i vojnika; imala je 116 vozila i 108 radio-stanica.

zetih minobacača 60 mm sada dobilo 8 bestrzajnih oruđa 106 mm, 14 bacača raketa i 11 mitraljeza.

Nova transportna sredstva. — Glomazna vozila 2 $\frac{1}{2}$ i 3/4 tone, sa velikom siluetom, oduzeta su bataljonu i u zamenu mu je dat veći broj 1/4 tonskih vozila i t. zv. »mehaničkih mazgi«. To su vozila teška oko 400 kg, sa niskom siluetom, nosivošću oko 700 kg, brzinom od oko 40 km/čas, sa znatnom pogodnošću za vožnju po lošem terenu. Na ovaj način omogućuje se jednovremeno snabdevanje četa uz smanjen rizik pri snabdevanju jedinica u blizini linija fronta. Ova se vozila mogu, pored toga, koristiti i za patroliranje pri rasturanju, s obzirom da povećavaju mogućnosti dubljeg izviđanja i osiguranja, što pri rasturanju štedi ljudstvo, vreme i napor.

Izmene u vezi. — Radioveza je bila, a i ostaje u izvrsnom smislu, i dalje »bolna tačka« bataljona. Novi bataljon opremljen je dosadašnjim sredstvima čiji je broj povećan. Zbog dejstva na širem području nego ranije i veće samostalnosti četa, komanda bataljona će češće morati da ojačava četu bataljonskim, a vod četnim stanicama. Međutim, smatra se da problemi radioveze nisu u potpunosti rešeni, naročito s obzirom na mogućnost upotrebe na ispresecanom zemljištu, i da postojeća sredstva predstavljaju »potreban minimum« za dejstvo bataljona po novim koncepcijama.

Artiljerija. — Artiljerijski puk u diviziji izgubio je svoju raniju rušilačku moć na većim odstojanjima, ali je, s druge strane, dobio u ukupnom broju oruđa i sada ima 96 cevi umesto ranijih 72.

Divizionni neposredne podrške naoružani su minobacačima 105 ili 120 mm (po 24 oruđa) umesto ranijih haubica 105 mm. Divizion opšte podrške dobio je haubice 105 mm (24 oruđa) umesto ranijih haubica 155 mm. Ranija glomaznija transportna sredstva zamenjena su lakšim, i to vozila od 5 tona, 2,5 tonskim, a 2,5 tonska džipovima.

Sve ove izmene usledile su zbog potrebe da se divizija naoruža takvom artiljerijom koja može da se iskrca i podrži u borbi jurišne delove pešadije koji su rastureni mnogo više po dubini i širini nego što je to ranije bio slučaj. Uz to pešadija može da računa na neposrednu vazдушnu i podršku brodske artiljerije, i, najzad, na mogućnost pridavanja teške artiljerije iz sastava »flotnih snaga MP« kad se za to ukaže prilika. Što se tiče te-

hničkih poboljšanja treba istaći da je model haubice za bliska ostojanja poboljšana, da su baterije sada osamostaljene u organizaciskom i taktičkom smislu jer imaju sopstveno osmatranje, vezu i snabdevanje.

Upravljanje artiljeriskom vatrom je usavršeno. Sada svaka baterija neposredne podrške ima centar za upravljanje vatrom koji se normalno smešta uz KM bataljona. Komanda divizionna neposredne podrške je ujedno taktički i administrativni centar. Ona po potrebi uspostavlja svoj centar za upravljanje vatrom pri KM pešadije. Njoj je dodeljena minobacačka uloga i uloga taktičkog rasporeda vatre što je ranije izvodio artiljerijski puk. Ovo je učinjeno radi obezbeđenja veće brzine pri vatrenoj podršci.

Komanda artiljeriskog puka divizije dobila je u značaju. Ona je odgovorna za kontrabateriranje. Ona osigurava rezervno KM divizije u slučaju gubitka KM zbog atomskog udara. Najzad, ona komanduje jedinicama artiljerijske podrške koje nisu dodeljene divizionima.

Brodska artiljerijska podrška i podrška avijacije iz sastava MP (ili mornaričke avijacije sa nosača aviona) može znatno da ojača divizisku artiljeriju. No, pored toga, za daljna ojačavanja MP postoje još i jedinice artiljerijske podrške u sastavu »flotnih snaga MP« (to odgovara otprilike korpusnoj artiljeriji). Razlika u sastavu ove artiljerije u poređenju sa ranijom je u tome što su ove artiljerijske jedinice sada formirane u samostalne baterije — za razliku od ranije podele na divizione. Ovo je usledilo radi izmenjenih potreba MP u uslovima A-rata i potrebe za većom samostalnošću. Artiljerija »flotnih snaga MP« ima bateriju haubica 105 mm od 8 oruđa koja se mogu prenositi helikopterima, samohodnu bateriju topova 155 mm od 8 oruđa na guseničarima, bateriju raketa 318 mm *Little John* (4 bacača koji se mogu prenositi helikopterima) i samohodnu bateriju raketa 762 mm *Honest John* (od 4 bacača na kamionima). Obe ove baterije mogu koristiti nuklearna ili konvencionalna zrna. Štabna baterija koristi se za komandovanje i rukovanje pri angažovanju većih snaga, a štabna baterija zemaljske artiljerijske grupe za iste zadatke prilikom upotrebe 2 ili više baterija.

Oklopne jedinice. — Tenkovi su postali isuviše teški pri novim koncepcijama dejstva divizije MP, s obzirom da ona treba da se, po potrebi, u kompletnom sastavu, prebacuje i vazдушnim putem. Zatim se

smatra da projektili vazduh-zemlja i artiljerija u novom sastavu mogu sada da pruže efikasnu blisku podršku. Osim toga, tenkovi nisu dovoljno efikasni za borbu pri smanjenoj vidljivosti ili u mraku, tj. u borbi koja će se u budućem ratu češće primenjivati. I, na kraju, divizija može po potrebi uvek da bude ojačana tenkovima i teškim oruđima iz sastava »flotnih snaga MP«. Ovi razlozi su uticali da se tenkovi oduzmu diviziji. Uklanjanjem tenkova iz divizije nije se moglo dozvoliti da ona ostane bez protivoklopne zaštite i neposredne vatrene podrške pešadije. Uključivanje t. zv. *ONTOS* transportera u diviziju rešava efikasno oba ova problema. *ONTOS* vozila su mehanizovani transporteri sa 6 bestrznajnih topova 106 mm na svakom transporteru, dovoljnom pokretljivošću i malom težinom koja omogućuje vazdušno transportovanje. U sastavu divizije je protiv oklopni bataljon sa 3 *ONTOS* čete — u svemu 45 vozila. Treba napomenuti da se *ONTOS* vozilo može kompletno prebacivati samo avionom. Helikopter može prenositi samo bestrzajna oruđa, koja se skidaju sa *ONTOS* vozila i posle prebacivanja helikopterom ponovo montiraju na džip ili »mehaničku mazgu«.

Osnovni zadatak protivoklopnog bataljona je protivoklopna zaštita, a dopunski vatrene podrška pešadiji i izviđačkim jedinicama.

Raniji tenkovski bataljon uključen je sada u sastav »flotnih snaga MP«.

Inžinjerija. — Pošto su tenkovi izvučeni iz sastava divizije MP, ne postoji više potreba ni za glomaznom inžinjerikom opremom i teškim mostovima radi njihovog prevoza. Zbog toga je raniji inžinjeriski bataljon u diviziji zamenjen pionirskim bataljonom. On svojim sredstvima obezbeđuje taktičku i pozadinsku podršku jedinica divizije, a po potrebi ojačava se i sredstvima inžinjerije iz »flotnih snaga MP«.

Izviđačke jedinice. — Umesto ranije izviđačke čete, u diviziji sada postoji izviđački bataljon. Razlozi ovog povećanja su ustvari rezultat svega onoga što je dosad rečeno za nove koncepcije dejstva divizije MP. Prostorno razvučen, raspršen i krajnje pokretan rat zahteva automatski i povećano izviđanje. Izviđački bataljon je takvog sastava da se sav može prevoziti helikopterima. U tu svrhu u aviodiviziji MP, pri »lakom puku helikoptera«, postoji posebna »izviđačka eskadrila helikoptera«.

Zadaci izviđačkog bataljona su da obezbedi:

- izviđanje sa zemlje i iz helikoptera na vojišnoj prostoriji,
- bočno i začelno izviđanje,
- osmatranje bojišta uspostavljanjem i pogodnim raspoređivanjem osmatračkih stanica spuštenih helikopterom,
- sprečavanje neprijateljskog izviđanja.

Van divizije, a u sastavu »flotnih snaga MP«, postoji posebna izviđačka četa sa zadatkom daljnjeg izviđanja. Ona se sastoji od desantnog izviđačkog voda, koji je opremljen aparatima za podvodno disanje tipa *SCUBA*, koji uz ostale prednosti omogućuje ukrcavanje i iskrcavanje iz zaronjene podmornice; zatim od padobranskog izviđačkog voda i od padobranskog voda vodiča koji ima za zadatak da se iskrca na nekih 15 minuta pre predviđenog iskrcavanja helikopterima i da uspostavi vezu sa dolazećim helikopterima, navodeći ih na najpovoljnije tačke za spuštanje, stim da ih, pored toga, po potrebi, pomaže pri iskrcavanju i vatrom.

Pozadina. — Nove koncepcije o upotrebi i dejstvima divizije, a isto tako i znatne promene koje su usled toga nastale u organizaciji borbenih delova divizije, zahtevale su i neophodne promene u pozadinskim delovima, kako bi na taj način pozadina mogla da osigura sva traženja u pogledu efikasnog i pravovremenog materijalnog obezbeđenja i zbrinjavanja.

Linija snabdevanja je donekle izmenjena i ona sada direktno vodi iz divizije u bataljone, zaobilazeći pukove. Na taj način je omogućena veća pokretljivost štaba puka, a dobija se i u brzini snabdevanja. Zbog ovog razloga je jedan deo pozadinskog sastava puka prebačen u pozadinu divizije.

Raniji pozadinski puk sveden je na bataljon u cilju povećanja pokretljivosti i elastičnosti, a u njega su uključene jedinice ranijeg pozadinskog puka i ranijeg bataljona za obezbeđenje pozadinske podrške iskrcanim snagama, što je dovelo do uštede u ljudstvu i opremi. Četa lake podrške, koja se može prevoziti helikopterima, osim 10 vozila od 2 1/2 tone, obezbeđuje prvo snabdevanje i održavanje iskrcanih taktičkih elemenata divizije; četa srednje podrške daje glavnu podršku diviziji kao celini, dok čete podrške iskrcavanja vrše ulogu ranijeg bataljona za podršku iskrcavanja. Snabdevačke mogućnosti bataljona ograničene su na o-

bezbedenje potreba divizije u prvom periodu napada, dok se dalje snabdevanje obezbeđuje pozadinskim sredstvima »flotnih snaga MP«, preko pozadinskog puka.

Pošto su sa helikopterima transportne mogućnosti znatno povećane, to je i mototransportni bataljon doživeo izmene utoliko što je izgubio jednu autočetu kojom ga, po potrebi, mogu ojačati »flotne snage MP«. Broj vozila u autočetama je tako proračunat da obezbeđuje istovremeni prevoz dva bataljona pešadije.

Sanitetski bataljon po novoj formaciji ima četu kojoj spada u dužnost priprema i evakuacija ranjenika od stanica prve pomoći do prihvatnih stanica u diviziji. Daljna četa ima zadatak prihvatanja ranjenika od divizijskih stanica, ukazivanje pomoći i njihovo dalje otpremanje u pozadinu. Novina u sanitetskom bataljonu »flotnih snaga MP« je četa za masovnu evakuaciju, koja ima zadatak da deluje u području koje je doživelo atomski udar i to odmah. Ova četa ima u svom sastavu ljudstvo za kontrolu i rukovođenje radovima na području udara, za davanje najneophodnije lekarske pomoći i ljudstva za dekontaminaciju. Ona se može po potrebi i ojačati.

Kao što je to već u početku izneto, ovaj je prikaz sastavljen na osnovu članaka objavljenih u mornaričkim časopi-

sima SAD. Oni u priličnoj meri obiluju detaljima i ukazuju na to da su te promene nastupile iz sledećih razloga:

- uloge i zadataka koji se traže od mornaričke pešadije SAD,
- promenjenih uslova koje nameće nuklearni rat,

- prihvatanja »vertikalnog« iskrčavanja, sa tendencijom njegovog sve većeg uticaja na izvršenje pomorskog desanta,
- želje za stvaranjem takvih jedinica MP koje će biti u stanju da zadovolje i da se prilagode svim uslovima savremenog ratovanja,

- stečenih iskustava u poslednjem ratu i posleratnim intervencijama,

- tehničkih usavršavanja na polju naoružanja i opreme i tehničkih mogućnosti SAD.

Očigledno je da se nove koncepcije zasnivaju na uslovima vazdušne prevlasti u toku dejstava MP. Međutim, s druge strane, način izlaganja u pomenutim člancima daje utisak izvesnog ubeđivanja. Izgleda da postoje neka neujednačena gledanja na pojedine promene, bilo da se radi o sastavu MP ili KoV u SAD, pa da je i na ovaj način trebalo, po završenoj reorganizaciji, dati neka objašnjenja o neophodnosti i opravdanosti promena.

M. I.

Artiljerijski potpukovnik **Enco Fasanoti**

PROTIVMINOBACAČKA DEJSTVA

U članku pod gornjim naslovom¹⁾ pisac potseća da su, prema nezvaničnim statističkim podacima, gubici od minobacačke vatre na pojedinim frontovima u Drugom svetskom ratu iznosili i do 70%, i da su protivminobacačka dejstva već tada dobila naročito značaj. Zbog toga su ona vrlo često predmet taktičkih razmatranja u italijanskim vojnim časopisima, kao i uobličavanja tih razmatranja u pravilske odredbe. Iako protivminobacačka dejstva zauzimaju važno mesto u okviru celokupne vatre neke jedinice, ne može se, po mišljenju pisca, tvrditi da su ona dosada, ni organizacijski, ni kao taktički postupci,

bila jasno i precizno određena. Kao razloge za to on navodi sledeće činjenice:

a) Često se gubi iz vida da za protivminobacačka dejstva nisu važna pojedinačna gađanja kojima se, s vremena na vreme, gađa jedan ili grupa otkrivenih minobacača, već sistematska vatra sa jasno određenim taktičkim ciljem — neutralisanje ne samo uočenih minobacača, već i onih koji će se postepeno u toku boja otkrivati.

b) Težnja za preteranom centralizacijom u pogledu kontrole pomenutih vatre-nih dejstava na određenom stepenu komandovanja ide na uštrb brzine kojom ih treba izvoditi. S druge strane, ako bi ova kontrola bila uvek decentralizovana, moglo bi se desiti da do onog ko gađa i ne dođu svi podaci koji raznim kanalima pristižu višoj komandi.

* ¹⁾ Ten. col. a. Enzo Fasanotti, L'azione contromorta. *Rivista militare*, Italija, jul-avgust 1959.

17

c) Povezivanje protivminobacačkih dejstava sa kontrabatiranjem ne ispada uvek korisno, jer može navesti na pomisao da su to teška i spora gađanja, što niukom slučaju nisu karakteristike protivminobacačke vatre.

d) Načelno ne treba zasnivati protivminobacačka dejstva na sredstvima koja su samostalna kako u pogledu komandovanja, tako i u pogledu dejstva. Ovo zato da se ne bi išlo suviše u širinu u raspoređivanju sredstava veze.

U vezi s tim pisac iznosi svoje mišljenje o karakteristikama organizovanja i načelima protivminobacačkih dejstava. Da bi mogao izvući određene zaključke, on najpre govori o sličnostima i razlikama između protivminobacačkih dejstava i kontrabatiranja. I jedna i druga se izvode kako u napadu tako i u odbrani i imaju isti cilj: učutkati što je moguće duže neprijateljeva oruđa koja najviše ugrožavaju pešadiju — artiljeriju, prvenstveno poljsku, i minobacače srednjeg kalibra. Kad je u pitanju kontrabatiranje, onda se ponekad može očekivati i uništenje neprijateljevih oruđa, dok kod protivminobacačkih dejstava dolazi u obzir samo neutralisanje. U grubim crtama je organizacijska šema i jednih i drugih dejstava ista: postoje informativni organi koji prikupljaju i prenose podatke o ciljevima, zatim, centralni organ komandovanja koji obrađuje te podatke, procenjuje ciljeve i naređuje dejstvo i, na kraju, izvršni organi koji se mogu ili pridati, ili upotrebiti centralizovano. Razlike su mnogobrojne i pisac iznosi neke od njih:

a) Dejstva se organizuju u diviziji i korpusu, a ostvaruju po različitim kriterijima. Kontrabatiranjem se toku više stalni ciljevi, što nije slučaj kod minobacača.

b) Kontrabatiranje se može, delimično ili potpuno, zasnivati na stavu iščekivanja, dok je kod protivminobacačkih dejstava najvažnija brzina akcije pošto su ciljevi veoma nestalni.

c) Kontrabatiranje dobija izrazito različite karakteristike zavisno od toga da li su dejstva u celini ofanzivna ili defanzivna. U prvom slučaju se napadačeva artiljerija mora izboriti za vatrenu nadmoćnost i neprikidno je odžavati. U drugom slučaju će na nišanu biti samo protivnikove baterije koje nanose najviše gubitaka pešadiji. Kod protivminobacačkih dejstava, međutim, ne postoji osetljiva razlika između napada i odbrane — ona se uvek izvode munjevitim gađanjem protivnikovih vatrene izvora.

d) Kontrabatiranje se može izvoditi i avijacijom, na čije se dejstvo u tom slučaju nadovezuje artiljerijska vatra, bilo u cilju rasterećenja, bilo radi nastavljanja neutralisanja započetog avijacijom. Kad je, pak, reč o protivminobacačkim dejstvima, avijacija dolazi u obzir uglavnom za otkrivanje ciljeva.

Kontrabatiranje se organizuje po dubini na oko 10 km od linije dodira, a po širini koliko iznosi i korpusni sektor. Dubina zone za protivminobacačka dejstva je manja od polovine ovog prostora, a široka je kao i front divizije. Na toj se površini ne može izdvojiti nijedan deo zemljišta na kome se ne bi mogli naći vatreni položaji minobacača.

e) I u pogledu sredstava, odnosno načina otkrivanja ciljeva, postoje vidne razlike. Tako, naprimer:

— određivanje pravca po blesku dolazi u obzir samo kod kontrabatiranja, dok kod protivminobacačkih dejstava ne (zbog slabijeg plamena);

— fonotelemetrija se primenjuje kod kontrabatiranja, dok se pomoću nje minobacači mogu otkrivati samo ako su joj stanice isturene što više prema neprijatelju;

— zbog male brzine zrna radar je pogodniji za otkrivanje minobacača nego baterija;

— dešifrovanje aerofotosnimaka je korisnije kod kontrabatiranja zbog pomenute veće stalnosti ciljeva, kao i zbog težeg maskiranja artiljerijskih vatrene položaja, prilaznih puteva, kamiona u sastavu artiljerijskih jedinica itd.

— izviđanjem iz vazduha više se mogu koristiti artiljerijske jedinice nego minobacačke iz istih razloga kao i kod aerofotosnimaka. Pored toga, vatrene položaje artiljerije obično štite protivavionska oruđa čija vatra takođe privlači pažnju izviđača na artiljeriju;

— osmatranjem sa zemlje lakše se utvrđuju glomazni ciljevi koji, sem toga, ređe menjaju mesto, te je i ono pogodnije za kontrabatiranje nego za protivminobacačka dejstva;

— proučavanje kratera stvorenih eksplozijom daje više elemenata za ocenu pravca i ostojanja ako je reč o minobacačkoj nego o artiljerijskoj granati.

Cilj protivminobacačkih dejstava je utvrđivanje položaja i neutralisanje ili uništenje protivnikovih minobacača, eventualno, ukoliko se mogu dostići, sredstava za lansiranje lakih raketa čije su mnoge karakteristike slične minobacači-

ma. Ona mogu imati i karakter preventivne akcije, ali se pretežno izvode za vreme boja i u tešnjoj povezanosti s njim nego kontrabatiranje.

Minobacačka dejstva će preovlađivati na ispresecanom zemljištu. Zato pisac potseća na sledeće osobine minobacača:

— balističke, koje omogućuju gađanje i duboko zaklonjenih ciljeva;

— veliku jačinu svakog pojedinog udara, veću u poređenju s artiljeriskim oruđem istog kalibra;

— malu težinu oruđa koja mu omogućuje veliku pokretljivost;

— jednostavnost, čime mu je obezbeđena neprekidna efikasnost;

— dovoljnu preciznost za gađanje relativno malih ciljeva.

Kada se imaju u vidu osobine, onda se lakše mogu sagledati zahtevi kojima protivminobacačka dejstva moraju da udovolje. Pisac te zahteve formuliše ukratko ovako:

a) Dejstva se, pre svega, moraju izvoditi sličnim oruđima koja imaju dovoljno krivu putanju, domet bar toliki da mogu dostići neprijateljeva oruđa u borbenom poretku bataljona ili taktičkih podgrupa, snagom udara toliku da nadoknade nedovoljnu preciznost, mogućnost grupnog gađanja radi neutralisanja izvesne prostorije na kojoj ciljevi nisu pojedinačno utvrđeni, kao i da, u određenim granicama, učestvuju u manevru vatrom.

b) Vatra se mora sručiti na cilj brzo i tačno. Ukoliko je to potrebno, treba je uskladiti s vatrom ostalih sredstava. Ovo se može postići stvaranjem takve organizacije koja će omogućiti da prva intervencija vatrom bude brza i dovoljno snažna; koja će raspolagati takvim sistemom osmatranja i takvim sredstvima veze koji će joj omogućiti pravovremeno otvaranje vatre i njeno trajanje sve dok to bude potrebno; koja će biti izrazito gipka u pogledu broja jedinica koje mogu intervenirati.

c) Pošto se na bojištu sve radi u interesu pešaka-boraca, potrebno je i oruđa namenjena za protivminobacačka dejstva uklopiti u sistem vatre kojom se podržava pešadija, kako bi se vatrom minobacača pojačala vatra poljske artiljerije za podršku, a istovremeno obezbedilo učešće dela artiljerije u protivminobacačkim dejstvima.

Kad je reč o organizaciji vatre, koju karakteriše više nepredviđeno nego planirano gađanje, a takva su protivminoba-

cačka dejstva, treba se, po mišljenju pisca, pridržavati sledećeg:

— izabrati takav borbeni poredak oruđa koji će omogućiti tučenje čitave širine i dubine zone sa koje bi protivnikovi minobacači mogli ugrožavati trupe; određivanje unapred te zone nije teško kad se znaju balističke osobine protivnikovih minobacača i osnovni pravci sopstvenih taktičkih dejstava;

— ostvariti najpogodnije uslove za najveću brzinu intervencije, koja se postiže ako je proces »javljanje — odluka — dejstvo« što kraći. Skraćivanje pomenutog procesa uslovljeno je dobrim delom time da obaveštenja što pre stignu do komandanta koji odlučuje o dejstvu. Javljanje može biti odozdo i odozgo. U prvom slučaju nametaće se pretežno nepredviđena, a u drugom planirana gađanja.

Kad govori o najpogodnijem borbenom poretku, pisac deli oruđa koja mogu učestvovati u protivminobacačkim dejstvima na tri kategorije: u prvoj su oruđa čija je osnovna namena protivminobacačko dejstvo — to su grupe teških minobacača kalibra 120 mm; u drugoj su oruđa čiji je jedan od glavnih zadataka protivminobacačko dejstvo — to su oruđa pukovske čete kalibra 107 mm; treću sačinjavaju oruđa koja mogu dobiti zadatak da dejstvuju protiv minobacača, ali normalno imaju druge zadatke — tu spada sva poljska artiljerija i, ponekad, avijacija.

Očigledno je da se raspored lake artiljerije ne može potčiniti zahtevu za protivminobacačko dejstvo. To se, do izvesne granice, može učiniti s minobacačima kalibra 107 mm. Dakle, skelet protivminobacačke vatre mogu da čine samo teški minobacači. Njih dopunjuju minobacači kalibra 107 mm, a artiljeriska oruđa dejstvovaće tek na zahtev, s vremena na vreme. Komanda zadužena za organizovanje protivminobacačkih dejstava moraće, prema tome, da odredi samo raspored teških minobacača. Raspored lakih minobacača će samo sugerirati, a na osnovu rasporeda divizijske artiljerije uzeće podatke o njenim mogućnostima za protivminobacačko dejstvo.

Pisac potom iznosi svoje mišljenje o najpogodnijem načinu organizovanja protivminobacačkih dejstava i daje dve varijante. Po prvoj bi se ona organizovala na nivou taktičke grupe (u napadu) ili puka (u odbrani), a po drugoj kod komande divizijske artiljerije. U prvom slučaju potrebno je da onaj koji organizuje

ova dejstva raspolaže odgovarajućim oruđima, da ima izvesnu samostalnost u odlučivanju, da ova dejstva može uklopiti u masu divizijske vatre i da može zahtevati vatru ostalih sredstava posredstvom komandanta divizijske artiljerije. Pošto pulkovske čete 107 mm, kao što je već rečeno, ne mogu da čine osnov protivminobacačke vatre, potrebno je taktičkoj grupi ili puku pridati baterije minobacača 120 mm ili ih, pak, njima podržavati. Komandir baterije bi tada bio »komandant« celokupne protivminobacačke vatre taktičke grupe, odnosno puka. Na njegovom komandnom mestu trebalo bi da se nalaze najmanje dva oficira: jedan zadužen za gađanja, a drugi za prijem obaveštenja. Pisac misli da bi ova varijanta mogla da zadovolji jer omogućuje veliku efikasnost protivminobacačkih dejstava.

Kod komande divizijske artiljerije postoji protivminobacačka sekcija koja, ustvari, vrši samo funkciju informisanja i planiranja. Pisac, međutim, smatra da bi bilo mnogo bolje kad bi ta sekcija u okviru divizije postala pokretačka snaga protivminobacačkih dejstava u celini, da ona raspoređuje oruđa, organizuje osmatranje, naređuje dejstvo neposredno potčinjenih oruđa i po potrebi zahteva vatru divizijske artiljerije i ostalih sredstava. Po njegovom mišljenju, to bi se organizacijski moglo sprovesti bez većih teškoća i on u tom smislu daje izvesne predloge. Pre svega, sekcija bi morala da preraste u »divizijsku komandu protivminobacačkih dejstava« koja bi bila povezana sa komandama minobacačkih baterija koje bi sačinjavale »protivminobacačke ko-

mande sektora«. Dužnosti komandanta divizijske komande protivminobacačkih dejstava bile bi: da organizuje objedinjeno dejstvo na celom divizijskom sektoru, da nadzira planiranje dejstva, da obezbeđuje sadejstvo između baterija pojedinih zona kada je to moguće, da zahteva intervenciju ostalih sredstava divizije, da obezbeđuje i prati informativnu aktivnost kako odozdo navise, tako i odozgo naniže da se brine o snabdevanju municijom, da zahteva upotrebu izviđačkih aviona ili helikoptera za osmatranje i da naređuje učestvovanje minobacača u opštoj masovnoj vatri divizije.

U zaključku pisac ističe da bi za stvaranje efikasne protivminobacačke organizacije, u svakom slučaju, trebalo:

a) raspolagati znatnim brojem grupa i baterija minobacača kalibra 120 mm koje bi pretstavljale stalnu osnovu protivminobacačkih dejstava;

b) tako organizovati komande grupa i baterija minobacača 120 mm da mogu ispunjavati organizacijske i komandne funkcije u pogledu protivminobacačkih dejstava u okviru divizije i taktičke grupe;

c) staviti komandama na raspolaganje potrebna sredstva veze, kako bi ove mogle ispuniti ulogu »pokretačkih centara« protivminobacačkih dejstava;

d) težiti tako gipkoj organizaciji koja bi obezbedila, s jedne strane, efikasnost i brzinu protivminobacačkih dejstava, a, s druge, uključivanje tih vatrenih sredstava u izvršenje zadataka, po opštem planu vatre, jedinice koja se podržava.

Seš

General Paolo Supino

RAZMIŠLJANJA O KONCENTRACIJI MOĆI¹⁾

U ovom članku pisac razmatra pojam i sadržaj »koncentracije moći«, odnosno operaciju u uslovima eventualnog nuklearnog rata, kod koje se, po njegovom mišljenju, više ne može govoriti o koncentraciji snaga (ljudstva i sredstava) u ranijem smislu tog pojma, već o koncentraciji moći.

¹⁾ I riflessi operativi della concentrazione di potenza, generale Paolo Supino, *Revue Militaire Générale*, Francuska, mart 1960.

Koncentracija moći — važan taktički faktor. — Operativna aktivnost u ratu oduvek je imala za cilj da se ostvari potrebna koncentracija snaga, koja je kroz istoriju najpre bila izražena u silini udara, a zatim sve više u jačini vatre, s ciljem da se na određenoj prostoriji postigne uništenje ili bar dezorganizacija neprijateljskih snaga. Zahtevala se i još uvek se traži što intenzivnija akcija, koja se može ostvariti brzim uzastopnim dejstvima — dok se ne postigne određeni zadatak. Ova se dejstva često, usled brzog

razvoja događaja i nepotpunog poznavanja situacije kod protivnika, pa i kod sopstvenih snaga, svode samo na pokušaje rešenja zadatka.

Najbitniji uslov u cilju postizanja uspeha sastoji se u planiranju i ostvarenju najcelishodnijeg skupnog dejstva posebnih akcija koje, prema potrebi, treba ojačavati i sprovesti sve do postignuća željenog rezultata.

Pisac smatra da nije suvišno analizirati način upotrebe moći, kao i njene osobine, što njenoj koncentraciji treba da obezbedi funkciju najznačajnijeg taktičkog faktora. Danas nije više aktuelna izreka »udaraj što jače i pouzdaj se u sreću«, već ovoj analizi treba pristupiti sa daleko većom oprežnošću, zbog velike složenosti savremenih ratnih dejstava. Stoga je potrebno razmotriti najcelishodniji način za ostvarenje »koncentracije moći«, kao i njegovo usavršavanje.

Pisac naročito ističe da analiza »koncentracije moći« prethodno predstavlja osnovu za pravilno razumevanje posledica napreda naoružanja i njegove evolucije u budućnosti, a pored toga ona pruža i dosta solidan kriterij za ocenu efekata koje od savremenog naoružanja treba očekivati u novim uslovima.

Raniji pojam »koncentracija snaga« promenio je svoje značenje. U prošlosti se ta koncentracija postizala sredstvima koja su davala odgovarajuću snagu, a danas se ona postiže koncentracijom efekta koju omogućuju odgovarajuća sredstva. Suvišno bi bilo tvrditi, podvlači pisac, da princip »mosovnosti«, čime se ranije želela postići potrebna koncentracija snaga, sada gubi svoj značaj, u doba kada se od koncentracije »masa« prelazi na koncentraciju »moći«. On dalje tvrdi da to još ne znači potpuno napuštanje koncentracije snaga, jer koncentracija moći, ustvari, zahteva isto tako izvesne postupke (izražene u zauzimanju borbenog poretka) koji bi se mogli izjednačiti sa koncentracijom snaga (sredstava), mada su oni tehničke, a ne taktičko-operativne prirode.

Danas se koncentracije izražavaju postignutim efektima, a ne brojem (količinom) sredstava. One su na putu da postanu novi taktički faktori koji su u stanju da isključe one ranije i da možda, u bliskoj budućnosti, postanu isključivi.

Nalazimo se, po mišljenju pisca, u prelaznom periodu, kada se ovaj prelaz naglo vrši. Misaoni (teorijski) proces je dosta spor zbog toga što se konvencionalno naoružanje još uvek primenjuje, i to u

širokim razmerama, a moderno naoružanje se tek postepeno afirmira.

Zauzimanje borbenog poretka gubi tako svoj raniji značaj jer je, u uslovima velike rastresitosti i postojanja brzopokretnih jedinica, njegovo zauzimanje olakšano.

Osnovne karakteristike koncentracije moći. — Pisac smatra da se danas može slobodno tvrditi da je efikasnija ona koncentracija kojom se, pri postojanju manjeg broja sredstava, ostvaruje veća moć. Do ovog zaključka se došlo nastavlja pisac, tek pošto je postalo jasno da se koncentracijama moći postižu značajni efekti i u taktičkim okvirima i pošto je utvrđena mogućnost njihovog lakog ostvarenja prilikom manevra i koncentracije uopšte.

Kod koncentracije moći se ne postavlja problem zasićenosti prostora, pošto ona ne traži onaj prostor i ono vreme koji su potrebni pri promeni elemenata borbenog poretka snaga i sredstava u konvencionalnim uslovima, koji su, ponekad, zahtevali od nekoliko nedelja do nekoliko meseci. Naprotiv, koncentracije moći su brže i pravovremene, pa mogu relativno lako da postignu vrlo veliku efikasnost.

Pronalazak nuklearnog naoružanja predstavlja, verovatno, kulminaciju jednog procesa u razvoju naoružanja uopšte, koji je već kod klasičnog naoružanja postigao zavidne rezultate. Stoga postupci u eventualnom nuklearnom ratu ne predstavljaju nešto potpuno novo i suprotno koncepcijama i merama koje su razmatrane i preduzimane pri koncentraciji snaga klasičnog tipa. Koncentracije moći mogu imati odlučujući efekat samo ako su im stavljena na raspolaganje sredstva velikih mogućnosti, čiji domet iznosi više desetina kilometara u taktičkim okvirima, koja su u stanju da razviju operacije originalnih karakteristika i vanredne efikasnosti.

Operacije u cilju koncentracije moći. — Osnovne karakteristike koncentracije moći, kao posledice uvođenja savremenog naoružanja, koja određuje tok i daje opšti izgled razvoju operacija, bile bi: pojačana važnost pojedinačnih akcija (dejstava), velika pokretljivost u izvršenju zadataka, velika efikasnost sredstava, pa prema tome i izvođenja operacije u celini.

Pri govoru o sredstvima (tenkovi, projektili, avioni) posebno treba istaći značaj vazdušnodesantnih jedinica, koje mogu biti upotrebljene na velikim udaljenjima od fronta i u pozadini neprijatelja, zahvaljujući naoružanju velike moći

kojim su snabdevene i koje omogućuje izvođenje složenih operacija velikih razmera.

Moderno naoružanje omogućuje brzu koncentraciju vatre na bilo koju tačku operativnog prostora, što dovodi do proširenja »fronta« — ukoliko se još može govoriti o njemu. Dimenzije operativnog prostora se povećavaju i iznose 200—300 km po frontu i dubini za sredstva KoV, a još 2—3 puta više od toga kada je reč o avijaciji i projektilima za sadejstvo sa KoV.

Velika prostranstva olakšavaju izbor rejonu na koje će se izraziti koncentracija moći, ali će taj izbor najčešće pasti na one rejone — pravce u kojima se borbeno sredstvo Kov lakše prilagođavaju i u kojima se lakše ostvaruje sadejstvo sa avijacijom.

Pisac je mišljenja da će se, verovatno u bliskoj budućnosti, — pomoću oruđa u ograničenom broju ali velike moći, koje bi bilo postavljeno na granicama operativnih zona, pri čemu se mora voditi računa i o mogućnostima manevra, — moći ostvariti apsolutna nadmoćnost nad veoma velikim prostorom.

Novi operativni postupci. — Operacije će se izvoditi kombinovanom upotrebom kopnenih i vazduhoplovnih snaga, uključujući tu i vazdušne desante. Te će snage biti upočetku raspoređene na ivicama (granicama) operativnih zona kako bi bile u mogućnosti da koncentrišu svoje dejstvo vatrom i pokretom na bilo koji pravac. Početna grupisanja, mada značajna, veoma su nestalna, pa treba voditi računa o mogućnostima nanošenja jakih udara, i to na prvi zahtev, po bilo kom cilju.

Logično se može pretpostaviti, ističe pisac, da će se razvoj operacije morati silom prilika prilagođavati novonastalim situacijama, što će se prvenstveno ogledati u dejstvu po najvažnijim elementima borbenog poretka, tj. po onim rejonima odakle neprijatelj dejstvuje, kako bi se njegova aktivnost paralisala i njemu nametnula sopstvena volja.

Ponekad postoji mogućnost da se, posle prvog udara, protivnik odrekne odlučujuće bitke u očekivanju da izabere pogodnije uslove (momenat) za nju. Ovakvi postupci, po mišljenju pisca, imaju za cilj da dovedu glavne snage protivnika do »udara u prazno«, ali se oni mogu prime-

njaviti samo kada se raspolaže velikim operativnim prostorom.

Najverovatnije je da će u operacijama obe strane, prvenstveno, težiti da najenergičnije udare najmoćnijim sredstvima po najvažnijim elementima borbenog poretka. Obe će strane biti prinuđene da izbegavaju odlučujuća rešenja i da u potpunosti koriste mogućnosti pomeranja (premeštanja) svojih snaga. Za ovakav manevar potrebna je velika spremnost, tj. osobina kojom treba da se odlikuju svi komandanti. Očigledno je da će uspeh biti na strani onoga koji bude umeo da se bolje pripremi i bolje predvidi razvoj operacije. Sada je više no ikad ranije potrebno, ističe pisac, izvršiti racionalnu pripremu i razviti što veću aktivnost kako u teoriskom tako i u praktičnom pogledu.

Neka važna gledišta (postavke) modernog ratovanja (naprimer, pitanje koncentracije i grupisanja snaga) danas su pristupačnija i prihvatljivija nego što su to bila u Drugom svetskom ratu.

Novo konceptije olakšavaju rešavanje problema koji se postavlja pred pojedine vidove oružanih snaga i koji postaju sve sličniji i ujednačeniji. Razlike u zadacima pojedinih vidova, pa i rodova, uvođenjem nove tehnike postepeno nestaju. Ovo se naročito uočava u kopnenim i vazdušnim operacijama. Ove se operacije sada sve više vode tehnikom (sa odgovarajućim stručnim kadrom), a sve manje ljudstvom.

U tehničkom (»mašinskom«) ratovanju pitanje uticaja »morala« mase, po mišljenju pisca, možda je već prevaziđeno. To pitanje morala je veoma osetljivo i nikad se sa tačnošću ne može predvideti njegovo dejstvo, s obzirom na mnogobrojne faktore koji na njega, u raznim situacijama, utiču. Tehnika, naprotiv, ima svoje određene mogućnosti i ovim uticajima podleže u daleko manjoj meri, pa i tada se te negativne strane, uglavnom, nadoknađuju snažnijim dejstvom novog oružja.

Pri sadašnjem stepenu nauke i tehnike naročito se podvlači značaj tehnike, njenog napretka i efekata koncentracije moći. Zbog svega toga se i budući izgled operacija naročito ističe u sadašnjoj fazi razvoja vojne nauke.

IZIŠLO IZ ŠTAMPE

ČASOPISI

VOJNI GLASNIK

Br. 4/1960

General-major Milan Pavlović: *Borbena obezbeđenje i protivoklopna odbrana*

U članku se analizuje borbena obezbeđenje u poslednja dva svetska rata, kao i u posleratnom periodu, i dokazuje postavka da ono tesno zavisi od karaktera i načina dejstva glavnih snaga i od toga kakvim su borbenim sredstvima te snage opremljene. S obzirom na radikalne izmene koje su nastale u načinu dejstva i sredstvima, pisac iznosi svoje mišljenje o nekim bitnim pitanjima u vezi s temom članka.

Potpukovnik Alija Lošić: *Primena nastavnih metoda i sredstava u nastavno-obrazovnom radu*

Članak pretstavlja obrađena iskustva sa seminarara na kojem su uz pomoć odgovarajućih stručnjaka ispitivani metodi, mogućnosti primene i principi upotrebe raznovrsnih nastavnih sredstava u savremenom nastavno-obrazovnom radu sa odraslima.

Pored ovih »Vojni glasnik« donosi i sledeće članke:

Majori Gvozden Vuković i Stanko Delač: *Gađanje noću streljačkim naoružanjem*

Pukovnik Šefket Hasandedić: *Taktička obuka pozadinskih jedinica*

Kapetan I klase Ljubiša Đorović: *O kompleksnoj obuci u bateriji zemaljske artiljerije*

Potpukovnik Stevo Vujnović: *Ostupna dejstva oklopnih jedinica*

Potpukovnik Pero Grubačević: *Artijeriska gađanja tenkova sa osmatranjem pomoću ogleдала*

Kapetan Slobodan Dundić: *Izrada zaklona za oruđa i sprave pav baterije 94 mm*

Potpukovnik Vladimir Timčenko: *Primena infracrvenih uređaja u inženjerskom izviđanju*

Kapetan I klase Milorad Šaulić: *Korišćenje mesnih sredstava za dekontaminaciju*

Major Aleksandar Nikolić: *O primeni kratke baze i pomoćne osnovice u topografskim radovima*

Potpukovnik Aleksije Pljevaljić: *Obuka vojnika jedinica veze u drugoj godini službe*

Kapetan I klase Obrad Dinić: *Tablice gađanja za bestrajni top 75 mm*

U rubrici »Iz Narodnooslobodilačkog rata« potpukovnik Radovan Panić piše: *Sećanje na narodnog heroja Dušana Vukasovića-Diogena*

Rubrika iz »Inostranih armija« donosi tri prikaza i taktičko-tehničke i druge novosti.

VOJNI GLASNIK

Br. 5/1960

Pukovnik Spasoje Vojinović: *Zasede*
Pisac najpre objašnjava kad, na kojem mestu i u kojim taktičkim radnjama je moguće organizovati zasede. Kao najizrazitiji primer ističe zasede u dubokoj neprijateljevoj pozadini. Taj vid zasede detaljno je obrađen u članku.

Potpukovnik Milorad Bjelić: *Upotreba oklopne čete u odbranbenim dejstvima*
Razmatrajući osnovna pitanja kao: mesto i ulogu oklopne čete u odbranbenim dejstvima, organizovanje, uređenje i izvođenje odbrane, pisac se zadržava na obradi izvesnih detalja koji nisu predviđeni pravilskim odredbama.

U ovom broju »Vojni glasnik« ima i prigodnu rubriku povodom petnaestogodišnjice završnih operacija u kojoj su objavljeni prilozi pukovnika Milisava Nikića: *Na kraju ratnog puta*, general-majora Dimitrija Vojvodića: *Poslednji obruč*, i majora Anta Rosija: *Na prilazima Trstu*.

Sam pomenutih »Vojni glasnik« donosi i ove članke:

Potpukovnik ing. Miljko Đurić: *Proizvodnja i primena atomskog oružja*

Pukovnik Zdravko Kolar: *Istoriska građa u moralnom vaspitanju vojnika*

Potpukovnik Mileta Vukadinović: *Gađanje pištoljem bez nišanjenja*

Kapetan I klase Mladen Komarski: *Obuka budućih komandira odeljenja u jedinicama veze*

Potpukovnik Mihailo Oljača: *O artiljeriskom gađanju noću*

Kapetan I klase Jovan Dragojević: *O minijaturnom protivoklopnom poligonu*

Kapetan Bogdan Perić: *Obuka u poznavanju vazduhoplovstva u pav jedinicama*

Kapetan I klase Josip Kufrin: *O uglu kursa pri gađanju oklopnih vozila*

U rubrici »Prikazi novih knjiga« pukovnik dr. Aleksandar Mezić piše o knjizi *Sanitetska služba u partizanskim uslovima ratovanja* od Dr. Đorđa Dragića, a pukovnik Stojan Korać o knjizi *Ishrana od intendantskog pukovnika Vukašina Ilića*.

Rubrika »Iz inostranih armija« donosi tri prikaza i taktičko-tehničke i druge novosti.

VAZDUHOPLOVNI GLASNIK

Broj 2/1960

General-major avijacije Enver Čemalović: *Savremena vazduhoplovna tehnika i neka pitanja njene upotrebe u budućem ratu*

Pisac se ukratko osvrće na vrhunska oružja savremenih taktički najopremljenijih armija i to nuklearna oružja, raketo naoružanje i vazduhoplovstvo, a zatim iznosi svoje mišljenje o odnosu pojedinih vrsta vođenih projektila i aviona koje ti projektili ugrožavaju, kao i o razvoju tog odnosa u budućnosti.

Vazd. tehn. pukovnik ing. Slobodan Kručićanin: *Problem međuplanetarnog letenja*

U članku se najpre obrađuje pitanje kosmičkog leta uopšte, zatim se prelazi na sredstva za podizanje veštačkih tela u orbit i sredstva za kosmički let.

Potpukovnik avijacije Jan Janez: *Neka aktuelna pitanja vizuelnog izviđanja iz vazduha*

Osnovno pitanje koje se obrađuje u članku je odnos vizuelnog prema ostalim načinima izviđanja iz vazduha. Pored toga, pisac se dotiče i nekih pitanja organizovanja i izvršenja vizuelnog izviđanja ukazujući na zahteve koji se u tom pogledu nameću obuci kako jedinica, tako i neposrednog izvršioca — izviđača.

Casopis donosi i ove članke:

Major avijacije Dragoslav Janković: *O proceni protivdejstva LPAA — proračun vatrenih mogućnosti*

Major avijacije — pilot Veljko Plješćić: *Manevar iskakanja na potrebnu visinu*

Vazd. tehn. pukovnik Miro Boras i pukovnik avijacije — pilot Stevan Roglić: *Uređaji za lansiranje vođenih projektila (nastavak)*

Pukovnik avijacije Hivzo Malohodžić: *O nekim problemima impulsne radarske tehnike*

Potpukovnik avijacije Anton Požeg: *Neka novija dostignuća elektronike u PVO*

Kapetan I klase avijacije — pilot Momčilo Josipović: *Proračun vetra pri instrumentalnom letenju*

Vojni službenik IX klase Bartek Eduard: *Meteorološki uslovi rasprostiranja radioaktivne prašine u odnosu na eksploziju u Sahari*

Kapetan I klase sanitetske službe dr. Rudi Debijadi: *Uticao alkohola i duvana na letače*

U rubrici »Iz stranih RV« časopis donosi više prikaza, vesti i novosti.

MORNARIČKI GLASNIK

Broj 2/1960

Kapetan fregate Kuzman Smileski: *Protivatomska odbrana brodova*

U članku se najpre razmatraju karakteristike raznih vrsta atomske eksplozije na moru, a zatim se govori o merama za zaštitu ljudi i plovnih objekata, kako tehničkog tako i taktičkog značaja. Ove poslednje su naročito detaljno obrađene.

Kapetan fregate Stevo Vujinić: *Problemi odbrane od mornaričko-diverzantskih jedinica*

U početku pisac daje kratak pregled istoriskog razvoja ovih jedinica, da bi se kasnije zadržao na ovim pitanjima: angažiranje malih ljudskih i materijalnih snaga velike udarne moći; zavisnost od nosioca; suradnja s obavestajnom službom; kadar — osnova svih uspeha; o nekim načelima upotrebe i mogućnostima diverzanata i njihovih sredstava; napadi na brodove i luke i odbrana od tih napada.

Casopis donosi i ove članke:

Major avijacije Dragoslav Janković: *Proračun vatrenih mogućnosti lake protivavionske artiljerije*

Kapetan fregate Stevan Kovačević: *O nekim osobinama ličnosti i njihov uticaj na moralno vaspitanje mornara*

Ing. Ivo Petković: *Boforova skala ve- tra i njena primena u pomorstvu*

Kapetan I klase Stevan Đukić: *Brod- ske plinske turbine*

Sem toga, u ovom broju »Mornaričkog glasnika« zastupljene su i rubrike »Od- zivi čitalaca«, »Iz pomorske literature«, »Iz nauke i tehnike«, »Vesti i novosti« i »Bibliografija«.

VOJNO-EKONOMSKI PREGLED

Broj 2/1960

Pukovnik Dragić Gajović: *Organi po- zadine i naknada štete*

U članku se opisuje postupak i dono- šenje rešenja o naknadi štete, zatim se obrađuje pitanje ko rešava o štetama i daju sugestije o vođenju knjige manjkova i oštećenja i naknada štete.

Pukovnik Rudolf Musi: *Novac i nje- gove funkcije*

Pisac nastoji da popularno i ukratko objasni pojam i neke funkcije novca u opšte i posebno u našoj privredi.

Potpukovnik Branislav Vukadinović: *Imovinsko-pravne posledice izmene ugo- vornih uslova u građevinskim ugovorima*

U toku izvršenja ugovora o građenju može doći voljom stranaka ili nezavisno od nje do izvesnih momenata koji na od- ređen način utiču na sklopljen ugovor, bilo na njegove bitne ili nebitne elemen- te. Pisac u članku objašnjava postupke u pojedinim slučajevima.

U Časopisu su objavljeni i sledeći članci:

Potpukovnik Milan Zečević: *Neka pi- tanja iz poslovanja materijalno-finansi- skih organa III i IV stepena*

Potpukovnik Igor Vrbančić: *O nužno- sti izmene sistema knjigovodstva u JNA*

Pukovnik Vladan Veličković i major Đuro Radović: *O mastima uopšte sa osvrt- om na metode dobijanja i stabilizacija svinjske masti*

Pored tih članaka časopis donosi rub- rike: »Pitanja iz prakse«, »Iz inostranih armija« i »Ekonomske, naučne i tehničke novosti i zanimljivosti«.

VOJNO-TEHNIČKI GLASNIK

Broj 4/1960

Ing. Boško Stanisavljević: *Uticaj eks- tremnih temperatura na brzometnost ar- tiljerijskih oruđa*

Kapetan I klase Anton Hila: *Uredaj za prenos elemenata gađanja PA bate- rije 88 mm M 18/36, 37*

Kapetan I klase ing. Pavle Drakulić: *Raketni motori*

Dr. ing. Franc Podbrežnik: *Zaštita od korozije rezervoara i tankera za benzin i naftine derivate*

Potpukovnik Simon Simonović: *Kra- tak osvrt na razvoj amfibija od Prvog svetskog rata do danas*

Ing. Milan Milivojević: *Savremena he- miska sredstva za poboljšanje kvaliteta betona*

Major Miroslav Pedišić: *Razvoj pav nišanskih radara*

Sem pomenutih članaka u časopisu su objavljene naučne i tehničke novosti i zanimljivosti iz inostranih časopisa.

VOJNO-TEHNIČKI GLASNIK

Broj 5/1960

Pukovnik Pero Grubačević: *Gađanje LPAA sa osmatranjem pomoću ogledala*

Major Miroslav Pedišić: *Osvrt na čla- nak »Beskontaktni sistemi za prenos ele- menata gađanja i za daljinsko uprav- ljanje«*

Poručnik Božidar Milanović: *Radilište i ekipe za čišćenje municije u skladištima*

Pukovnik u penziji Konstantin Lako- vić: *Razvoj oklopnih vozila i mišljenja o najverovatnijem obliku, težini i ulozi bu- dućih tenkova*

Kapetan I klase ing. Bojan Vandot: *Zaštitna moć streljačkog rova u atom- skom ratu*

Kapetan Radomir Savin: *Polaganje koloseka kompletnim šinskim poljima*

Ing. Božidar Mitrović: *Uredaj za au- tomatsko snimanje poprečnih i podužnih profila reka, jezera i pristaništa*

Pukovnik Veljko Matičević: *Poligoni ve- ze — osnova materijalno-tehničkog obez- beđenja nastave u jedinicama veze*

Dr. ing. Rajko Tomović: *Razvoj vojne elektronske opreme i njenih sastavnih delova*

Kapetan I klase Fric Nojman: *Osvrt na članak »Hermetizacija kao način zaštite sredstava veze«*

Sem pomenutih članaka u časopisu su objavljene naučne i tehničke novosti i zanimljivosti iz inostranih i domaćih časopisa.

POZIV NA SARADNJU

U EDICIJI

**USTANAK NARODA
JUGOSLAVIJE
1941**

Godina 1941 je karakteristična po raznovrsnosti uslova u kojima su vršene pripreme za Ustanak u pojedinim krajevima zemje i po bogatstvu formi oružane borbe — počev od spontanih otpora protiv ustaško-četničkih pokolja do sveopšteg narodnog ustanka. Mnogi događaji od istoriskog značaja i herojski podvizi širokih masa i pojedinaca nijesu mogli biti zadokumentovani iz posebnih uslova u kojima su se odigravali. Još uvijek nijesu potpunije i svestranije osvijetljeni ti gigantski napori naših naroda. Potpuniju sliku o njima mogu dati samo preživjeli učesnici — organizatori i nosioci tih događaja. Kroz konkretne prikaze događaja i ljudi učesnici mogu dati obilje podataka i zapažanja da se što potpunije shvati: u čemu je bio izvor snage i volja za onakav gigantski otpor protiv zavojevača i domaćih izdajnika u vremenu kada se nije mogao jasnije sagledati ishod iz nastale situacije; kako su izvođene vojno-političke pripreme naroda za ustanak; kako su nicala, naoružavale se i pripremale oružane snage Oslobođilačke borbe i Socijalističke revolucije; koje su sve akcije, kako i u kojim uslovima borbe vođene, u prvoj godini rata i kako su se kalili i kako su stvarani novi kadrovi Revolucije u vatri oružane borbe; pod kojim su uslovima izbijali spontani otpori u pojedinim krajevima i kako ih je Partija kanalisala i slivala u sveopšti napor Oslobođilačkog rata i Revolucije; kroz kakve se sve forme razvijala oslobođilačka i revolucionarna borba. O tim i drugim pitanjima, učesnici mogu dati niz podataka i ocjena kako bi se dobila što jasnija slika o svemu onome što se zbilo u 1941 godini, a još nije potpuno i svestrano osvijetljeno. Edicija SUTJESKA je pokazala šta mogu napisati učesnici o jednom događaju iz našeg Oslobođilačkog rata i Revolucije i kakvo bogatstvo sadržaja mogu o njemu pružiti čitaocu, istoričaru i drugom naučnom radniku i stvaraocu umjetničkih djela. Što 1941 nije potpunije osvijetljena uzrok leži u sporoj aktivnosti da se istoričarima i stvaraocima drugih naučnih i umjetničkih djela učine pristupačnim sjećanja učesnika, koja bi po bogatstvu i raznovrsnosti sadržaja mogla poslužiti i kao solidna izvorna građa i značajna vaspitna literatura za sadašnje i buduće generacije.

Diskutujući o ovome na svojoj sjednici održanoj 3 marta ove godine pod predsjedništvom druga Koče Popovića, Inicijativni odbor je prihvatio osnovnu koncepciju za pripremanje edicije o USTANKU 1941 GODINE čiji će autori biti učesnici događaja.

Šiljući Vam navedenu zamisao molimo Vas da za ovu ediciju date i svoj prilog u vidu članka ili sjećanja napisanog u potpuno slobodnom obliku. Kod pisanja je naročito važno da autori nastoje da njihova izlaganja budu što vjernija slika događaja jer je to prvi uslov za ljepotu stila u ovoj vrsti publikacija.

Molimo Vas da nas preko redakcije VIZ JNA »Vojno delo« obavijestite o temi koju biste obrađivali, odnosno težišnim pitanjima koja mislite iznijeti u svojim sjećanjima. U tom smislu će Vam se obratiti i neko od drugova iz Vojnoizdavačkog zavoda JNA »Vojno delo« koji su zaduženi za prikupljanje radova od učesnika događaja. Težnja je da sjećanja budu po mogućstvu provjerena, naročito u pogledu mjesta, vremena, učesnika i zbivanja, što se donekle može učiniti pomoću Zbornika dokumenata i podataka o NOR-u koji izdaje Vojni istoriski institut, dela »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije« (objavljeno 1957 godine), drugih publikacija i konsultovanjem drugih učesnika.

Slobodni smo da ovdje učinimo jednu napomenu: rezultati naše borbe su tako veliki i tako jasni da svako prećutkivanje izvjesnih slabosti kojih je, prirodno, bilo i moralo biti, ne bi išlo u prilog obrade ovog najznačajnijeg događaja u istoriji naših naroda.

Rok za dostavljanje radova Redakciji je novembar 1960 godine, jer prva knjiga treba da iziđe iz štampe polovinom 1961 — o dvadesetoj godišnjici Ustanka.

S drugarskim pozdravom

ZA INICIJATIVNI ODBOR
generalpotpukovnik
Milinko Đurović

USTANAK NARODA JUGOSLAVIJE 1941

PIŠU UČESNICI

INICIJATIVNI ODBOR u sastavu: Koča Popović (pretsednik), Vera Aceva, Cana Babović, Marko Belinić, Petar Brajović, Savo Brković, Krste Crvenkovski, Uglješa Danilović, Peko Dapčević, Milinko Đurović, Vinko Hafner, Fadil Hodža, Vlado Janjić, Đuro Kladarin, Slavko Komar, Voja Leković, Cvijetin Mijatović, Dragi Milenković, Kosta Nađ, Gojko Nikoliš, Slobodan Penezić, Petar Relić, Ivan Rukavina, Velja Stojnić, Lidija Šentjurs, Pal Šoti, Borko Temelkovski, Janez Vipotnik — na svojoj prvoj sednici održanoj 3 marta 1960 godine u Beogradu prihvatio je osnovnu koncepciju za ediciju sa radnim naslovom »*USTANAK NARODA JUGOSLAVIJE 1941*« čija prva knjiga treba da se objavi o dvadesetogodišnjici početka Ustanka i Socijalističke revolucije naroda Jugoslavije.

I CILJ EDICIJE

Prikazati *prvu godinu* Narodnooslobodilačkog rata i Socijalističke revolucije naroda Jugoslavije onako kako su je videli, osetili i doživeli učesnici. Kroz svoje napise učesnici treba da daju čitaocu što potpuniju, što verniju i što intenzivniju sliku o Ustanku. Takvo delo će imati trajnu vrednost i predstavljace bogat prilog literaturi i izvornoj građi o prvoj godini rata i Revolucije, ono će vršiti i vaspitno-obrazovni uticaj na čitaoce, naročito na mlade naraštaje.

Publikacija će biti *opštejugoslovenskog karaktera*, sa *težištem na oružanoj borbi* i faktorima koji su vodili *bratstvu i jedinstvu* naših naroda, jednoj od osnovnih tekovina Narodnooslobodilačkog rata i Revolucije.

Prva knjiga ovog dela treba da se pojavi početkom juna 1961 godine, tj. o dvadesetogodišnjici Ustanka naroda Jugoslavije pod rukovodstvom KPJ.

II SADRŽAJ

Teži se obuhvatanju svih faktora koji su došli do izražaja u oslobodilačkoj i revolucionarnoj dinamici, sa njihovim uzrocima i posledicama, — kao i svih manifestacija života i borbe ljudi i atmosfere koja ih je okružavala. Treba da se reljefno vidi politička i organizaciono-rukovođeća

uloga i aktivnost Partije na pripremanju i izvođenju Ustanka i Socijalističke revolucije koja je sa Ustankom počela.

Osnovna je tematika, znači:

1. Rad CK KPJ na stvaranju i razvijanju ideje o Ustanku i njenom razrađivanju u konačne odluke, direktive, uputstva i sl. po partiskopolitičkoj i vojnoj liniji do njihovog realizovanja na terenu i konkretan rad na terenu u vezi sa pripremama i izvođenjem Ustanka i Socijalističke revolucije, — iznesen u obliku sećanja.
2. Rad CK KPH, CK KPS i pokrajinskih komiteta Partije (Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore, Vojvodine i Makedonije) na daljem razvijanju i razrađivanju odluka iznesenih pod 1 i konkretan rad na terenu u vezi sa pripremama i izvođenjem Ustanka, — iznesen u obliku sećanja.
3. Rad okružnih, sreskih, gradskih i mesnih komiteta na razrađivanju odluka, direktiva i uputstava za pripremanje i izvođenje Ustanka koje su dali viši partiski forumi, po partiskopolitičkoj i vojnoj liniji, njihov rad na realizovanju stavova sadržanih u navedenim odlukama, direktivama i uputstvima, tj. određivanje konkretnih zadataka rukovodstvima i izvršiocima i konkretan rad na terenu.
4. Način prenošenja napred izloženih odluka, direktiva, uputstava, naređenja, obaveštenja i sličnih akata vezanih za pripreme i izvođenje Ustanka, po partiskopolitičkoj i vojnoj liniji, od viših na niže forume i organe i horizontalne veze (organa na istom nivou) po ovim pitanjima.
5. Stvaranje vrhovnog vojnog rukovodstva, njegov rad u toku 1941 godine na pripremanju i izvođenju oružane borbe i organizacioni razvoj u toku te godine.
6. Formiranje glavnih vojnih rukovodstava za Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, Srbiju, Crnu Goru i Makedoniju, njihov rad i razvoj u toku 1941 godine.
7. Formiranje nižih teritorijalnih vojnih rukovodstava i njihov rad i razvoj u toku 1941.
8. Oružane formacije: pojava prvih ustaničkih jedinica; način njihovog formiranja, naoružavanja i pripremanja (obuka) za borbu; njihov sastav; komandovanje ovim jedinicama; njihove akcije i borbe (ciljevi, mesto, vreme i rezultati). Razvoj ovih i stvaranje novih jedinica u toku 1941, do formiranja Prve proleterske brigade. Sastav, naoružanje, oprema i rukovođenje novim jedinicama, njihove akcije i borbe.
9. Spontani oružani otpori u pojedinim krajevima pre početka Ustanka i mere Partije da ih poveže i usmeri u pravcu opštih oružanih napora naroda Jugoslavije u borbi protiv okupatora i kvislinga.
10. Rad na pripremama Ustanka u pojedinim zemljama (današnjim republikama) i tok ustanka u 1941 godini na nivou CK KPJ i Vrhovnog štaba.

11. Rad na pripremama i izvođenju Ustanka u pojedinim zemljama (današnjim našim republikama), pokrajinama, oblastima, širim i užim ustaničkim rejonima, i to na nivou CK KPH, CK KPS, odnosno pokrajinskih komiteta i glavnih štabova, a za oblasti i uže rejone na nivou odgovarajućih partiskih i vojnih rukovodstava.
12. Diverzije i drugi razni oblici oslobodilačko-revolucionarne aktivnosti u okupiranim gradovima.
13. Mesto i uloga sanitetskih radnika i početne organizacione forme sanitetske službe. Rad i razvoj ove službe u toku prve godine NOR i Revolucije.
14. Prvi organi oslobodilačke i revolucionarne vlasti, njihova uloga, rad i razvoj, sa posebnim naglaskom njihovog značaja za vođenje oružane borbe.
15. Omladina, posebno SKOJ, i njeno učešće u Ustanku.
16. Žene u Ustanku.
17. Revolucionarna štampa i tehnika u prvoj godini rata.
18. Razni drugi oblici oslobodilačke i revolucionarne aktivnosti.
19. Snabdevanje.
20. Likovi narodnooslobodilačkih boraca prve godine rata dati kroz njihovu oslobodilačku i revolucionarnu aktivnost.
20. Kvislinštvo i kontrarevolucija.

Kao što se vidi, postoji grupa opštih centralnih tema i grupa tema vezanih za svaku republiku posebno. U ovoj drugoj grupi takođe postoje opšte teme republičkog značaja, vezane za republiku kao celinu, i teme vezane za pojedina ustanička područja koja su imala svoja posebna rukovodstva i određene ciljeve. U okviru ovih postojali su uži rejoni — žarišta ustanka sa svojim rukovodstvima i određenim ciljevima. Izgleda da bi bilo dobro da se teme, kako su napred izložene, obrade u po jednom ili više opštih članaka, dok bi se produbljivanje događaja, atmosfera i razni aspekti zbivanja iznosili u vidu niza sećanja i manjih napisa. Naprimer, o Bosni se može dati jedan opšti članak i više članaka sa posebnim aspektima; o istočnoj Bosni može se dati takođe jedan opšti članak, a i više sećanja i manjih članaka sa težištem na pojedinim revolucionarnooslobodilačkim aktivnostima usmerenim na jačanje oružane borbe. Ali, treba dati i posebne članke sa više sećanja za uže ustaničke rejone: Romaniju, Birač, Ozren i dr.

- Prilozi:*
- a) Književni prilozi napisani specijalno za ovu ediciju;
 - b) Likovna dela na temu NOB;
 - c) Dokumentarne (ratne) fotografije;
 - č) Neobjavljeni dokumenti sa faksimilima;
 - ć) Razne karte, skice i grafikoni;
 - d) Pregledi partizanskih jedinica;
 - đ) Pregledi neprijateljskih jedinica;
 - e) Registri: mesta i imena, i drugi prilozi.

III VRSTE RADOVA

Članci; sećanja učesnika izložena u obliku priče, reportaže, hronike, intervjua; zatim: autentični dnevnici, ratne beleške, naučni radovi o pojedinim događajima i pojavama koji će doprineti njihovom boljem osvetljavanju, književnoumetnički i likovni prilozi na ovu temu.

Izlaganja treba da su istinita i jasna, bez nametljivosti i nepotrebnog patosa. Ne ustezati se da se iznesu i slabosti i neuspesi.

Delo će se izdati na srpskohrvatskom (latinica), slovenačkom i makedonskom jeziku.

IV ORGANIZACIJA RADA

Inicijativni odbor će pružiti podršku radu na realizovanju ove koncepcije. U tom smislu drugovi koji konkretno rade na ovom poslu mogu se sa određenim pitanjima neposredno obraćati pojedinim članovima Inicijativnog odbora.

U redakciju koja će raditi na pripremanju ove edicije ući će iz Inicijativnog odbora: Milinko Đurović, generalpotpukovnik, načelnik Vojnoizdavačkog zavoda JNA »Vojno delo«, Petar Brajović, generalmajor, načelnik Odeljenja za Narodnooslobodilački rat Vojnog istoriskog instituta JNA i Dragi Milenković, sekretar Centralnog odbora Saveza boraca NOR Jugoslavije. Redakcija će se proširiti ulaskom u njen sastav i drugova koji nisu u Inicijativnom odboru ali konkretno rade na pripremanju edicije. U njen sastav će ući i Pero Morača, sekretar komisije CK SKJ za istoriju Partije.

Ediciju će objaviti Vojnoizdavački zavod JNA »Vojno delo«, (Beograd, Zahumska ulica 26, telefon 40-594 i 44-981/lok. 33 i 47).

Organizacioni rad u »Vojnom delu« odvijaće se preko Redakcije biblioteke »IZ RATNE PROŠLOSTI NAŠIH NARODA«.
